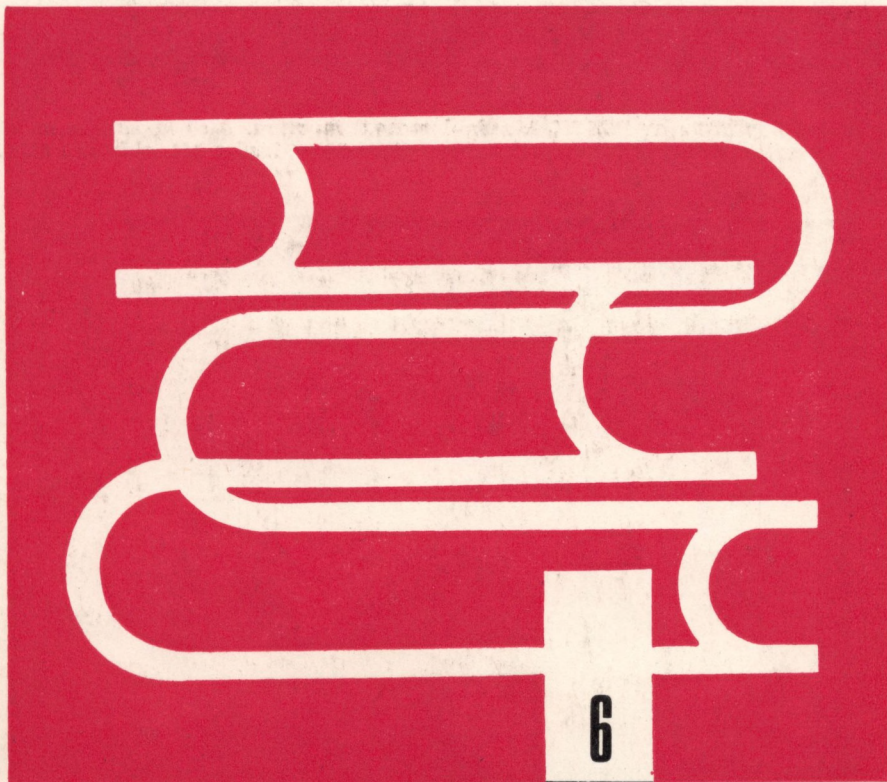

P 400(2)

lg

KÖNYVTÁROS

6

1976

Kölcsönözhető

Felső képünkön az FSZEK 2. számú mozgókönyvtára. Alsó képünkön az első beiratkozók a rákospalotai megállóhelyen. (Cikkünket lásd a 321. oldalon.) (MTI Fotó)

TARTALOM

GARAMVÖLGYI JÓZSEF kulturális miniszterhelyettes levele	315
Az Olvasó munkásért pályázat felhívása	316
GÖNCZI IMRE: Központosítási törekvések a szovjet szakszervezeti könyvtár- ügyben	318
Kitüntetések	320
CZIBOLY JÓZSEFNÉ—SZÓKE TIBORNÉ: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár mozgókönyvtári szolgálata	321
MOHOR JENŐ: A debreceni tudományegyetemi könyvtár eredményei és gondjai (<i>A minisztérium vizsgálataiból</i>)	326
ZSIDAI JÓZSEF: A kohászati mágnesszalagos információs rendszer	331
ZALLÁR ANDOR: Gépesített forgalomszámlálás a Szegedi Orvostudományi Egyetem könyvtárában	335
Kamarás István SZOT-díjat kapott (<i>Sy</i>)	336
VARGA BÉLA: Kísérlet a kisközségek újfajta könyvellátására Veszprém megyében	337
Bélley Pál 1925—1976 (<i>Somkúti Gabriella</i>)	343
SÁRDY PÉTER: A megyei könyvtárak és a társadalomtudományi tájékoztatás ...	346
VIDA SÁNDOR: A Politikai Főiskola könyvtára	349
SIMÁNYI JÓZSEF: Negyedszázad Pesterzsébeten (<i>Könyvtáros sorsok — könyvtá- ros pályák</i>)	351
A könyvtárosegyesület áprilisi tevékenysége (<i>V. M.</i>)	353
A könyvtárak életéből (<i>Kolyvek Zoltánné—Tiszavári Ferencné</i>)	354
Tanácskozás a nagy közművelődési könyvtárak állományépítési kérdéseiről (<i>M. G.</i>)	354
BILLÉDI FERENCNÉ—SIMON JÁNOSNÉ: Mezőgazdasági szakkönyvtárosok ta- nulmányútja a Szovjetunióban	355
A tanácsi és a szakszervezeti közművelődési könyvtárak (szolgáltató helyek) 1975. évi adatai	344

TÁJÉKOZTATÓ

PÁL OTTÓ: Hetven éve született Bálint György	357
Beszélgetés TÜSKÉS TIBORRAL (<i>Bozóky Éva</i>)	361
KÉKI BÉLA: Szigorú mértékkel a könyvművészeti versenyről	363

KÖNYVEKRŐL

Fejlődő országok, haladó eszmék (<i>Gárdos Miklós</i>)	365
A testedés és a természetjárás könyvei (<i>dr. Csorba Csaba</i>)	367
Három könyv a magyar reneszánszról (<i>Katona Jenő</i>)	369

KÉZIKÖNYVTÁR

CSIBRA ISTVÁN—SZERDAHELYI ISTVÁN: Esztétikai alapfogalmak (<i>Dr. Laka- tos György</i>)	371
--	-----

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

Könyvtár- és irodalomnépszerűsítés (<i>Mezei György</i>)	372
KAMARÁS ISTVÁN: Az irodalmi érték esélye lektürolvasóknál. Kilenc olvasó- portré (<i>Gereben Ferenc</i>)	373

BIBLIOGRAFIÁK

V. I. Lenin kultúr- és művelődéspolitikai írásainak válogatott bibliográfiája. A fejlett szocialista társadalom (<i>Simay Norbert</i>)	374
--	-----

Huszonöt éves a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa és a magyar—szovjet tudományos—műszaki együttműködés (S. N.)	375
Hírek	356, 360, 376
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK	370, 371, 376

A borító hátlapján Pál Ottó fotómontázs

Из содержания

Письмо заместителя министра культуры ВНР: 25 летний журнал "Кёньвтарош" (Библиотекарт) (315);
Циболь Йозефне — *Сёке Тибориз*: В Будапеште начал свою деятельность второй библиобус (321);
Мохор Енё: Результаты и проблемы дебреценской Университетской библиотеки в свете одной министерской ревизии (326);
Жидан Йозеф: Информационная система МЕТАДЕКС в Университетской библиотеке в г. Мишкольц (331);
Заллар Андор: Механизированный подсчёт оборота в Библиотеке Медицинского Университета в г. Сегед (335);
Варга Бела: Эксперименты для развития библиотечного обслуживания малых сел в области Веспрем (337);
Шарди Петер: Областные библиотеки и общественно-научная информация (346);
Вида Шандор: Деятельность Библиотеки Политического вуза (349).

Jenő Mohor: Die Ergebnisse und Sorgen der Universitätsbibliothek von Debrecen im Spiegel einer ministerialer Untersuchung (326);
József Zsidai: METADEX Informationssystem in der Bibliothek der Technischen Universität von Miskolc (331);
Andor Zallár: Mechanisierte Ermittlung des Umsatzes (der Leser- und Ausleihzahlen) in der Bibliothek der Medizinischen Universität von Szeged (335);
Béla Varga: Ein Experiment um die Bibliotheksversorgung zu entwickeln in den Kleindörfer des Komitats Veszprém (337);
Péter Sárdy: Die Komitatsbibliotheken und die gesellschaftliche Information (346);
Sándor Vida: Tätigkeit der Bibliothek der Politischen Hochschule (349).

From the contents

Letter of the deputy Minister of Culture to the Könyvtáros, on its 25th anniversary (315);
Mrs. József Czigoly—Mrs. Tibor Szőke: The second mobile library started its services in Budapest (321);
Jenő Mohor: Results and problems of the Debrecen University Library as reflected by a ministerial supervision (326);
József Zsidai: METADEX information system in the library of the Miskolc Technical University (331);
Andor Zallár: Mechanization of statistics in the library of the Szeged Medical University (335);
Béla Varga: Experiments to develop library services in little villages in Veszprém county (337);
Péter Sárdy: County libraries and information services on the social sciences (346);
Sándor Vida: Activities of the library of the Political College (349).

Cikkeink szerzői

Billédi Ferencné, az AGRONFORM osztályvezető-helyettese; *Bozóky Éva*, a Könyvtáros rovatvezetője; *dr. Csorbá Csaba*, a Budapesti Történeli Múzeum munkatársa; *Czigoly Józsefné*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1. sz. mozgókönyvtárának vezetője; *Gárdos Miklós*, a Magyarország helyettes főszerkesztője; *Gereben Ferenc*, a SZOT Központi Iskola tanára; *Gönczi Imre*, a SZOT kulturális osztályának munkatársa; *Katona Jenő*, a Könyvtáros ny. főszerkesztője; *Kéki Béla*, a Műegyetemi Könyvtár ny. igazgatóhelyettese; *dr. Lakatos György*, a Kossuth Könyvkiadó felelős szerkesztője; *Mezei György*, a Győri Városi Könyvtár igazgatója; *Mohor Jenő*, a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának munkatársa; *Pál Ottó*, a Könyvtáros helyettes felelős szerkesztője; *Sárdy Péter*, az OSZK Tudományos Információs Titkárságának vezetője; *Simay Norbert*, a Könyvtáros olvasószerkesztője; *Simányi József*, a Könyvtáros munkatársa; *Simon Jánosné*, az Országos Mezőgazdasági Minőségvizsgáló Intézet osztályvezetője; *Somkuti Gabriella*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője; *Szöke Tiborné*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatóhelyettese; *Varga Béla*, a Veszprémi Megyei Könyvtár igazgatója; *Vida Sándor*, az MSZMP Politikai Főiskolájának könyvtárvezetője; *Zallár Andor*, a Szegei Orvostudományi Egyetem Könyvtárának igazgatója; *Zsidai József*, a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem igazgatója.

Aus dem Inhalt

Der Brief des Minister-Stellvertreters für Kultur an die 25 jährige Zeitschrift „A Könyvtáros“ (315);
Frau J. Czigoly—Frau T. Szőke: Der zweite Bibliobus in Budapest hat seine Tätigkeit begonnen (321);

A szerkesztő bizottság tagjai: Balázs Sándor, Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gönczi Imre, Győri Erzsébet, Karácsonyi Jánosné, Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kondor Istvánné, Kovács Dezső, Papp István, Sallai István, Szőke Tiborné.

KÖNYVTÁROS

**A KULTURÁLIS
MINISZTERIUM
LAPJA**

INDEX: 25 449

Felelős szerkesztő: Páldy Róbert
A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
Telefon: 451-758, 664-805.
Kiadja a Lapkiadó Vállalat
1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285.
Levélcíme: 1906 Budapest, Pf. 223.
Felelős kiadó: Siklósi Norbert
76-4041 Egyetemi Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Janka Gyula igazgató
Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/4 évre 36 forint. Egy szám ára 6 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Könyv és Hírlap Kikereskedelmi Vállalat, H—1389 Budapest, Postafiók 149.

GARAMVÖLGYI JÓZSEF KULTURÁLIS MINISZTERHELYETTES LEVELE

A KÖNYVTÁROS SZERKESZTŐSÉGÉNEK
BUDAPEST

TISZTELT SZERKESZTŐSÉGI

A folyóirat negyedszázados jubileuma alkalmából elismeréssel köszöntöm a Szerkesztőséget, minden régi és mai munkatársát, mindazokat, akik szerzőként vettek részt a munkában.

Magyarországon huszonöt évvel ezelőtt még alighogy elkezdtük a szocialista könyvtárügy megszervezését; ez rendkívül nehéz feladat volt egy olyan országban, ahol korábban az üzemek és a települések nagy részében nem volt semmiféle könyvtár, ahol a munkásság, a parasztság és az értelmiség haladó könyvtári törekvéseit mindinkább korlátozták, ahol a tudományos és szakkönyvtárakat sem működtették a kor színvonalán és demokratikusan. Itt, a kezdet kezdetén szegődött ügyünk szolgálatába a Könyvtáros, s azóta is részese minden eredménynek.

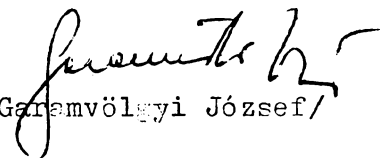
Huszonöt évfolyama nemcsak a folyton folyvást megújuló és elmélyülő szakmai tudás tárháza lett, hanem annak az elkötelezettségnek tanúságtevője is, amellyel a folyóirat a lenini útmutatások alapján létrejött és hatalmassá fejlődött szovjet könyvtárügy megismertetésével, a Szabó Ervin-i örökség, a munkáskönyvtárak és az olvasókörök haladó hagyományának ápolásával olvasóit hónapról hónapra mindig mozgósítani tudta a sohasem könnyű feladatok jobb és teljesebb megoldására.

Ezért nem az alkalom, hanem a bizonyítékok sokasága szüli a megállapítást: a Könyvtáros közreműködése nélkül nehezebben tudtuk volna kialakítani szocialista könyvtárügyünket, fejleszteni könyvtárainkat, a tudatformálás és a tudás terjesztésének e nélkülözhetetlen műhelyeit. Mindez az elismerés mellett köszönetnyilvánításra is készítet.

A Könyvtáros második negyedszázada sem indul a könnyű feladatok jegyében; a megkezdett úton sokkal magasabb, a fejlett szocialista társadalom építése által megkívánt színvonalon kell továbbhaladni. A Magyar Szocialista Munkáspárt legutóbbi kongresszusának határozatai, valamint azok a pártállásfogalások, amelyek hosszabb időre határozzák meg tudománypolitikánkat, oktatásügyünket és közművelődésünket, összetett és magas szintű célokat tűznek a könyvtárak valamennyi válfaja, az egész könyvtárügy elé is. A hozzájuk vezető pályákat a készülő új könyvtárügyi törvényerejű rendelet igyekszik majd megbízhatóan kijelölni, de a mozgósító és szervező, a tájékoztató és kezdeményező Könyvtáros segítségét a jövőben sem nélkülözhetjük.

Abban a meggyőződésben, hogy a Könyvtáros szerkesztői, szerzői és olvasói egyaránt készek a kért segísége, valamennyiüknek további jó munkát és egészséget kívánok.

Budapest, 1976. május 14-én.

/Garamvölgyi József/

Az Olvasó munkásért pályázat felhívása

A Hazafias Népfrent Országos Tanácsa, a Szakszervezetek Országos Tanácsa és a Kulturális Minisztérium az Olvasó népert mozgalom keretében — 1976 május 1-től 1977 december 31-ig terjedő időszakra — másodikban hirdet pályázatot a közművelődési, a szakmunkásképző intézeti, valamint a szakkönyvtárak dolgozói és kollektívái körében.

A pályázat célja, hogy az Olvasó munkásért pályázat keretében a könyvtárak működési feltételeik jobb kihasználásával növeljék a munkások olvastatásának mennyiségi és minőségi mutatóit. A korábbi olvasópályázatok eredményeire építve mind több munkást vonjanak be a könyvtárhasználók táborába és biztosítsák a könyvtárba járó munkások olvasási kultúrájának, művelődési készségeinek fejlesztését.

Ennek érdekében a pályázatba bekapcsolódó könyvtárosok és könyvtáros kollektívák

- fordítsanak még nagyobb figyelmet a szocialista brigádokra és tagjaikra, a szakmunkástanulóokra és az ifjómunkásokra, a bejáró munkásokra, és a munkásszállások lakóira;
- tudatos ajánló munkájukkal keressék az olvasásra nevelés új, hatékony formáit; fejlesszék az eddig bevált egyéni, különös tekintettel pedig az eddigi akciókban sikerrel alkalmazott közösségi (irodalmi és szakirodalmi totók, vetélkedők, élménybeszámolók stb.) formákat;
- a végzendő munka tartalmát és annak előfeltételeit (állománygyarapítás, propaganda) tekintve elsősorban a mai magyar, szovjet és a szomszédnépek szocialista szellemű szépirodalmára, valamint a tévé népszerű ismeretterjesztő és irodalmi műsoraival kapcsolatos ajánlott művekre összpontosítsák figyelmüket;
- a törekvések megvalósítása — a munkások olvastatásának, olvasmányélményeik felszínre hozásának elősegítése, a sikerrel szereplő munkások helyi erőforrásokból történő jutalmazása — érdekében fogjanak össze a Hazafias Népfrent elnökségei mellett működő művelődéspolitikai munkaközösségekkel, könyvbarát bizottságokkal, a szakszervezetek kulturális testületeivel;
- erősítsék meg kapcsolataikat az oktatás és a közművelődés, a továbbképzés és az ismeretterjesztés intézményeivel és szervezeteivel;
- a most folyó közművelődési kísérletek (a szocialista brigádok művelődési rendszerének országos felmérése, olvasásvizsgálatok stb.) eredményeire való tekintettel gyűjtsék össze, értékeljék és dolgozzák fel a munkásság olvasásának minőségével kapcsolatos tapasztalatokat és módszereket.

A pályázaton a tanácsi, a szakszervezeti, a szakmunkásképző intézeti és a szakkönyvtárak valamennyi típusának dolgozói és kollektívái az alábbiak szerint vehetnek részt:

- a) a hálózati központokból és a fejlett munkamegosztású könyvtárakból (olvasószolgálati, módszertani, valamint a könyvtár valamennyi dolgozóját felölelő, de 6 főnél nem népesebb) könyvtáros kollektívák;
- b) az egyedül dolgozó főfoglalkozású könyvtárosok;
- c) a részfoglalkozású, illetve a tiszteletdíjas vagy társadalmi munkás könyvtárosok.

A pályázatot kiírók a személyi jutalmakon kívül erkölcsi és anyagi elismerésben részesíthetik a díjazott könyvtárosok munkahelyéül szolgáló egyes könyvtárakat is. Mindenekelőtt azokat az intézményeket, amelyek fenntartói a pályázat tartama alatt javították könyvtáruk működési feltételeit (térbővítés, a berendezés felújítása, az állománygyarapítási keretek fejlesztése, a nyitvatartási idő bővítése stb.)

Az országos zsűri 1978. április 4-e tiszteletére a pályázaton helyezést elérték között 670 ezer Ft összegű pályadíjat, a pályázat eredményeinek megfelelő számú oklevelet és plakettet oszt szét.

Szentistványi Gyuláné sk.
a HNF Országos Tanácsának titkára

Virizlay Gyula sk.
a SZOT titkára

Garamvölgyi József sk.
a KM miniszterhelyettese

A pályázattal kapcsolatos gyakorlati tudnivalók

A felhívásra jelentkező könyvtárosok és könyvtáros-kollektívák nevezési lapot készítenek 3 példányban, amelynek egy példányát megküldik az illetékes hálózati központnak (a hálózati központok kollektívái a KMK-nak), egy példányát pedig a területileg illetékes tanácsok művelődésügyi (fő) osztályának. A szakmunkásképző intézeti könyvtárakból a nevezési lap mindkét példányát a művelődésügyi (fő) osztálynak kell megküldeni.

A hálózati központ a nevezések beérkezése után összefoglaló jelentést küld a Könyvtártudományi és Módszertani Központnak 1976. június 15-ig.

A nevezési lapon rövid önjellemzést kell adni. Az önjellemzésnek tartalmaznia kell:

1. Egyéni nevezés, illetve (olvasószolgálati, komplex és a könyvtár valamennyi dolgozóját átfogó) kollektívák nevezése esetén a könyvtár helyzetét, eredményeit és működési feltételeit tükröző 1975. évi könyvtári bázisadatokat a felhívásban kiírt elbírálási követelmények szerint; a verseny időszakára szóló és az előrelépést bizonyító törekvéseket, vállalásokat, a munkahely funkciójának figyelembevételével.

2. A hálózati központok módszertani kollektíváinak nevezése esetén az önjellemzés tartalmazza a hálózathoz tartozó könyvtárak belső szakmai rendjének, olvasószolgálati eredményeinek általános minősítését, illetve azokat a konkrét vállalásokat, amelyekkel a pályázó kollektíva elő kívánja mozdítani a tagkönyvtárak fejlődését (állománygyarapítás, letéti ellátás fejlesztése, katalógusrekonstrukció, az olvasószolgálati munka, a közönségkapcsolatok minőségi javítása stb.).

Az önjellemzést egészítse ki a fenntartónak a pályázatra való benevezéssel kapcsolatos egyetértését, támogatását, segítő szándékát bizonyító nyilatkozata.

Az összevont szakszervezeti és műszaki könyvtárak dolgozói a tetszés szerint választott hálózati kategória egyikében indulhatnak. Az elbírálás követelményei az alábbiak.

Társadalmi hatások

A lakosság, illetve az ellátandó dolgozók, szakmunkás tanulók száma; a beiratkozott munkások*, szakmunkástanulók száma; a munkásolvasók aránya a beiratkozott olvasók száma alapján (kivételt képeznek a szakmunkásképző intézetek); a könyvtárral kapcsolatban álló szocialista brigádok és brigádtagok száma; a kölcsönzött kötetek száma; a könyvtár olvasómozgalmi eredményei (pl. az olvasóprogramok, olvasókörök, könyvheti, könyvhónapi és egyéb rendezvények, brigád-könyvtárak, speciális téma ajánlások, könyvhasználati és könyvismereti előadások, az oktatás, továbbképzés segítése stb.); a könyvtár kapcsolata más típusú könyvtárakkal; s végül a könyvtár kapcsolata a hatóságába eső társadalmi és tömegszervezetekkel, kulturális intézményekkel és gazdasági egységekkel.

Állomány és szolgáltatások

Az állománygyarapítási keret összege; a beszerzés megoszlása (közművelődési könyvtárak esetében forrzsanyag, kézikönyvtári anyag; szakmunkásképző intézeti könyvtárak esetében az ismeretterjesztő és ezen belül a szakállomány; szakkönyvtárak esetében az alap- és középfokú szakkönyvek beszerzési aránya) százalékos képzéssel; a kurrens periodikumok száma; a katalógus(ok) naprakész állapota; a nyitvatartási idő heti óraszámja és megoszlása; a könyvtár belső rendje, esztétikumja.

A hálózati központok kollektívái esetében figyelembe kell venni a hálózathoz beérkezett nevezések számát, eredményeit; a tagkönyvtárak támogatását; a tagkönyvtárak elért eredményeit; a társadalmi szervezetekkel és kulturális intézményekkel, a különböző típusú könyvtárakkal való összehangolt együttműködés biztosítását, a sikeres munkamegosztást; a pályázat értékelésének megfelelő előkészítését.

Az elbírálás módja

A vállalások teljesítését az illetékes hálózati központ és a szakfelügyelet rendszeres látogatásokkal ellenőrzi és elősegíti. A látogatások folyamán tapasztaltakat a kollektíváknál és az egyéni pályázóknál maradó nevezési lapok harmadik példányán rögzíteni kell.

A pályázat megyei (fővárosi) szintű elbírálására munkaközösséget kell alakítani a tanács, a HNF, az SZMT, az SZBT és az érdekelt hálózati központok képviselőiből.

* Munkásnak az új statisztikai kategorizálás szerint odatartozókat kell tekinteni.

A munkaközösség feladata, hogy kialakítsa a megyei (fővárosi) nevezők kategóriánkénti sorrendjét, és javaslatot tegyen az országos zsűrinek.

A felhívást kiíró szervek megyei (fővárosi) képviselőiből alakított munkaközösség 1978. február 15-ig terjeszti fel az országos zsűri elé a legeredményesebb munkát végző pályázók nevét.

*

Az Olvasó munkásért pályázat tartalmi munkájának segítésére, e munka színvonalának emelésére változatlanul alkalmazhatók az Olvasó népert mozgalom 1975-ös olvasási programjához javasolt és eredményesen felhasznált módszerek és az ajánlott irodalom. E módszerekről részletes tájékoztatást találnak a könyvtárosok az olvasási programfüzet (Olvasási program a felszabadulás 30. évfordulója évében. Szerk. *Pelejtei Tibor*. Bp. 1974, Kiad. a Hazafias Népfront Országos Tanácsa és az OSZK—KMK. 46 l.) módszertani útmutatójában. A könyvanyag kapcsán javasoljuk, hogy a könyvtárosok folyamatosan kísérjék figyelemmel a „Harminc év” sorozat közeljövőben megjelenő köteteit. E köteteken kívül az 1975-ben ajánlott 3×30 könyv választékát bővíti az alábbiakban felsorolt tíz mű is, amely az 1975-ös év kiadói terméséből a könyvtárak javaslatainak összegezése alapján készült.

Kiegészítő könyvjegyzék (1. rész)

Javasolt művek a magyar irodalomból (az Új Könyvek tételszámával):

<i>Balázs József</i> : Magyarok. Regény. Magvető.	751777
<i>Bóka László</i> : Alázatosan jelentem. Regény. Magvető.	751693
<i>Galgóczi Erzsébet</i> : Bizonyíték nincs. Elbeszélések. + Tizenegy több, mint három. Bányászballada. Tévjáték. Szépirod. Kiadó.	750716
<i>Gyurkó László</i> : Lenin, Október. Életrajz. + Fejezetek Leninről. Dokumentum-oratórium. Magvető. — Szépirod. Kiadó.	750647
<i>Hernádi Gyula</i> : Vörös rekviem. Életrajzi regény. Szépirod. Kiadó.	750354
<i>Illés Endre</i> : Örvények között. Novellák + Hamisjátékosok. Kisregény. Magvető — Szépirod. Kiadó.	750721
<i>Krúdy Gyula</i> : A tiszaezlári Solymosi Eszter. Regény. Magvető.	750734
<i>Ottlik Géza</i> : Iskola a határon. Regény. Magvető.	750754
<i>Sarkadi Imre</i> : Novellák. Szépirod. Kiadó.	751869
<i>Tersánszky J. Jenő</i> : Viszontlátásra drága. — A havasi selyemfiú. Kisregények. Szépirod. Kiadó.	751241

A Könyvtáros egyik közeli számában újabb kiegészítő javaslatot teszünk közzé a szocialista szépirodalom alkotásaiból és az ismeretterjesztő művek köréből.

KMK Irodalompropaganda Osztály

Központosítási törekvések a szovjet szakszervezeti könyvtárügyben

A Könyvtáros 1975. évi 7. számában Sallai István a „Szovjet könyvtárügy — magyar könyvtárügy” c. cikkében utalt a szovjet állami közművelődési könyvtárak központosítási irányzatára, még korábban (Könyvtáros, 1974/12.) pedig Futala Tibor foglalkozott ezzel a témakörrel. Megállapításaikhoz most már hozzá lehet tenni, hogy hasonló törekvések bontakoznak ki a szovjet szakszervezeti könyvtárügyben is. Az indítékok hasonlóak az állami könyvtárakéhoz. Világossá vált, hogy a főként önálló üzemi szakszervezeti könyvtárakból álló hálózatok rendszere nem célravezető. A társadalmi elvárások és az olvasói igények fejlődésével az önellátásra berendezkedett és ugyanakkor meglehetősen elszigetelt ki-

sebb könyvtárak nem tudnak megfelelni a velük szemben támasztott követelményeknek.

Szakmaközi és gyárközi könyvtárak

A könyvtárak központosításának útját a Szovjet Szakszervezetek Össz-szövetségi Tanácsa Titkárságának 1975. november 14-i határozata jelölte ki. Ez előírja olyan *szakmaközi könyvtárak* létrehozását, amelyek a város vagy a járás közigazgatási keretein belül — meghatározott feltételek esetén — egységes ellátó szervezetben egyesítik a szakszervezeti bizottságok kisebb munkahelyi könyvtárait; *gyárközi ellátó könyvtárak* kialakítását, amelyek egy-egy iparági-ágazati

szakszervezet szakszervezeti bizottságainak kisebb könyvtárait egyesítik; a nagyvállalatoknál *önálló szakszervezeti könyvtárak* szervezését, illetve továbbfejlesztését üzemi fiókok, letéti könyvtárak és esetleg mozgókönyvtárak rendszerének kialakításával.

A központosítás során kijelölt szakmaközi könyvtárak egyesítik az 50 ezer lakosnál többet számláló városok ötezer-nél kevesebb dolgozót foglalkoztató vállalatának könyvtárait, az ágazati szakszervezetekhez való tartozásuktól függetlenül. Ez végbemehet az egész város keretein belül, de történhet városi kerületek szerint is. A központosítás mindkét esetben a szakszervezeti fenntartású művelődési otthonok könyvtáaira is vonatkozik.

A szakmaközi könyvtár irányítása alatt történő egyesítés az 50 ezer lakosnál kevesebbet számláló városokban is lehetséges. Ha az ilyen nagyságú településeken több olyan szakszervezeti könyvtár van, amely ötezernél több dolgozót foglalkoztató vállalatot lát el, mindegyikükhöz hozzá lehet kapcsolni a közeli vállalatok, intézmények könyvtárait.

Létre lehet hozni olyan szakmaközi könyvtárakat is, amelyek egy járás (vagy a járási székhely és a járás) szakszervezeti könyvtárait egyesítik. A lakott települések egymástól való nagy távolsága esetén lehetséges részleges központosítás is. Ez esetben a munka bizonyos folyamatait (állománygyarapítás, feldolgozó munka) és a szakszervezeti bizottságok könyvbeszerzési kereteit központosítják.

Fennáll a lehetőség az ipáragyakon belüli központosításnak is. Nyilvánvalóan elsősorban ott lehetséges ez, ahol egy város vagy városrész iparát egyetlen iparág különböző gyárai határozzák meg. Ebben az esetben az iparági szakszervezet könyvtárai gyárközi szakszervezeti könyvtárban egyesülnek. Így kialakul az irányító gyárközi könyvtár, s az egyesülésre kijelölt többi könyvtár fiókkönyvtárként kapcsolódik hozzá, vagy átalakul letéti könyvtárrá.

Központosított munkafolyamatok; a nagyvállalatok önálló könyvtárai

A szakmaközi és gyárközi könyvtárak — az ellátási rendszert illetően — központosítva végzik az állománygyarapítást, a nyilvántartást, a feldolgozást, valamint elkészítik a tájékoztató szolgáltatban felhasználásra kerülő segédleteket. Központi katalógust vezetnek; az új szerzeményekről füzetet bocsátanak a tagkönyvtárak rendelkezésére; ajánló és információs irodalomjegyzéket adnak ki. Természetesen legfontosabb feladatuk a *központiilag beszerzett könyvek kiszállí-*

tása a fiókokba és a cserék lebonyolítása, valamint a könyvtárközi kölcsönzés megszervezése. Feladatukörükbe tartozik a tagkönyvtárak munkaszervezésének, gazdasági-munkaügyi, személyzeti ügyeinek segítése és ellenőrzése is.

A szakmaközi vagy gyárközi alapon egyesült könyvtárak olvasóinak könyvtári szolgálata az egész könyvvállomány és a tájékoztató apparátus igénybevételével történik. Az olvasók egységes olvasójeget kapnak, amely lehetővé teszi számukra, hogy a központosított könyvtári szervezet bármelyik egységét használják. A szakmaközi, gyárközi könyvtárak minden egysége nyilvántartja a ki nem elégített kéréseket és arra törekszik, hogy az olvasó mielőbb megkapja a kívánt könyvet. E cél érdekében szerződést kötnek a központosított állami (tanácsi) közművelődési könyvtári rendszerrel a könyvvállomány kölcsönös használatáról.

A szakmaközi könyvtár vezetőjének és helyettesének kinevezését a területileg illetékes Szakszervezeti Tanács hagyja jóvá, a gyárközi könyvtár vezetőjének kinevezése pedig az iparági szakszervezeti szerv hatáskörébe tartozik.

A szakmaközi és a gyárközi könyvtárak vezetői irányítják az egész ellátási szervezetet, javaslatot tesznek a könyvtári munkaerők kinevezésére, elkészítik a munkahelyi közösségek könyvtári ellátásának terveit, egyeztetik a fiókok munkarendjét.

A szakmaközi, gyárközi könyvtár által ellátott vállalatok, intézmények szakszervezeti bizottságai részt vesznek az állománygyarapítás és az egyéb kiadások fedezésében, amelyek az egész rendszert érintő munkák elvégzéséből adódnak. A hozzájárulás mértékét a foglalkoztatott dolgozók számának figyelembevételével állapítják meg. A szakszervezeti bizottságok a megállapított összeget annak a szakszervezeti bizottságnak utalják át, amelyhez a vezető könyvtár tartozik. A vezető könyvtár és a tagkönyvtárak helyiségei, berendezései, felszerelési tárgyai az eredeti vállalatok, gyárak, intézmények tulajdonában maradnak. A működési költségeket továbbra is a vállalatok, üzemek fedezik. A könyvtárosok munkabérét a szakszervezeti bizottságok fizetik. A szakmaközi és a gyárközi vezető könyvtárak mellett társadalmi tanácsok alakulnak, amelyekben részt vehet minden általuk ellátott vállalat szakszervezeti bizottságának képviselője.

Az ötezernél több dolgozót foglalkoztató vállalatok könyvtárai önállóak maradnak. E könyvtárak rendszerében foglalkoztatja a nagyvállalat vezetőkönyvtárát, a gyár-részlegek fiókkönyvtárait és letéti könyvtárait, azaz átfogja az összes termelő egységeket és a gyár mikrokor-

zetét. Amennyiben a vállalat önálló könyvtára a vállalat területén kívül (pl. művelődési otthonban) helyezkedik el, a könyvvállomány legalább 40 százaléknak az üzemi fiókokban kell lennie. A beiratkozott olvasók a kért könyveket az önálló könyvtár bármelyik egységénél megkapják.

Ha a feltételek és a lehetőségek megengedik, az önálló könyvtár mozgókönyvtári ellátást is szervezhet. Ebben az esetben a mozgókönyvtárak megállói a szétszórt termelési részlegek munkahelyein és a vállalat lakótelepein lesznek.

Néhány tanulság és következtetés

Az egész szovjet könyvtárügyi központosítás nem jelenti a lakóhelyi (állami) és a munkahelyi (szakszervezeti) könyvtári ellátás kialakult szervezeteinek egyesítését, valamiféle szervezeti egybeolvasztását. Bizonyos, hogy a szovjet közművelődési könyvtári ellátás szervezése távlatokban is a lakóhelyi és a munkahelyi ellátás állami, illetve szakszervezeti irányításának és fenntartásának kettősségén alapszik. A központosítási törekvések mindkét hálózaton belül érvényesülnek.

A szervezeti összevonásra — a fennálló határozatok alapján — a könyvtári ellátás egyetlen területén kerül sor, a falvakban. Ezekben a településeken — amennyiben indokolt — a falusi lakosság könyvtári ellátásának központosítása során az ott levő kisebb munkahelyek szakszervezeti bizottságai ingyen átadhatják könyvvállományukat a már központosított tanácsi községi könyvtárnak.

A szovjet központosítási kezdeményezések megerősítik a magyar szakszervezeti könyvtárak szervezésében korábban már több vonatkozásban kialakult és az 1971. évi SZOT Elnökségi állásfoglalással to-

vábbfejlesztett alapvető törekvések helyességét. A szakmaközi könyvtárak szervezésében nem nehéz párhuzamot találni a hazai SZMT központi könyvtári rendszerrel, vagy a gyárközi könyvtárak esetében például a fővárosban kialakult, szakszervezetenként létrehozott ellátási rendszerrel. Az önálló könyvtárakra vonatkozó felfogás megerősíti a korábban is csak névlegesen „önálló” könyvtárak letéti könyvtárakká történt átminősítésének helyességét.

A friss szovjet tapasztalatok azonban a megkezdett út következetes végigjárására, új utak keresésére is ösztönöznek. A tapasztalatok például indokoltá tennék a szakmaközi elv alapján szervezett szakszervezeti körzeti könyvtárak számának növelését a nagyobb ipari városokban. És figyelmeztetnek a központi könyvtárral nem rendelkező iparági-ágazati szakszervezetek budapesti ellátási rendszerének megoldatlanságára (például a bőripari és a ruházati ipari szakszervezetek könyvtárainak esetében). Több figyelmet érdemel a XX. kerületben megvalósult kezdeményezés: az tudniillik, hogy a XX. kerületi Művelődési Intézmények Igazgatóságának könyvtára, ismeretesebb nevén: a Csili könyvtára a fővárosban elsőként lett különböző szakszervezetekhez tartozó kerületi üzemek könyvtárainak ellátó könyvtára és irányítója. A szovjet központosítási törekvések várható eredményei bizonyára ösztönző hatást gyakorolnak az ellátási rendszer tökéletesítésére egyéb vonatkozásban is.

Végül a legfontosabb tanulság: a szovjet szakszervezeti könyvtárügy központosítási törekvéseivel párhuzamosan elemezni kell a szovjet szakszervezeti könyvtárak módszertani irányításának kérdéseit, szervezeti segítő tevékenységük eljárásait, módszereit is.

G ö n c z i I m r e

Kitüntetések

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa nyugállományba vonulása alkalmából, eredményes munkája elismeréséül *dr. Faragó Lászlónénak*, az Országos Széchenyi Könyvtár osztályvezetőjének a MUNKA ÉRDEMREND ezüst fokozatát adományozta.

A kulturális miniszter a Fészek Művészklub fennállásának 75. évfordulója alkalmából *Molnár Lászlóné* könyvtárvezetőnek a SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetést adományozta.

Az oktatási miniszter az oktatásügy területén végzett eredményes munkájuk elismeréséül — március 21. alkalmából — *Ecsedi Viktóriát*, a Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának munkatársát, *dr. Sveda Bélánét*, a nyiregyházi 107. sz. Mező Imre Ipari Szakmunkásképző Intézet könyvtárosát és *Tóth Józsefnét*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum főkönyvtárosát MINISZTERI DICSERETENBEN részesítette; 60. születésnapja alkalmából, eredményes oktatói munkája elismeréséül *Lengyel Józsefnek*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum osztályvezetőjének AZ OKTATÁSÜGY KIVÁLÓ DOLGOZÓJA kitüntetést adományozta.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár mozgókönyvtári szolgálata

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1. sz. mozgókönyvtára, amely országosan is az első volt, 1973. február 6-án kezdte meg működését. (Ld. Szőke Tiborné: Az első magyar bibliobusz című cikkét a Könyvtáros 1973/2-es számában.) Nem sokkal később útjára indult az első vidéki bibliobusz is, mégpedig a pécsi városi könyvtárhálózatban. (Ld. Gerő Gyula: Megkezdte szolgálatát az első vidéki bibliobusz = Könyvtáros, 1974/6. sz.) Így tehát nem előzmények nélkül történt, hogy ez év márciusában útjára bocsátották a főváros második mozgókönyvtárát a XV. kerületben, a Lenin úti iskola mellett újonnan létesített állomáson, a Testvériség téren. Az első busz munkatapasztalatainak összegezésével nem vártuk meg az 1973-as év végét, hanem hozzávetőlegesen fél esztendő munkáját elemeztük az 1973. augusztus 31-én lezárt adatok alapján.

Az első mozgókönyvtár

Ekkor a mozgókönyvtár állománya 16 725 kötet volt. Megoszlása:

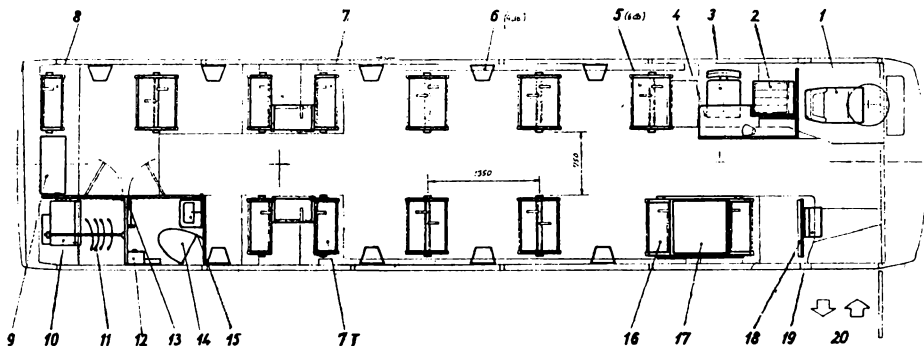
Szépirodalom felnőtteknek	7880	47,1%
Szépirodalom gyermekeknek	2234	13,4%
Ismeretterjesztő irodalom	6611	39,5%
Ebből:		
Társadalomtud. és politikai irodalom	1694	10,1%
Műszaki irodalom	775	4,6%
Mezőgazdasági	153	0,9%
Természettudományi	805	4,8%
Egyéb ismeretterjesztő irodalom	3184	19,1%

Már a kezdeti időszakban kiderült, hogy a gyermek-kölcsönzések aránya még a tervezettnél is több gyermekkönyv beszerzését teszi szükségessé. A könyveken kívül kezdetől fogva 13-féle folyóiratra és napilapra is előfizetett a könyvtár.

Az összes olvasók 49 százaléka tanuló, a felnőtt olvasók 26 százaléka munkás volt. A felnőtt olvasók közül a 15—49 évesek 62,4 százalékos aránya azt mutatta, hogy előzetes becsléseinkhez képest jóval több olvasó iratkozott be az aktív korosztályokból.

Az olvasók száma, a kölcsönzési idő kihasználtsági foka igen eltérő volt az egyes megállóknban. Ebből végérvényes következtetést az idő rövidsége miatt még levonni nem lehetett, de már az elemzésnek volt a következménye, hogy 1973. szeptember közepétől egy közbeiktatott megállót is létesítettünk a Külső-Bécsi úti általános iskolánál.

255.70 típusú autóbusból kialakított könyvtárbusz

1 vezetőülés	5 asztalka	11 ruhafogas	16 könyvespók a gyermekanyag részére
2 katalógusdoboz	7 dob fölötti k. polc	12 hulladékgyűjtő	17 táskatároló
3 könyvtáros ülés	8 hátsó k. polc	13 tárolkőzőtartó	18 folyóirattartó
4 könyvtáros asztal	9 katalógusszekrény	14 vegyszertes wc	19 könyvtárosülés (menet közben)
5 kétoldalos k. polc	10 hűtőszekrény	15 kézmosó	20 ki-be járat

Az olvasók 58 százaléka korábban nem volt könyvtártag. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár más egységeibe 32 százalékuk járt, 10 százalékuk pedig egyéb könyvtárak olvasótáborába tartozott.

A kevesebb szabad idővel rendelkezők és az idősebbek közül kerültek ki azok, akik más közművelődési könyvtárból iratkoztak át és nem győzték dicsérni a könyvek „házhöz szállítását”.

A bibliobusz állományának olvasottsági adataiból kiderül, hogy a hálózati átlaghoz képest túlságosan alacsony az ismeretterjesztő irodalom igénybevétele, amit több ok együttes hatására vezetünk vissza:

Először is olvasóink 58 százaléka kezdő olvasó volt. Érdeklődésüket csak fokozatosan lehetett a szakirodalomra irányítani. Alátámasztja ezt az tény is, hogy az ismeretterjesztő irodalom belül az „egyéb” kategóriában közelítette meg a kölcsönzés leginkább a hálózati átlagot. Másodsor pedig induló állományunk kialakításában tudatosan az alap- és középfokú szakirodalomra szorítkoztunk. Harmadszor, a könyvtárosa több helyen túl nagy teher nehezedett, és nem nyílt lehetősége közvetlen tájékoztató munka végzésére.

A kölcsönzési arányok bizonyos állomásokon nagy eltérést mutattak a felnőttek olvasmányait tekintve; a gyermekek körében az arányok kiegyensúlyozottabbak voltak. A XXI. kerületi Csepel-Vasmunkás téri megálló tapasztalatai arra is ráirányították a figyelmet, hogy gazdagítani kell a műszaki irodalom választékát, mert ott kiugróan magas volt ennek az állományrésznek az olvasottsága (7,8%).

Az igénybevétel mértéke sajátos képet mutatott és mutat.

Az olvasók gyakrabban látogatják a mozgókönyvtárat, mint az állandó könyvtárakat, mégpedig elsősorban a tanulók, a háztartásbeliek, a gyermekgondozási segélyen, a betegszabadságon levők és a nyugdíjasok.

A szolgáztatás kezdetétől a vizsgált időszak végéig 25 alkalommal kölcsönzött egy-egy helyen a bibliobusz, s átlagosan 4 perc jutott egy-egy olvasóval való foglalkozásra. Az átlag azonban szélsőséges értékeket takart. Különösen az első időkben voltak helyek, ahol 10—15 olvasó fordult meg 2 óra alatt, másutt viszont 70—80. Mindez jelezte, hogy e tényezőket sokoldalúan kell elemezni. Bizonyos állomásokon már az induláskor viszonylag magas volt a beiratkozottak száma, másutt viszont az alacsony alapról történt indulás után egy éven belül fokozatosan ötszörösére emelkedett a forgalom.

Az igénybevétellel kapcsolatban foglalkoztunk az előjegyzésekkel is. A könyvtárosok fél év alatt 555 előjegyzést vettek fel, mégpedig 30,5%-ban ismeretterjesztő és 69,5%-ban szépirodalmi művekre. Az alapállomány viszonylagos teljességére engedett következtetni az a tény, hogy a 169 előjegyzett ismeretterjesztő mű közül csak négyet kellett beszerezni más könyvtárból, és csupán kilenc kérés nem volt teljesíthető, mert például a mű kézikönyvtári állományba tartozott.

A 386 előjegyzett szépirodalmi mű közül hat kötetet kellett könyvtárközi kölcsönzés útján más FSZEK könyvtártól kérni, ezek jórészt 1965 előtt megjelent könyvek voltak.

1973-ban az 1. számú mozgókönyvtár 220 napot kölcsönzött 13, illetve 14 kölcsönzőhelyen. A XI. kerületi tanács javaslatára a Fraknó utcában új megállóhelyet létesítettünk, ezen kívül az igények alapján fél-fél órát a III. kerületi Külső-Bécsi úti és a X. kerületi Sibirik Miklós úti iskolánál kölcsönöz a busz. Tizenkét kölcsönzési napon nem tudott a jármű az állomásokra eljutni, elsősorban műszaki hibák miatt. 1974-ben 217 kölcsönzési nap volt. Az év folyamán két alkalommal hosszabb szünetet kellett tartani a műszaki javítások, illetve egyéb technikai okok miatt. 1975-ben a bibliobusz 232 napot kölcsönzött, 22 napig szünetelt a működése, amikor is műszaki vizsgára készítették elő.

Az állomány és fejlesztése

Az állomány az induló 15 120 kötetről 30 238-ra emelkedett. A központi költségvetésből 1973-ban 59 881, 1974-ben 95 830, 1975-ben pedig 120 921 forintot használtak fel könyvbeszerzésre. Az emelkedésben a 2-es számú bibliobusz munkába állásának előkészítése is szerepet játszott. Az 1976-os előirányzat: 123 ezer forint.

A kerületi tanácsok költségfejlesztési alapjából 1974-ben 20 ezer forintot (a II. és a XI. kerulettől 10—10 ezret), 1975-ben 28 ezer forintot kapott a mozgókönyvtár (a II. kerulettől 10, a III. kerulettől 5, a XI. kerulettől 10 és a XXI. kerulettől 3 ezret).

A folyóirat-beszerzésre fordított összeg 1974-ben 2978, 1975-ben 8376, 1976-ban 8444 Ft volt.

Az állomány megoszlása 1975. december 31-én: a felnőtt szépirodalom 10 680 kötet (35,4%), a gyermek szépirodalom 7587 kötet (25%), az ismeretterjesztő irodalom 11 971 kötet (39,6%).

Az állományépítés szempontjai a felgyült tapasztalatok alapján ma már némiképp eltérnek a kezdeti elképzelésektől. Korábban az egypéldányos beszerzéseket nem tartottuk célszerűnek. Kiderült, hogy bizonyos magas színvonalú szakkönyveknél a 26 állomást figyelembe véve indokolt az egypéldányos beszerzés. Korábban nem voltak az állományban nagy és középformátumú képzőművészeti albumok sem. Pedig széles körű érdeklődés mutatkozik irántuk. Meglepő, hogy mindeddig nem vезett el belőlük egy sem, és — a könyvtárosok nagy meglepetésére — csonkítás sem fordult elő. Elhelyezésükre az első buszra túlólag bön-gészóláda készült, a másodikra már méret szerinti polcrész. Az állományban több lett a verseskötet, egy példányban a fiatal költők első köteteit is beszerzik — az induló állomány a klasszikusokra és a gyakorta keresett művekre szorítkozott. A fiatal írók prózai alkotásait általában két példányban szerzik be. Kezdetben puha kötésű példányokat egyáltalán nem szerzett be a mozgókönyvtár. Ennek az elvnek merev alkalmazásától azonban el kellett térni a könyvtári kölcsönzésre alkalmas formában régen kiadott néhány mű esetében. A nagyon ritkán megjelenő kétnyelvű kiadásokat is kénytelen besze-rezni a könyvtár, mert a kevés példány állandóan kézben van.

A 26 állomással számolva 6—8 példányt szereznek be olyan szakirodalmi művekből, amelyek a felnőtt és a gyermek olvasók érdeklődésére egyaránt számot tarthatnak. A Bölcs Bagoly és a Búvár stb. sorozatból nyolc példányt vesznek. A csak felnőtt olvasóknak ajánlottakból buszonként kettőt, összesen tehát négyet. A szépirodalomból az átlag 4—5 — felnőtték esetében —, de előfordul a középiskolás kötelező irodalom, illetve a Diákkönyvtár sorozat bizonyos műveiből 8—10 példányos beszerzés is. A gyermekeknek szóló szépirodalmi művek esetében — kiváltképp, ha ezek a kötelező irodalomba tartoznak — 15—18 példány a maximum. A mozgókönyvtár 1975-től kezdve 35-féle újságot és folyóiratot fizetett elő 1—4 példányban. A periodikák kölcsönzésére is rendszeres igény mutatkozik.

Az igénybevétel, a feltárás és a tájékoztatás — kapcsolat

1973-ban 1856, 1974-ben 2028, 1975-ben 2104 olvasóval zárta az évet a könyvtár.

A felnőtt olvasók megoszlása kor szerint 1975-ben: százhatvanegy 15—19 éves, százharmincnégy 20—24 éves, százharmincnégy 25—29 éves, százkilencvenhárom 30—39 éves, száztíz 40—49 éves, százhuszonhat 50—59 éves, háromszáz 60 évesnél idősebb; összesen ezeregy százhatvanöt olvasó. Köztük kétszáznyolcvanhárom szakmunkás, huszonkét segédmunkás, három egyéni termelő, százkilencvennégy vezetőállású és szakalkalmazott, százhárom adminisztrátor, százhat középiskolás, tizenkilenc főiskolás, tizenegy szakmunkástanuló, háromszázkilencvenhét nyugdíjas és huszonöt egyéb foglalkozású volt.

A múlt évben a kilencszáznegyvenkét gyermekolvasóból négyszázhuszonhat 6—10 éves, ötszázhatvanhárom 11—14 éves s három úgynevezett koron aluli volt: a lányok és a fiúk aránya csaknem azonos, a lányok száma valamivel több mint a fiúké.

A felnőtt olvasók 27,2 százaléka munkás, az összes olvasók 50,8 százaléka (általános, középiskolai és főiskolai) tanuló. A tanulók közül 124 középiskolás, főiskolai, egyetemi hallgató.

1975-ben 22 793 látogatás során 80 415 könyvet kölcsönöztek, mégpedig 20 053 gyermek 31 961 és 12 740 felnőtt 48 454 kötetet.

A kölcsönzött kötetek 77,3%-a volt szépirodalom, 22,7%-a szakirodalom. A gyermek-szépirodalom aránya 73,8, a szakirodalomé 26,2%.

Az első bibliobusz állományának kialakítása után kötetkatalógus készült. Hálózati munkaeszközként is használatos, és országosan is elég széles körű igény mutatkozott iránta a közművelődési könyvtárak részéről. A kötetkatalógus álló-

A Lenin úti megálló (MTI Fotó)

mányépítési elveink dokumentumaként sem hanyagolható el. Mégis azt kell mondanunk, nem váltotta be olyan mértékben a hozzá fűzött reményeket, ahogyan gondoltuk: 250 darabot vásároltak meg az olvasók; 10 kötetet kölcsönzési célra állományba vett a könyvtár, ezeket rendszeresen használják.

A tápraktár szolgálati katalógussal rendelkezik. A második mozgókönyvtár belső terében viszont lehetővé vált a cédulakatalógus elhelyezése is. Ebben már a teljes szépirodalmi anyag szerepel, szerzői betűrendben, a gyermek-szépirodalom téma szerint, azon belül betűrendben és van egy erőteljesen bontott szakkatalógus is.

A tájékoztatás alkalmával a különleges körülmények miatt a szükségből erényt is kovácsolhattak a mozgókönyvtár munkatársai. A kezelő asztal mellé szerelt mikrofont ugyanis a könyvtáros különféle azonnali bejelentésekre használja, egy kazettás magnetofont pedig hangos könyvajánlásra, illetve különféle tudnivalók folyamatos közlésére.

A hangzó anyagok között vannak állandó jellegűek. Van olyan kazetta, amelyik a könyvtárat ismerteti és közli a beiratkozással kapcsolatos tudnivalókat. Ezeket a tömeges beiratkozás, illetve a csoportos látogatások alkalmával használják.

Időről időre könyvajánlás készült a heti rádió- és televízió-műsorokhoz, de kínosan kellett vigyázni arra, hogy csak az kerüljön bele, amit a bibliobusz állományában meg lehetett találni. Egy évig folyamatos volt ez a tevékenység, később azonban a könyvtárosok nem győzték erővel. Az olvasók viszont megszokták és sok helyütt szóvátették hiányát. A hangos tájékoztatás továbbfejlesztésére kapott 40 ezer forintból kazettás magnetofonnal egybeépített erősítőt és Sony típusú rádió-lemezjátszót szereztek be. Ezek együtt rádióról, magnetofonról, mikrofonról való másolást, felvételt, illetve bizonyos hanghatások keverését is lehetővé teszik. Sok egyéb mellett műsor készült a Csokonai-évfordulóra a rádió műsorai alapján; a Rákóczi-évforduló alkalmából pedig teljes egészében a könyvtárosok válogatásában, szerkesztésében, bizonyos részeken pedig előadásában is. Kísérletet indítottak a Népszerű történelem sorozatban megjelent művek ismertetésére, s a tervekben szerepel a legújabb mezőgazdasági könyvek népszerűsítése, gyermekműsorok szerkesztése stb.

A járművekre beszerettek egy Hunor 81/b számológépet és egy Rotex kiírógépet, és bármilyen furcsának tűnik, még elemes órát is, mivel az órák hiányát az olvasók szóvátették. Ezen kívül az óra kiiktatott a kölcsönzési idő befejezése körüli mindenféle vitát.

A kerületi tanácsokkal már az első bibliobusz állomáshelyeinek kijelölésével elkezdődött a mozgókönyvtár kapcsolatainak kiépítése, s folytatódott a kölcsönzőhelyek feltételeinek megteremtésével, a propagandaanyagok előállításához szükséges pénzbeli támogatással, a propaganda közvetlen segítségével. Az első időszakban — legalább egy alkalommal — a kerületek képviselői működés közben is meglátogatták a bibliobuszt. A III. kerületi tanács szorgalmazására és segítségével lehetett új megálló létesíteni a Külső-Bécsi úti iskola előtt. A II. kerületi tanács művelődésügyi osztálya az olvasószervezésben nyújtott segítséget. A XI. kerületi tanács mindkét megállóhelyen kulturált környezetet teremtett, és segítette a Fraknó utcai új megállóhely későbbi kialakításában. A XV. kerületi tanács és KISZ-szervezete társadalmi munkával fedett váróhelyiséget állított fel. A XVII. kerületi Micsurin úti megállót hetenként meglátogatta a tanács és a pártszervezet képviselője. Egyeztetve a lakosság és a könyvtár igényeit, a megálló az újonnan épült pártház mellé helyezték, és a terepet egy héten belül rendezték. Számos pártkörzettel alakult ki munkakapcsolat. A Micsurin úti megállónál a pártházban két alkalommal rendeztek kiállítását a mozgókönyvtár munkatársai: felszabadulásunk 30. évfordulója és a Jókai-évforduló alkalmából.

Az iskolákhoz fűződő kapcsolatban a hangsúly az általános iskolákon van, amelyekkel kezdettől fogva szoros együttműködés alakult ki. E kapcsolatok rendszeres továbbfejlesztésére csupán egyetlen példa 1975-ből: a mozgókönyvtár munkatársai a pedagógusokkal közös szervezésben sikeres rajzversenyt rendeztek a Bekecs utcai iskolában, s a legjobb rajzokat a buszon kiállították.

A második bibliobusz

A tapasztalatok menet közbeni többszöri összegezését nemcsak a mozgókönyvtár hazai terepen „járatlan útja” tette szükségessé, hanem a fenntartóknak az a felismerése, hogy ezt a szolgáltatást Budapesten ki kell terjeszteni. A Kulturális Minisztérium a főváros centenáriuma alkalmából egymillió háromszázezer forintot adott a második budapesti bibliobusz megépítésének céljára, s ez öröm mellett nem kevés terhet rótt a könyvtár vezetőségére.

Az Ikarus 255.70 alaptípusú jármű kialakításának és belső berendezésének megtervezésében az 1. számú mozgókönyvtár jó és rossz tapasztalatait egyaránt haszno-

sítani lehetett. A 2. sz. mozgókönyvtár kialakítására és belső berendezésének megtervezésére Kumor Gyula mérnök, az 1. sz. bibliobusz tervezője kapott megbízást. Figyelembe vette, hogy a második bibliobuszban is csak keresztirányú polcelhelyezésre nyílt lehetőség, de a kedvezőbb alaptípust a belső tér jobb kihasználásával mégis alkalmasabban tudta kialakítani az elsőnél. Bár az első autóbushnál a a második egy méterrel rövidebb, gyakorlatilag ugyanannyi a benne elhelyezett állványzat polcfolyómétereinek száma, és tágasabb a közlekedő tere. A polcokon 2400 kötet könyv tárolható. Ezek dőlését és kiesését állítható rögzítők akadályozzák meg. A polközökben az oldalfalakra erősített kilenc rakodó asztalkát, a kísérrőlülés mögötti falon, a könyvtáros asztalával szemben pedig folyóirattartót képeztek ki. Sikerült 20 fiókos katalógusszekrényt is beépíteni a buszba. (L. a 321. l.)

A fűtést két Sirokkó készülék, a szellőzést három tetőszellőző és asztali ventilátor oldja meg. A 12 EVIG fénycsöves lámpatest nagyrésze az állványok között, a mennyezeten helyezkedik el, illetve a vezetőtérben és a könyvtáros fölött található. A könyvtáros asztalára szerelve olvasólámpa is van. Az öltözőfülke és a mellékhelyiség külön világítással rendelkezik. A mikrofon, a rádió, a kazettás magnó kezelő részeinek elhelyezése a könyvtáros számára lehetővé teszi az átkapcsolást és a hangosítást. A kölcsönzőtérben hangszórót helyeztek el. A személyzeti fülkében ruhafogás van a kabátoknak, köpenyeknek és egy Elektrolux hűtőszekrény. A mosdófülkébe Monomatic rendszerű vegyszeres WC-t, kézmosót, valamint piperezsekérenyt, törülköző tartót és szeméttárolót építettek be, illetve helyeztek el.

Az elektromos szerelvényekhez két pótakkumulátor is csatlakozik. Nagy erőfeszítéseket tettünk az elektromos berendezések hálózatra csatlakoztatásának megoldására. E törekvéseink nem jártak sikerrel.

Az első kölcsönzők birtokukba veszik az FSZEK 2. számú mozgókönyvtárát Rákospalotán, a Lenin úti általános iskola melletti megállóban (MTI Fotó)

Az állomások, a menetrend és a munkaszervezés

Az újabb megálló kijelölésénél változatlanul abból az alapelvből indultunk ki, hogy nem tekintjük az autóbushkönyvtárt valódi fiókkönyvtárnak, hanem az állomáshelyek megsokszorozására kell törekednünk a kölcsönzési időtartam rovására. Célnk volt a még meglévő fehér foltokat eltüntetni, illetve ezek közül is lehetőleg olyan helyen létesíteni állomást, amelyet a kerületi tanácsok és a szakszervezetek kérésükben megneveztek. Elsősorban az iskolák közelségét vettük figyelembe, valamint a nagyon kis alapterületű és rossz körülmények miatt bezárásra tervezett fiókkönyvtárakat szerettük volna pótolni.

A leendő megállókkal és a menetrenddel foglalkozó tervezetet 1975 márciusában a kerületi tanácsok képviselőivel együtt megvitattuk. Az új állomások szükségképpen módosították az 1. számú bibliobusz menetrendjét, bizonyos helyeken pedig a korábbi állomások kölcsönzési időpontját is. A változtatás során igyekeztünk a kölcsönzési időpontokat a megálló jellegének megfelelően meghatározni és az időtartamokat valamelyest az igénybevételhez igazítani.

A múlt év májusában a két autóbush együttesen megtervezett kölcsönzési rendjéről, megállóiról írásban tájékoztattuk a Fővárosi Tanács művelődésügyi főosztályát és az érdekelt kerületi tanácsokat.

A két bibliobusz hetenként 26 helyen kölcsönöz, naponta 10–19 óra között, szombaton 10–14-ig. Szerdán az egyik járműnek, csütörtökön a másiknak van szerviznapja. Vasárnap szünet. A kölcsönzőhelyek többségében két órát üzemel, de a forgalomtól függően másfél, két és fél órás kölcsönzés is előfordul.

A megállók közül ötöt megszüntetett fiókkönyvtárak helyett telepítettünk. Közvetlenül iskola mellett létesítettünk állomást a XI. kerületi Mezőkövesdi úton, a XII.

kerületi Zugligeti úton, a XV. kerületi Testvériség téren és a XXII. kerületi Budafoki téren. Egy megállót a szakszervezeti hálózat kérésére hoztunk létre a X. kerületi Keresztúri út 39. számú épület elé, az Alumínium Szerkezeti Gyár mellett. Ebben a megállóban a gyári kollektíva a kölcsönzöhelyhez kis fülkét épített.

A bezárt fiókkönyvtár minden olvasója külön értesítést kapott a mozgókönyvtár megfelelő állomáshelyéről, kölcsönzési idejéről, ugyanígy a mozgókönyvtár olvasói, az érdekelt tanácsok, intézmények, iskolák is ott, ahol a bibliobusz tartózkodási ideje megváltozott.

A szolgáltatás bővülése a munkaszervezést is érintette. A bibliobuszok személyzete nyolc tagból áll: egy könyvtárvezető, három könyvtáros, egy könyvtártechnikus (adminisztrátor), egy raktárkezelő és két gépkocsivezető tartozik a mozgókönyvtárak személyzetéhez. A könyvtárvezető megtervezi és irányítja a munkát; kapcsolatot tart a kerületek társintézményeivel; gazdálkodik, elosztja és ellenőrzi a feladatokat a munkatársak között. A kölcsönzésben és minden egyéb érdemi munkában idejétől függően maga is részt vesz. A három könyvtáros rendszeresen kölcsönöz, az olvasói nyilvántartás munkáját, a propagandatevékenységet, az állománygyarapítást, az állományelemzést, a katalógusszerkesztést, illetve a munkatervben megfogalmazott feladatokat megosztva végzik.

Az összes adminisztratív, illetve előkészítő feladattal a technikus foglalkozik: a csoportos leltárkönyv vezetése, az újságok nyilvántartásba vétele, a felszólítások, a pénzügyi adminisztráció stb. tartozik munkakörébe, s időnként bizonyos nagy forgalmú állomásokon segít a könyvtárosoknak, illetve helyettesíti őket betegség, szabadság idején. A raktárkezelő a raktár rendjének, tisztaságának megteremtésén kívül a könyvek javítását, bélyegzését, műanyagborítását végzi, de foglalkozik anyagátvétellel stb is.

A gépkocsivezetők a kölcsönzéskor az állomáshelyen tartózkodnak, és technikai feladatok végzésében segítenek a könyvtárosoknak.

A könyvtárosok egyenlőtlen munkaidőben dolgoznak, beleértve a könyvtárvezetőt is. Mindegyikükre jut hetenként két hosszú munkanap (9—20 óráig) és egy váltott szombat (9—15 óráig) a buszon. A munkarendet úgy alakították ki, hogy ugyanaz a könyvtáros járjon ugyanarra az állomásra. Arra is ügyelnek, hogy mindkét járműről egyazon időben legyen bent a központban egy-egy munkatárs, a közös problémák és feladatok megbeszélésére.

Cziboly Józsefné — Szőke Tiborné

A minisztérium vizsgálataiból

A debreceni tudományegyetemi könyvtár eredményei és gondjai

A minisztérium könyvtárügyi osztályának szakfelügyeleti tevékenysége nemcsak a közművelődési könyvtárakra terjed ki, munkájában országos szakkönyvtárak, egyetemi könyvtárak vizsgálatára is sor kerül. Indokolt tehát időnként ezekről is beszámolni, és talán még indokoltabb ebben az esetben, amikor az ország második legnagyobb állományával rendelkező — és ennek megfelelően a könyvtárközi kölcsönzésben országosan is igen előkelő helyet betöltő — könyvtára a téma.

Előjáróban szögezzük le, hogy a *Kossuth Lajos Tudományegyetem könyvtárának* szakfelügyeleti vizsgálata rendhagyó volt. Nem terjedt ki ugyanis a könyvtár valamennyi funkciójára és tevékenységére: a könyvtári szervezetet, az állománygyarapítás elveit és gyakorlatát tanulmányozta, tájékozódott a könyvtári munka személyi és tárgyi feltételeiről, és választ keresett arra a kérdésre, milyen szerepet töltsen a könyvtár a város, a megye, a régió és az ország könyvtári ellátásában. A vizsgálat 1975. októberében egy hét alatt zajlott le, ez idő alatt 11 könyvtáros: egyetemi könyvtári igazgatók, osztályvezetők, a minisztérium munkatársai és más szakemberek vizsgálták a könyvtári munka bizonyos területeit.

A debreceni egyetemi könyvtár 1975. évi jelentése szerint a könyvtár állománya 2 826 865 egység — ebből a könyvek száma 863 208, a periodikáké 102 088 kötet —, a gyarapodás 1975-ben 10 394 kötet könyv, az elmúlt évben járatott periodikák száma 1619 volt. A 4554 beiratkozott olvasó 158 372 alkalommal kereste fel a könyvtárt, s 74 916 dokumentumot kölcsönzött. A könyvtár állandó főfoglalkozású dolgozóinak száma hetvenhat volt.

Az egyetem és könyvtára, az egyetemi könyvtári szervezet

A központi könyvtár és az egyetem kapcsolata általában megfelel a jogszabályok előírásainak: a könyvtár igazgatója részt vesz az egyetem tanácsának ülésein, és a rektorhelyettes irányításával *könyvtári tanács* működik. Ez a kapcsolat lehetővé teszi, hogy a könyvtár értesüljön az egyetem életének lényeges eseményeiről, kérdéseiről, és saját munkájában érvényesítse az egyetem szempontjait, az egyetem pedig rendszeresen tájékoztódhasson könyvtárának működéséről, eredményeiről és gondjairól. A vizsgálat vezetője megbeszélést folytatott *dr. Kónya István* rektorral, melynek során meggyőződhetett arról, hogy az egyetem vezetése tisztában van a könyvtár legsúlyosabb gondjaival, pénzügyi és férőhelynehézségeivel, és fontos feladatának tekinti megoldásukat. Ennek ellenére a vizsgálat megállapításai szerint az említett kapcsolat lehetőségeinek kihasználásában még mindkét fél rendelkezik tartalékokkal. A vizsgálati beszámoló javasolta, hogy a könyvtár képviselője vegyen részt a kari tanácsülések munkájában, ami megjavíthatná a könyvtár informáltságát, közvetlenebbé tethetné az egyetem és a könyvtár kapcsolatát.

A könyvtár pénzügyi ellátásának krónikus nehézségei, a beszerzési keretek rendszeres elégtelensége és a könyvtár nem kielégítő évközi tájékozottsága saját költségvetésének felhasználásáról szintén az egyetemi vezetés és a könyvtár közti információáramlás hiányos voltát jelzi. Ezért a vizsgálat javasolta a könyvtári tanács kibővítését az egyetem gazdasági vezetésének megfelelő szintű képviselőjével.

Az egyetemi könyvtári hálózat arculata kettős. Egyrészt — a *kémiai szakkönyvtár* létrehozásával és működtetésével — az egyetem és könyvtára országosan figyelemre méltó lépést tett a korszerű, integrált könyvtári szervezet kialakítása felé; másrészt azonban — a többi tanszéki könyvtár ma már szokatlanul laza kapcsolatának következményeként — a könyvtári ellátás gazdaságtalan elaprózódását eredményező hagyományos tanszéki önállóság jellemzi a hálózatot. A más egyetemi könyvtári hálózatokban is létrehozott különféle tömbkönyvtárakkal, tanszékcsoporti könyvtárakkal szemben a debreceni kémiai szakkönyvtárban sikerült nemcsak egybegyűjteni és együtt kezelni több rokon tanszék könyvvállományát, hanem azt a központi könyvtár különálló, mégis szerves részévé tették, s így a központi könyvtáréval azonos feldolgozási, feltárási és könyvtárhasználati módszereket alkalmazhattak. Ezáltal lehetővé vált a gazdaságtalan párhuzamos beszerzések elkerülése, sikerült az adott állományrész az egész egyetem közkincsévé tenni, mégpedig úgy, hogy ez a rész még „földrajzilag” sem szakadt el az iránta legerősebben érdeklődő felhasználói rétegtől. A kémiai szakkönyvtár mint „integrációs modell”, úgyszólván kísérleti jelleggel jött létre, és e kísérlet eredményeit a vizsgálat kedvezően értékelte. Létrehozását, megszervezését, működésének eddigi tapasztalatait érdemes lenne az általánosíthatóság igényével alaposan tanulmányozni és elemezni — erre azonban sem a vizsgálat, sem a jelen cikk nem vállalkozhatott. (A kémiai szakkönyvtár létrehozását és működését az egyetemi és főiskolai könyvtárak miskolci konferenciáján *dr. Gomba Szabolcsné* ismertette. Beszámolóját az érdeklődők a konferencia anyagát közreadó OKDT-tanulmánykötetben olvashatják majd.)

Az egyetem könyvtári hálózatának további tagjai (a *tanszéki könyvtárak*) rendkívül lazán kapcsolódnak a központi könyvtárhoz. A vizsgálat elmarasztalta a tanszéki könyvtárak túlzott önállóságát és rámutatott arra, hogy ez — a már említett elaprózódás következtében — a szakirodalmi információellátást a mai szükségleteket már kielégíteni nem tudó szinten rekeszti meg, s a könyvtár szinte valamennyi tevékenységében érezteti kedvezőtlen hatását. A dokumentumok egy része közvetlenül a tanszéki könyvtárakba érkezik, így ezek egységes kezelésére, feldolgozására, feltárására és rendelkezésre bocsátására nincs megfelelő biztosíték. Ezek a dokumentumok csak esetlegesen kerülnek be az egyetem könyvtári állományának központi nyilvántartásába. Ebből következik, hogy beszerzésüket a tanszékek között senki sem hangolja össze, ami nyilvánvalóan fölösleges beszerzésekhez is vezet. Ugyanakkor a központi nyilvántartás hiánya miatt ezek a dokumentumok elvesznek az egyetem minden más — nem az adott tanszékhez tartozó — dolgozója vagy hallgatója és az egyetemen kívüli érdeklődés, a könyvtárközi kölcsönzési igények számára.

Az egyetem központi könyvtára jóformán csak szolgáltatásaival kapcsolódik a tanszéki könyvtárakhoz, e tekintetben viszont dicséretesen „szolgálja ki” azokat. Technikai szolgáltatásaiért a tanszéknek jóformán csak anyagát számol fel. A külföldi folyóiratok megrendelésével, a „devizás” könyvek beszerzésének adminisztratív lebonyolításával és központi feldolgozásával jócskán tehermentesíti a tanszéki könyvtárosokat. Mindez azonban nem pótolja és nem teszi szükségletelenné a hálózati központi funkciókat, a hálózat tagkönyvtárainak módszertani segítségét és irányítását, a hálózati beszerzések összehangolását, ami elvben a központi könyvtár feladata lenne, de a jelenlegi helyzet alig teszi lehetővé e funkciók ellátását.

Gyűjtőkör, állománygyarapítás, szakreferensek

A könyvtár jelenlegi gyűjtőköre hosszú fejlődés eredménye, mely a felszabadulás után köztulajdonba került állomány szelektív átvételével, majd a mennyiségi szemléletű gyűjtési gyakorlat elhagyásával vette kezdetét, és voltaképpen nem fejeződött be a gyűjtőköri utasítás részletes kidolgozásával, illetve a szakreferenseknek az állománygyarapító munkába való bekapcsolásával sem. Az állománygyarapítás alapelveit, a gyűjtőkör kereteit részletesen meghatározza a gyűjtőmintaszerűen kidolgozott *gyűjtőköri szabályzata*. Igen dicséretes, hogy a szabályzat a gyűjtemény szerves kiegészítéséről és a gyűjteménybe nem illő műveknek az állományból való kivonásáról egyaránt intézkedik. Gyűjtési előírásait jól kiegészíti az állományba nem kerülő, illetőleg abból folyamatosan kivonandó dokumentumoknak jelleg és műfaj szerinti meghatározása.

A könyvtár gyűjtőköri szabályzatának kialakításakor bonyolult feladat előtt állt: mint egyetemi könyvtár tudományos színvonalú irodalmat gyűjt az egyetem oktatási és kutatási tevékenységének körén belül, mint nemzeti gyűjtőkörű könyvtár viszont teljességre törekszik a magyar és a magyar vonatkozású nyomdatermékek gyűjtésében. E két feladat (melyhez harmadikként hozzájárulnak a könyvtár szervezeti és működési szabályzatában kimondott, „a Tiszántúlra vonatkozóan tudományos táj-könyvtári feladatok”) a gyűjtőköri szabályzatot és az annak alapján kialakult állománygyarapítási gyakorlatot helyenként ellentmondásossá teszi. Ez a megállapítás azonban nem áll ellentétben a vizsgálatnak azzal a véleményével, hogy a gondosan és részletesen kimunkált szabályzat példamutató. A szabályzatról szólva azonban azt is el kell mondani, hogy kialakítói az optimumot tűzték ki célul, és kevesebb figyelmet fordítottak a valós lehetőségekre. A szabályzat kialakítása óta eltelt idő változásokat hozott Debrecen könyvtári térképén. A szabályzat (a Református Kollégiumi Nagykönyvtár és a megyei könyvtár említésével) csak elvben utal a *gyűjtőköri együttműködés* szükségességére. Jelenleg Debrecenben a KLTE-n kívül két egyetem, további három felsőoktatási intézmény, számos kutatóintézet és üzem működik. Ezek létét, könyvtáraik működését ma már a KLTE könyvtára sem hagyhatja (s gyakorlati tevékenységében nem is hagyja) figyelmen kívül.

Nem számonkérés, csak Debrecen legnagyobb könyvtára tevékenységének értékelése közben felmerült gondolat (mely a vizsgálati beszámolóban nem is kapott helyet), hogy a városban működő könyvtárak gyűjtőkörének elhatárolása, a gyűjtőköri és még inkább a szolgáltatási együttműködés helyi formáinak kialakítása ma még megoldásra váró feladata Debrecen könyvtárügyének. Nagysága, tekintélye és országos jelentősége alapján alighanem a KLTE könyvtárára hárul ez a feladat.

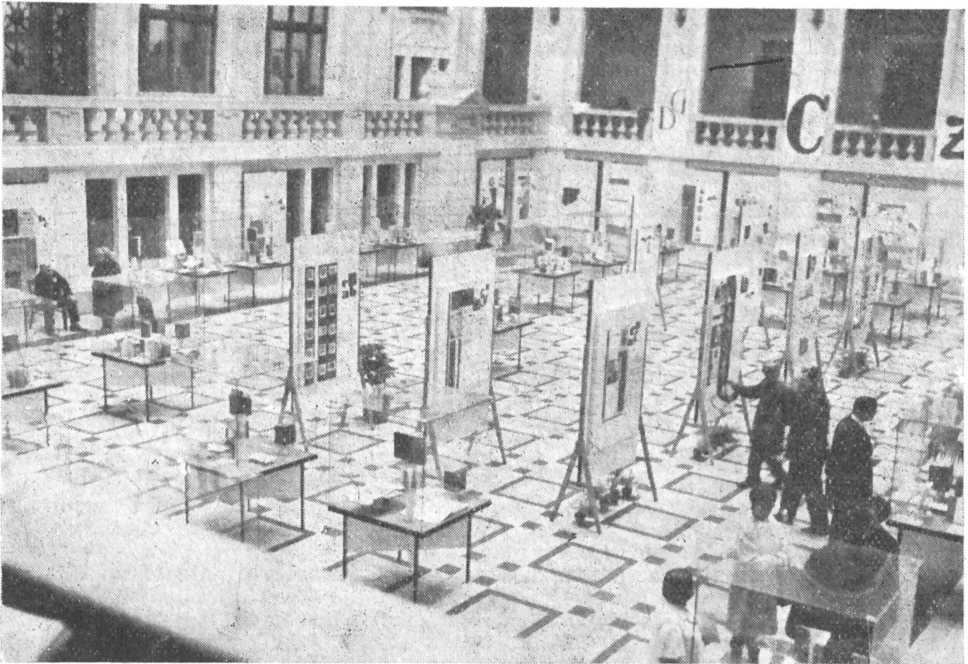
Az egyetem központi könyvtárának állománygyarapítását jól oldották meg szervezeteileg is. A gyűjtőköri szabályzatban rögzített elvek gyakorlati megvalósulását megfelelő színvonalon biztosítja a *szakreferensi rendszer*. Az adminisztratív teendőket más szervezeti egység látja el, így a szakreferensek — az adminisztrációtól mentesülve — szaktudományuk fejlődésével lépést tarthatnak, ami lényeges feltétele a kellő színvonalú állománygyarapító munkájuknak. Ugyancsak a szakreferensi rendszer teszi lehetővé az állomány megfelelő feltárását is a szakreferenseknek a feldolgozó munkába történt bekapcsolása révén.

A könyvtár fejlődésének fontos állomása volt a szakreferensi rendszer kialakítása, amely személyileg is egyesítette a könyvtáros tájékozottságát a szakmai illetékesekkel. Ennek előnyeit igen jól gyümölcsöztetik az állomány gyarapításában és feltárásában, s általa megteremtődött a korszerű tájékoztató munka egyik legfontosabb szervezeti feltétele. E lehetőség szervezett és rendszeres kihasználásának folyamata megindult, és továbbfejlődése is biztosítottnak látszik.

Fejlesztési gondok

Szinte minden egyetemi könyvtárunknak évek óta súlyos gondja az állománygyarapításra fordítható összegek elégtelensége, és ez alól a KLTE könyvtára sem kivétel.

A gyűjtőköri leírás „tágaságával” szemben az anyagi lehetőségek túl szűkre szabják a könyvtár állománygyarapítási mozgásterét: gyakorlatilag csak az egyetemen oktatott tárgyak világnyelveken megjelent legfontosabb kiadványaiból válogathat a könyvtár, és a tanulmányi anyagot is csak kis példányszámban tudja beszerezni. A hallgatók panaszkodnak, hogy az egyetem könyvtárában jóformán *képtelenek hozzájutni a kötelező és az ajánlott irodalomhoz!* A Debreceni Megyei Könyvtárba a KLTE hallgatóinak 34—35%-a iratkozik be, ezek legnagyobb része a tanulmányi irodalmat kereső bölcsész. Ezt nem roghatjuk fel az egyetemi könyvtárnak, ha tekintetbe vesszük, hogy például az egyetemes történelem szakirodalmának beszerzésére

A debreceni Egyetemi Könyvtár kiállítása az aulában az 500 éves magyar könyv ünnepén

mindössze 26 300, a magyar történelemre 5800, a magyar és a finnugor nyelvészet irodalmának gyarapítására pedig 5400 forintot költhet. Kérdéses az is, hogy ezek az összegek milyen mértékben teszik lehetővé a kutatói szintű igények (tehát az egyetemi oktatók igényeinek) kielégítését.

A könyvek és a folyóiratok közismert folyamatos áremelkedésével a könyvtár *beszerzési kerete* nem tart lépést, így az 1967 óta gyakorlatilag — vásárló értékében — folyamatosan csökken. Az egész egyetemet tekintve azonban az az ellentmondásos helyzet állt elő, hogy a tanszéki könyvtárak beszerzési kerete évek óta magasabb, mint a központi könyvtaré. A tanszéki könyvtárak anyagi lehetőségei, jóllehet ezeket nem tudják ésszerűen, gazdaságosan és az egész egyetem javára felhasználni, kétszer olyan gyorsan növekednek, mint az egész egyetem szakirodalmi ellátására hivatott központi könyvtaré.

Az *elhelyezési gondokkal*, helyhiánnyal küzdő, súlyos gondban levő könyvtárak közé tartozik a debreceni tudományegyetemi könyvtár is. A központi könyvtár az egyetem építéskor ugyan igen jó helyet kapott: az oktatási főépületben, jól megközelíthető, központi helyen vannak helyiségei. A húszas évek végén tervezett könyvtár azonban napjainkra még a létesítéskor számításba vett fejlődés esetében is betelt volna. Az utóbbi negyedszázad viszont az akkor tervezettnél sokkal nagyobb ütemű fejlődést, több használót, ennek megfelelően több szolgáltatást, magasabb dolgozói létszámot és — nem utolsósorban a kötelempéldányok révén — jóval nagyobb mérvű állománygyarapodást hozott. S mivel közben az egyetem egésze is fejlődött és nőtt, az eredetileg könyvtári célokra épült helyiségek egy részét is igénybe vette. Így végül is az állomány és a feladatok növekedése a rendelkezésre álló terület csökkenésével járt együtt. Mindez 1975-re olyan helyzetet teremtett, hogy a központi könyvtár kezelésében levő összes olvasóhely még a KLTE nappali tagozatos hallgatóinak és oktatóinak 10%-a számára sem elegendő. A központi olvasóteremben (ahol egy olvasóra 1,8 m² alapterület jut) a használatára elsősorban illetékes hallgatók 5,40%-a számára van helyben olvasási lehetőség. Ugyanakkor — mint említettük — a beszerzési keretek nem teszik lehetővé a tanulmányi anyag nagy példányszámú beszerzését, tehát a hallgatói tömegigényeket a könyvtár csak helyben olvasással tudja kielégíteni. A tanszéki könyvtárak mellett viszont több helyen 10–20 személyes — szemináriumok tartására is felhasznált — olvasószobák alakultak ki. Az egyetem természettudományi karán egy 1973-ban végzett felmérés 176 olvasói helyet mutatott ki. Bár a

hallgatók jelentékeny hányada rendszeresen használja a tanszéki könyvtárakat, ezek a helyek voltaképpen nem segítenek az egyetemi könyvtár helygondján, hiszen a hallgatók és a tanszéki könyvtárosok szorgalmi, illetve munkaideje nagy részének egybeesése, valamint a tanszéki könyvtárosok legtöbbször más irányú elfoglaltsága miatt használhatóságuk mértéke rendkívül alacsony. Ismét egy vizsgálati beszámolón kívüli —, de annak megállapításaiból fakadó gondolat: A tanszéki könyvtárak gyarapodását (egyes esetekben a tanulmányi anyag nagy példányszámú beszerzésével) és az elszórt olvasóhelyek nagy számát tekintve úgy tűnik, hogy a tanszéki könyvtárak erőteljes növekedése a hallgatók ellátásának érdekében történik, mert erre a központi könyvtár nem képes, holott éppen a tanszéki könyvtárak növekedése és hálózati kapcsolataik lazasága teszik erre képtelenné a központi könyvtárt, pénzt, helyet és az összegyűjtési dokumentumvagyonnal való gazdálkodás lehetőségét vonva el tőle.

A könyvtár igénybevétele

A KLTE hallgatóinak több mint 90%-a iratkozik be a könyvtárba, de olvasó a szomszédos orvostudományi egyetem hallgatóinak mintegy 30%-a is. A beiratkozott olvasók 58%-a egyetemi hallgató, 25%-a egyetemi dolgozó, 10,7%-a a városból jön az egyetemi könyvtárba, 6,3%-a pedig középiskolás diák. Ez utóbbiak 1974-ben átlag 8,5 alkalommal látogatták a könyvtárat, a városi látogatókra 18,5, egy orvostanhallgatóra pedig 13,8 látogatási alkalom jut. Kiugróan magas a bölcsészhallgatók látogatási száma: az egy bölcsész olvasóra jutó látogatások száma évi 82,7; de még a természettudományi kar hallgatóinak évi látogatási átlaga is 38,7. A kölcsönzési alkalmak százalékos megoszlása is hasonló képet mutat. A kölcsönzési forgalom 69,40%-át a hallgatói forgalom adja, ebből az alkalmak 40,6%-a jutott a bölcsészhallgatókra, 7,4% az orvostudományi egyetem, 40% pedig más egyetemek és főiskolák hallgatóira. A kölcsönzési alkalmak megoszlásában 5,6% az egyetemi oktatók, 25% a városi olvasók részesedése. A könyvtár olvasói 1974-ben összesen 34 324 alkalommal vették igénybe a kölcsönzőszolgálatot, az olvasóteremben pedig 102 615 látogatást jegyeztek fel.

Érdekes és nem lebecsülendő módszere a könyvtárnak, hogy az elsőéves hallgatók ismerkedését a könyvtárral a KISZ szervezésére bizza, megszüntetve ezzel a könyvtárlátogatás „kötelező” jellegét. Sajnálatos viszont, hogy ez a szervezés nem minden esetben jár sikerrel.

Elismerésre méltó a könyvtár tevékenysége az egyetem közművelődési funkcióinak ellátásában, a hallgatók ideológiai és kulturális nevelésében: a könyvtárban rendezett sok és változatos témájú kiállítás is igen jól szolgálja ezeket a célokat.

A könyvtár szerepe az egyetemen kívül

Város és régió, Debrecen, Hajdú-Bihar megye és Tiszántúl a könyvtári ellátás szempontjából nem választható el élesen egymástól. Ha a KLTE könyvtára — legszigorúbban vett egyetemi feladatának értelmében — a debreceni egyetemi bibliográfián dolgozik, ennek kimunkálásával a tájhoz kötődő egyetem tudományos tevékenységét tükrözi, és munkája magától értetődően válik regionális jelentőségűvé is. Éppígy saját állományának feldolgozásával és közreadásával is túllép az egyetem falain, hiszen a régió területéről 147 intézménynek van *közkönyvtári* kölcsönzési kapcsolata a könyvtárral. Ebből 74 debreceni, és a város 32 intézménye veszi rendszeresen igénybe a könyvtár másolat-szolgáltatását. (A reprográfiai munka mintegy 15—18%-át a regionális igények kielégítése alkotja.) A könyvtár szolgálati betűrendes katalógusának külön érdeme, hogy tartalmazza más debreceni könyvtárak anyagát is, s ezzel lehetőséget nyújt bizonyos körülményekre a debreceni tudományos könyvállomány nagy részében.

Kifejezetten a város könyvtári ellátásának érdekében és Debrecen szakkönyvállományának nagyobb hatáskörű használhatóságát szolgálva adja ki a könyvtár négy sorozatban 15 debreceni intézmény, illetve könyvtárhálózat *gyarapodási jegyzékét*, valamint a debreceni könyvtárakba járó *külföldi folyóiratokét*. Mindkét kiadvány igen fontos a város szakirodalmi ellátása szempontjából, és értékes előmunkálat a ma még hiányzó városi gyűjtőköri együttműködés kialakításához is.

A könyvtár szervezeti és működési szabályzatából már idéztük a regionális könyvtári feladatokat. Ezek ellátását lényegesen megkönnyíti (s egyben erkölcsi kötelességgé teszi) a könyvtár számára szolgáltatott *kötelespéldány-anyag*, hiszen így az állomány — az egyetemi profilon kívül eső területek kötelespéldányaival kiegészülve — alkalmas a regionális igények kb. 50%-ának kielégítésére. A regionális feladatokat a gyűjtőköri szabályzat is figyelembe veszi azzal, hogy súlyponti területnek minősíti a tisztántúli vonatkozású irodalmat.

A KLTE könyvtárában a regionális könyvtári feladatok ellátásának komoly elméleti alapjai és előzményei vannak, amelyek biztosítékai a „tájékönyvtári” feladatok megfelelő ellátásának is. (Mindezekről és főleg a könyvtár igen értékes regionális bibliográfiai tevékenységéről az egyetemi és a főiskolai könyvtárak miskolci konferenciáján beszámolt Korompai Gáborné, beszámolója a már említett kötetben lesz olvasható.)

Az állománygyarapítás gyakorlatában az egyetemi funkciók elsődlegessége (és a szűkös anyagi lehetőségek) miatt a regionális feladat nem lehet meghatározó tényező, bár a kémiai szakkönyvtár jelentős regionális igényeket is kielégít, és állományának gyarapításakor lehetőség szerint figyelembe veszik a régió gyakorlati szakembereinek igényeit is. Az állományfeldolgozás és a -feltárás területén ki kell emelni — a már említett kiadványokon kívül — a kötelespéldányok nem közvetlenül egyetemi profilú anyagának rendelkezésére bocsátását regionális célokra és a — szintén a kötelespéldány juttatáson alapuló — NTMIR-munkát, melynek előnyeit a régió szakemberei is élvezni fogják majd. Az olvasószolgálat regionális jelentőségét az adatok bizonyítják; a beiratkozott olvasók mintegy 14%-a, a könyvtár forgalmának 90%-a tekintendő „regionális” jellegűnek.

A kötelespéldány-részesedésben, a könyvtárközi kölcsönzésben betöltött szerepén és elméleti-tudományos műhely voltán felül a szocialista országok nemzetközi információs munkamegosztásában, a Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszerben vállalt, említett részfeladata is növeli a KLTE könyvtárának országos jelentőségét. Ezzel kapcsolatban munkája még túlságosan új ahhoz, hogy részletesen elemezhető, értékelhető legyen. A kezdet mindenesetre biztató, és jogosan kelti azt a reményt, hogy a nemzetközi rendszer végleges kialakulása és zökkenőmentes működése a központtól kapott információk és dokumentumok széles körű hazai hasznosítására nyújt majd lehetőséget a könyvtárnak.

*

Végül összefoglalás helyett álljon itt a szakfelügyeleti vizsgálatról készült beszámoló első két mondata: „A vizsgálat az egyetemi könyvtár tevékenységét egészében pozitívan értékeli. A könyvtár az ország második legnagyobb állományú könyvtárához méltóan látja el funkcióit és igyekszik feladatait teljesíteni.”

Mohor Jenő

A kohászati mágnesszalagos információs rendszer

A METADEX számítógépes tájékoztató rendszer a kohászati tudományok területén. Megalkotója az angol nyelvterület két szakmai egyesülete: az angol *Metals Society* és az amerikai *American Society for Metals*. A METADEX elnevezés a *Metals Abstracts* című referáló folyóirat és a hozzátartozó két index nevéből származik. A három kiadvány átfogja a vas, a fémek és az ötvözetek teljes irodalmát.

A METADEX

A rendszer évente több tízezer közleményt dolgoz fel, amelyből 28—30 ezret tart értékesnek rögzítés és felhasználás céljából. A szakemberek igen gondos értékelésén esik át minden egyes tétel, így a hasznavehetetlen anyagok aránya elenyészően csekély. A regisztrált irodalom 88%-a folyóiratcikk, amely mintegy 1000—1100 szaklapból származik. A fennmaradó 12% műfaji összetétele: kongresszusi előadások és vitaanyagok, tanulmánykötetek egyedi dolgozatai, kutatási jelentések és kisebb részben monografikus művek. A miskolci könyvtár elvégezte a *Metals Abstracts* 1970., 1971. és 1972. évfolyamának elemzését. E szerint sorozati jellegű periodikák nélkül 991 folyóiratot dolgoz fel a folyóirat, mégpedig a következő megoszlásban: Szovjetunió 28%, USA 18%, Anglia 16%, NSZK 6%, Japán 6%, Franciaország 4%, Hollandia 2%, Lengyelország 2%, Magyarország: 0,3%. A folyóiratok 86,7%-át 11 ország, a hiányzó

A miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem könyvtárának a METADEX rendszer magyarországi meghonosításában és országos méretű szolgáltatással fejlesztésében elért eredményeit első ízben itt publikáljuk.

13,3%-ot további 26 ország adja. — A nyelvi rangsor: angol, orosz, német, francia, japán, cseh és szlovák stb. A szóródás mértékét jól érzékelteti, hogy a maradék 3%-nyi közlemény 14 további nyelv között oszlik meg.

A Metals Abstracts c. referáló lap 7 fejezetben renndezi 28—30 ezer tételből álló anyagát. A klasszikus értelemben vett bibliográfiai adatokhoz 10—15 soros referátum, annak azonosító sorszáma, és 5—8 tárgyszó (deszkriptor) járul. Az irodalmi adatokat azután a számítógép nyelvére kódolják és mágnesszalagra rögzítik. A mágnesszalagra rákerül az azonosításhoz szükséges összes adat, kivéve a referátumot. Ezt a hivatkozási szám helyettesíti, amely a referátumhoz elvezetheti az érdeklődőt. Az adatokban, amelyek csaknem 80 ezer bibliográfiai tétel elemzéséből jutottak tudomásunkra, sok tanulság rejlik. A 0,3%-os magyar nyelvű részesedés a hazai lakosság lélekszámához mérten igen hízegő, de a szaktudomány műveléséhez elégtelen. A német nyelv 6,6%-os részesedése e nyelv változatlan fontosságára figyelmeztet. A szovjet folyóiratok számbeli elsőse a szakirodalmi bázis elemzéséhez, a hazai szakirodalmi ellátás értékeléséhez adhat indítékot. A mágneses adattárat a közreadó kikötéseinek tiszteletben tartásával bárki megvásárolhatja, ugyanúgy, mint a referáló lapot, és a kutatás szolgálatába állíthatja.

A visszakeresés módszere

A bibliográfiai adatok mágneses jelek formájában, a magnószalaghoz külsőre hasonló mágnesszalagra vannak rögzítve. A feladat viszonylag egyszerű: meghatározott témához az irodalmat a számítógéppel ki kell keresni, és egy listára ki kell iratni. A módszer látszatra nem tér el a hagyományostól, mintha csak katalógusból vagy nyomtatott bibliográfiából dolgoznánk. Am a végrehajtás nem is olyan könnyű, mint azt gondolnánk.

A szóban forgó téma — rendszerint fejlesztési, kutatási feladat — lényegi tartalmát az angol nyelvű index alapján igen röviden, néhány szóval meg kell fogalmazni. A szakkifejezésekhez betű- és számjegyek is társulhatnak, pl. képletek, márka- vagy szabványjelek. A megválasztott kifejezések a rendszer által használt szó- és jelölési rendszertől nem térhetnek el. Az angol nyelvű szavak és betűjelek (termek) között VAGY, ÉS, NEM, tehát háromféle logikai kapcsolat létesíthető: választás, összekapcsolás, tiltás.

Példa egy feladat szemléltetésére.

A téma (kérdés):

Titán vagy titán alapú ötvözetek mechanikai tulajdonságai. (A kérdés nem vonatkozhat a titánnal ötvözött acélokra.)

VAGY, ÉS: Érdekel a titán, VAGY a titán alapú ötvözetek, VAGY mindkettő. Ez eddig egy logikai egység. A másik logikai egység ezek mechanikai tulajdonságai. A kettő között összefüggést teremtünk, azaz összekapcsoljuk őket egy ÉS segítségével, amely nem éppen azonos a grammatikai és-sel.

NEM: Acél.

Az így szerkesztett kereső profil (search profile) lyukszalagra kerül. A lyukszalagon bevitt jellemzőket, karaktereket a számítógép a mágnesszalagon levő karakterekkel összehasonlítja a kereső program utasításai alapján. Végeredményben tehát olyan összehasonlítás megy végbe, amelynek során az általunk szerkesztett kereső profilok fogalmai és a fogalmak logikai kapcsolatai találkoznak, és szembekerülnek az adattár azonos kifejezéseivel. Egyezés esetén (találat) a gép a tétel adatait elhelyezi a memória egyik részében.

Az összehasonlítás végeztével — sok téma esetén — hatalmas mennyiségű adat gyűlt össze ömlesztett összevisszaságban, pontosabban a kiválasztás sorrendjében. Egy újabb program utasításaira a gép a találatokat a megadott témakörök szerint renndezi — mondjuk — szerzői betűrendben. Az utolsó, a kiirratási program parancsaira a gép sornyomatójával a bibliográfiát kiírja.

A gépi irodalomkeresés eredményességét alapján véve a kérdésfeltevés helyesége, azaz a kereső profil minősége határozza meg. A kellő eredményt hozó profil megszerkesztésének több feltétele van: pontosan meg kell érteni a feladatot; a feladat lényegét meghatározó angol nyelvű kifejezéseket tévedés nélkül kell megválasztani (nem egyszerű fordításról van szó, hanem a kifejezést az angol szaknyelv szemantikai értéke alapján kell megválasztani), amelynek természetesen egyeznie kell a rendszer szókincsével is; és végül a logikai kapcsolatokat nagy hozzáértéssel és gondossággal kell megalkotni.

A gépi kiírás egyik tételét a gyakorlatból vett alábbi példa szemlélteti.

C008 05/05/74

PAGE 32

0

43

HIROSHI KAMETANI AND CHIKABUMI YAMAUCHI.
FUNDAMENTAL STUDY ON VACUUM-LIFT REFINING OF MOLYB-
DEN.

TRANS. JAPAN INST. METALS, JAN. 1972, 13, (1), 15-
20.

01730143 0007

COPPER, REFINING VACUUM REFINING

Magyarázat

- C008=a téma kódja
- 05/05/74=a számítógépi kiírás dátuma: 1974. 5. hó 5.
- PAGE 32=ehhez a témához a 32. sz. találat
- 0=számítógépi jel (a jelen esetben nem került alkalmazásra)
- 43=A Metals Abstracts 4.3 fejezetében van a referátum
- Hiroshi... 13—20=Bibliográfiai adatok
- 01730143 0007 01= számítógépi jel, a többi: a referátum pontos lelőhelye: Metals Abstracts, 1973. 1. füzet, 4.3 fejezet, ezen belül a 0007 sorszámú bibliográfiai adat.
- Copper... stb.=deszkriptorok (réz, raffinálás, vákuumos raffinálás)

A találatokat a megrendelő minősíti, tovább szelektálja és utána intézkedik az eredeti közlemények megszerzéséről. A kereső profil pontos megszerkesztése esetén évente átlagosan 80—100 bibliográfiai adatot szolgáltat a gép egy-egy témához, amelyek a feldolgozása nem okozhat gondot.

A hazai szakirodalmi bázis

Az adaptáció kísérleti szakaszában meg kellett vizsgálni azt is, hogy a számítógép által kiírt irodalmi adatokhoz tartozó eredeti közlemények hazánkban mennyiben hozzáférhetőek. Itt is, századszor is hangozzék el a figyelmeztetés: a szaktájékoztató korszzerűsítése mindig is a hagyományos könyvtári szolgálatot teszi próbára. Bibliográfia bármilyen úton történő összeállításának csak akkor van értelme, ha az általa leírt publikációknak legalább a 80%-át a kutató szinte idővesztés nélkül kézhez kapja.

A Metals Abstracts említett három évfolyamának elemzése során megbízható kép állt össze a szakirodalmi bázis helyzetéről. A csaknem 80 ezer címadat 991 folyóiratra terjed ki. Ebből Magyarországon megtalálható 784 db, azaz 79%; hiánylistára került 207 db, azaz 21%. Ez utóbbiból 37 szocialista, 170 pedig tőkés eredetű lap. Más-fajta csoportosítás szerint a 991 folyóiratból a közlemények 50%-át 58 folyóirat adja, egytől egyig valamennyi megvan a hazai könyvtárak gyűjteményeiben.

A miskolci egyetemi könyvtár a tájékoztatót második lépcsőben a szakirodalmi szolgáltatás teljessé tételével szeretné tökéletesíteni. Erre részben már ma is alkalmas. Az 58 legsűrűbben használt folyóiratból 42, azaz 72,41% áll rendelkezésre; a teljességből, a 991 folyóiratból 335, azaz 34% található meg az egyetemen.

Az elemzésekből kitűnt, hogy kielégítő a kohászati szakirodalom hazai ellátottsági szintje. A gondok azonban e kedvező jelenség ellenére sem csekélyek. Az adatár 14%-át 136 olyan szöveg — sorozati jellegű — periodika adja, melynek címszavai az angol transliterációban a következőképpen kezdődnek: Nauchnye Trudy..., Sbornik..., Trudy..., Uchenye Zapiski... stb. Közülük mintegy száz periodika ismeretlen, következőképpen kiaknázatlan nálunk.

A megrendelők zöme — függetlenül a lelőhelytől — a miskolci könyvtártól várja az eredeti irodalmat. Ez a jogos igény az évi 2500—3000 tételnyi könyvtárközi kölcsönzést további 8000—10 000 egységgel növeli, a fotószolgálatot pedig 100 ezer oldalnyi másolattal terhelné. — Értékelni kell továbbá a gép által közölt bibliográfiai adatok relevanciáját kb. 3 éves időszakra vonatkoztatva, hogy a valóban használható és nélkülözhetetlen irodalom beszerzésére kerüljön sor. Szó van arról is, hogy a szakirodalmi bázis szélesítéséhez vagy a meglévő fenntartásához szükséges pénzeszközöket a felhasználó vállalatok, kutató intézetek és egyéb intézmények közös alaphoz adják össze, és így egyesített erőfeszítéssel javulhat a reprográfia és a könyvtárközi kölcsönzés szolgáltatóképesége is.

Azt kell megérteni, hogy itt olyan, igen célirányos és magasszintű szolgáltatás megvalósításáról van szó, amelyhez a szakirodalmi ellátás körülményeit úgy kell megváltoztatni, hogy az minőségben és teljesítőképeségben igazodjék a számítógép „művelési sebességéhez”.

A szolgáltatás előnyei a megrendelő számára

Induljunk ki abból a megközelítően pontos feltételezésből, hogy naponta körülbelül 100 kohászati tárgyú közlemény lát napvilágot. Feltételezzük továbbá, hogy egy nagyvállalat kutatórészlege 10 témakörben érdekelt. Ez esetben a 10 témára — hibátlan keresőprofil mellett — a megrendelő évente 1000, immár jól szelektált bibliográfiai tételhez jut hozzá. Ha a vállalat ezt a publikációömeget meg akarja keresni, akkor a referáló lapot az indexekkel együtt kénytelen előfizetni, a jelen pillanatban évi 772 dollárért, azaz 46 320 Ft-ért. Ennél is nagyobb költséget tesz ki azonban a szükséges munkahelyek létesítése és fenntartása. További gond és anyagi áldozat a primér irodalom beszerzése, feltárása és raktározása. Am a METADEX igénybevétele 10 témára à 6000 Ft = évi 60 000 Ft. Egy adat tehát 60 Ft-ba kerül az előfizetőnek. Tegyük a relevancia mutatóját 65%-ra, és közleményenként számoljunk 10 oldal terjedelemmel — egy oldal fotokópiája 6 Ft —, akkor az értékes közlemények primér irodalmát 39 000 Ft-ért a vállalat teljes egészében kézhez kapja. Lényegében véve a gyártmányfejlesztés és általában a műszaki kutatás információs szükséglete évi 100 000 Ft-ból megoldható.

A METADEX szolgáltatás nélkülözhetővé teszi a drága Metals Abstracts-nek és tartozékainak beszerzését. Eddig csak helyi érdekről van szó. A szolgáltatásban érdekelt legalább 50 vállalat, illetve kutatóegység helyi megtakarítása azonban népgazdaságilag már igen tekintélyes összeg. Különösen a kvalifikált munkaerővel való takarékoság szembeötlő, mert 50 mérnök-dokumentalistát pótol a számítógép, ráadásul sokkal precízebben és gyorsabban dolgozik.

A rendszer hazai története

A METADEX nagy kapacitású visszakereső rendszer. Már az alkalmazása előtti tájékozódáskor világossá vált, hogy a gazdaságos üzemelés feltétele legalább 80 téma egyidejű figyelése. Retrospektív szolgáltatás esetén az elfogadható költségszint eléréséhez legalább 30 tárgykör összegyűjtése szükséges. Ilyen mérvű igénybevételt egyetlen magyar vállalat, kutatóintézet vagy egyetem sem képes produkálni. Ezért a felhasználók országos méretű tömörülése teheti csak életképessé ezt a bátor vállalkozást.

A kezdeményező 1971-ben a miskolci egyetem Fémkohászattani Tanszékének vezetője, dr. Horváth Zoltán professzor volt. A rendszer iránt kezdettől fogva nagy fogékonyságot tanúsított a Fémipari Kutató Intézet (FKI). Néhány előkészítő megbeszélés után egyetértés alakult ki három sarkalatos gondolatkörben: a rendszer adattáplálását alapos kísérleteknek kell megelőzniük; egyidejűleg a szolgáltatást éltető szakirodalmi bázis vizsgálatát és a felhasználói bázis felderítését is el kell végezni.

A kísérletekhez próbaszalagokra, pénzre és szellemi kapacitásra volt szükség. Megállapodás szerint az FKI egy próbaszalagot hozatott be az országba. A Magyar Vas- és Acélpári Egyesülés és a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztálya jelentékeny anyagi és erkölcsi támogatást nyújtott a kísérletek sikeres lebonyolításához. A számítástechnikai módszereket a Központi Fizikai Kutató Intézet (KFKI) munkatársa, Horváth Iván dolgozta ki. A kereső profilok szerkesztését és a szervező munkát a miskolci egyetem könyvtára vállalta magára. A kísérletek 1972 és 1974 között folytak. A próbaszalag csak egy hónap irodalmi termését mutatta ki, ezért nem bizonyult elegendőnek. A vizsgáldást kiterjesztettük 3 év teljes anyagára, esetenként 60—80 téma erejéig. A feladatokat vállalatok, kutatóintézetek és egyetemi tanszékek adták. A találatokat ugyanők minősítették. A biztató eredmény értékét növelték az üzemeltetésre vonatkozó gazdaságossági számítások kedvező adatai is.

A kísérleti szakasz 1974-ben eredményesen, sőt igen biztató kilátásokkal zárult. Ezt követően döntés született a METADEX magyarországi alkalmazására. E célból a miskolci egyetemi könyvtár szerződést kötött a Fémipari Kutató Intézettel. Az FKI gondoskodik a mágneses adattár beszerzéséről és vámkézeléséről, valamint az általa figyelgetett témák kereső profiljainak megszerkesztéséről. A miskolci egyetem könyvtárára tartozik a rendszer üzemeltetése, beleértve a számítástechnikai hátteret is. Az FKI legfeljebb 40 téma adatainak kigyűjtését kérheti díjmentesen; ennek fejében a miskolciak használják a mágnesszalagokat, s fogadják egyetemi tanszékek vagy külső intézmények, vállalatok megrendeléseit.

Az első üzemszerű, valóságos megrendeléseken alapuló gépi keresést 1975 novemberében hajtottuk végre, az 1974-es adattárból. 1976 márciusában pedig az 1975-ös szalagokat dolgoztuk fel.

Adatok az 1975. évi adattár gépi feldolgozásáról

Megrendelő	a témák száma	a találatok száma
Lenin Kohászati Művek	13	982
Ózdi Kohászati Üzemek	4	376
Központi Földtani Hivatal	7	1 700 (profil?)
Csepeli Fémű	1	43
Csepeli Kutató Intézet	2	190
Magyar Kábelművek	2	48
Fémipari Kutató Intézet	33	3 904
Nehézipari Műszaki Egyetem	40	4 419
Összesen 8 megrendelő	102 téma	11 662 találat

Valójában a megrendelők száma ennél sokkal nagyobb, mert az FKI az alumíniumipar csaknem teljes ipari hátterét képviseli, s a Nehézipari Műszaki Egyetem is 6 tanszékkal részesedik ebből.

Az eredmények kitűnőek, a kiírt irodalmi adatok értéke a megrendelők egyértelmű véleménye alapján igen jó. Hátra van azonban még egy igen nehéz feladat, a releváns találatokra az eredeti szakirodalom gyors, rugalmas csatlakoztatása.

Zsidai József

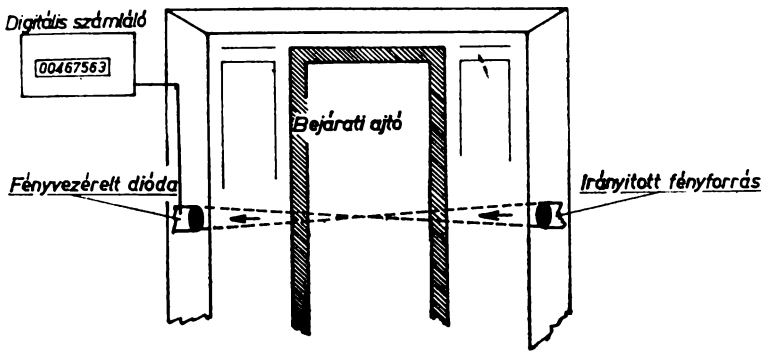
Gépesített forgalomszámlálás a Szegedi Orvostudományi Egyetem könyvtárában

Ismeretes, hogy a tudományos és szak-könyvtárakat a művelődésügyi miniszter 127/1970. (M. K. 12.) sz. utasítása rendszeres statisztikai adatnyilvántartásra és -szolgáltatásra kötelezi. Az adatgyűjtést a kulturális miniszter 59 058/74. sz. rendelkezése írta elő. Az említett rendelkezés alapján készített adatgyűjtő jelentés 8. táblájában az évi olvasó- és állományforgalmat kell összesítve megadni. Az adatszolgáltató ív kitöltési utasítása szerint „a könyvtárlátogatók számában minden személy, aki a könyvtárat helyben-olvasás, kölcsönzés vagy a könyvtár bármilyen más használata érdekében felkereste, annyszor szerepel, ahányszor az év folyamán a könyvtárat ténylegesen meglátogatta.”

A Szegedi Orvostudományi Egyetem könyvtára 25 éves működése alatt könyvtárlátogatóként csak a kölcsönző szolgálatot és az olvasótermeket igénybevevő olvasókat tartotta nyilván. Az olvasótermet használók maguk töltötték ki a nyomtatványt. Ezek alapján készültek a naponkénti, havi és évi összesítések. A

nyomtatvány kitöltése terhet rótt az elfoglalt kutatókra, olvasókra, és naponkénti adminisztrációt kívánt az olvasószolgálati könyvtárosoktól. Ráadásul kifogásolható és nem valós adatok kerültek az összeállításba; mivel egyrészt a kutatók, az olvasók gyakran elmulasztották látogatásuk feljegyzését, másrészt a könyvtár egyéb nagy forgalmú munkaterületeinek a látogatottsága soha nem volt regisztrálva. A statisztikából hiányzott a könyv- és folyóiratbeszerző, a dolgozó, hálózati, igazgatási, segédüzemi, könyvkötészeti és fotólaboratóriumi munkáknak, de az intézeteket és a klinikákat ellátó egyéb központi könyvtári tevékenységnek **összes személyforgalma** is. A felsorolt könyvtári területeken dolgozókat — tekintettel a könyvtár létszám-gondjaira — a személyforgalom nyilvántartására csak a munka és a teljesítmény rovására lehetett volna kötelezni.

Ezért az önálló könyvtári épület lehetőségeit kihasználva a lépcsőházban „fényvezérelt dióda” (fototirisztor) alkalmazásával forgalomszámláló berendezést

szereltettünk fel annak érdekében, hogy a könyvtárosi tevékenységet tehermentesítsük a látogatók számlálásának és feljegyzésének feladatától, és a könyvtár adatszolgáltatási kötelezettségének teljes értékű adatokkal tegyünk eleget. A lépcsőház bejárati ajtajánál, a szemben levő oldalfalakra egy fotodiódat és egy optikai lencsével irányított fényforrást szereltünk fel. Az érzékelő fejet és a fényforrást a berendezés védelme céljából a falba építettük. A fénysugár a diódat megvilágítja, ezáltal fénysorompó keletkezik. A fénysugáron áthaladók megszakítják a fénysugárkontaktust, ennek következtében a fényvezérelt dióda impulzust ad a hozzákapcsolt mechanikus számlálónak, amely így minden egyes áthaladás alkalmával önműködően regisztrálja a bejáraton átlépő, a könyvtár bármelyik munkáját igénybevevő látogatók számát. Az elkészített és felszerelt forgalomszámláló 1975. október 6-tól 1975. december 31-ig próbaüzemelésen, 1976. január 1-től pedig véglegesen működik. A berendezés prototípus, házilag készült, s

nem került sokba. A gépesítés segítségével a könyvtári személyforgalom összesített adatait — fáradság nélkül — havonként egy alkalommal leolvashatjuk a digitális számlálóról. Természetesen a kapott számadatokat minden esetben kézzel elosztjuk és levonjuk belőle a könyvtári dolgozók naponkénti mozgásából adódó értékeket.

Bár az eddig szerzett tapasztalataink igen kedvezőek, mégis úgy véljük, hosszabb idő szükséges a működés megbízható értékeléséhez. Ennek ellenére már most, az első negyedévi használat alapján elhatároztuk, hogy a berendezést a fény láthatatlanná tétele végett infravörös sugarak alkalmazására állítjuk át.

Fényvezérelt diódat, illetve fototirisztoros forgalomszámláló berendezést — tudomásunk szerint — a magyar könyvtárakban még nem alkalmaztak. A Szegedi Orvostudományi Egyetem könyvtára az első könyvtári intézmény, amelyben ezen újítás bevezetésével a forgalomszámlálást sikerült korszerűsíteni.

Zallár Andor

Kamarás István SZOT-díjat kapott

A hagyományosan május elseje alkalmából átadott SZOT-díjak idei kitüntetettjei sorában ott volt a munkásművelődésben elméleti és gyakorlati tevékenységével érdemeket szerzett több közművelődési szakember is. Köztük üdvözölhetjük — a könyvtáros társadalom meglepő mértékű öröme — Kamarás Istvánt, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetőjét. Kamarás Istvánt nem szükséges bemutatnunk a Könyvtáros olvasóinak. Írásaival gyakran jelentkező, megbecsült szerzője lapunknak. Olvasásszociológiai tevékenysége kiemelkedő és úttörő jelentőségű, különösképpen a

munkások irodalmi ízlésének elemzésében és ezáltal művelődési igényeiknek fejlesztésében is. Munkásságát olyan művek fémjelzik, mint éppen a SZOT megbízásából írt *Munkások és az olvasás*, vagy a Szakszervezetek Elméleti Kutató Intézetének kiadásában megjelent *Az irodalmi művek esélye fiatal munkásoknál* című tanulmánya, illetőleg a SZOT és a KMK gondozásában napvilágot látott, széles körű visszhangot kiváltó *Az olvasó munkásért* című könyve. „Munkáscentrizmus” jellemzi cikkeit és rádiós műsorait is. (Sy)

Kísérlet a kisközségek újfajta könyvellátására Veszprém megyében

Az 1970. évi népszámlálás adatai szerint a Veszprém megyében önálló településként nyilvántartott 254 községben, valamint azok külterületein 263 104 ember élt. A megye településszerkezeti sajátossága, hogy a községek közül mindössze kilencben élnek háromezernél többen. További 35 olyan község van, amelyben 1500-nál több ember lakik. Az önálló településként nyilvántartott községek 29,5%-a annyira kicsi, hogy az átlagos lakosságszám ötszáz vagy annál kevesebb.

A felszabadulás előtti Veszprém megyében 40 közigazgatási egység, körjegyzőség volt. Az első tanácsválasztáskor, 1950-ben minden 300 lakosú vagy annál nagyobb településen önálló községi tanácsot választottak. Ekkor a megye 251 közigazgatási egységből állt. A közigazgatási integráció a 70-es évek elején gyorsult meg. Jelenleg 91 tanácsi székhely van a megye községeiben. Közülük Padragkút, Hévíz, Badacsonytomaj, Balatonkenese és Berhida nagyközségi, Devecser, Vonyarcvashegy, Révfülöp, Sümeg, Balatonalmádi, Balatonfűzfő és Zirc nagyközségi közös tanáccsal rendelkezik.

Körzeti könyvtárak — klubkönyvtárak

A megye tanácsi közművelődési könyvtárügye jelenleg meglehetősen bonyolult felépítésű. A legegyszerűbb a városok könyvtárainak helyzete. A megyei könyvtár — mint tudjuk — helyi, városi, járási és megyei feladatkört is ellát. A járási tanácsok járási hivatalokká történő átszervezésekor a megyei tanács végrehajtó bizottsága határozatot hozott, hogy a járási könyvtárakat az illetékes városi tanácsok vegyék át, mégpedig úgy, hogy továbbra is hiánytalanul teremtsék meg a járási könyvtári feladatkörük ellátásához szükséges feltételeket. Ekkor módosítottuk egy korábbi, helytelennek bizonyult elképzelésünket is: Balatonalmádból a megyei könyvtárba visszahoztuk a veszprémi járás hálózati alközpontját.

A falusi könyvtárak rendszere már sokkal bonyolultabb, Kis túlzással azt is lehetne mondani, ahány járás, annyiféle megoldás. A 60-as évek elején, nem sokkal a községi könyvtáraknak a helyi tanácsok kezelésébe történt átadása, tehát újfajta erős decentralizálása után, ezzel ellentétes központosítási folyamat kezdődött nálunk: *1963-ban megnyitottuk a kis falvak számára minden tekintetben példának szánt Kővágóörsi Körzeti Könyvtárt.*

Minta volt ez a körzeti ellátási forma s hosszú ideig az is maradt. Az elmúlt év végéig ugyan további 9 körzeti könyvtár létesült a megyében, de többségük semmilyen vonatkozásban nem tudta elérni vagy túlszárnyalni a kővágóörsi elképzeléseket és gyakorlatot. A legkövetkezetesebben a tapolcai járásban tartották ki a körzeti elv megvalósítása mellett. Itt 1975 végéig 7 körzeti intézményt szerveztek, s ezeknek tevékenységi köre ma lényegében átfogja az egész járás területét. Ez eredeti követelményekből és elképzelésekből — amelyeket tulajdonképpen sehol sem sikerült teljesen megvalósítani — a tapolcai járásban is fokozatosan sokat engedtek.

Több körzeti intézmény a működési feltételek szűkös volta miatt a helyi tevékenység ellátására sem nagyon alkalmas. Másutt az elképzeléseinkhez való merev ragaszkodás következtében egészen kis települések könyvtárait kívántuk a környékbeli falvak ellátó központjává fejleszteni, például az 556 lakosú Veszprémgalsát, a 612 lakosú Dabroncot, a 756 lakosú Kapolcsot, illetve az 1000 lakosú Lesenceistvánd községet.

Hogy a körzeti könyvtárakkal kapcsolatos elképzeléseinket napjainkig csak kis részben sikerült megvalósítanunk, több oka is van. A gazdasági és a közigazgatási változások a tervezettől eltérő helyzetet teremtettek. A példának szánt Kővágóörsön ma már nincsen községi tanács. Sőt, a település jelenlegi közigazgatási központjának, a 3 km-re fekvő Révfülöpnek a könyvtára nem is tartozik a körzethez, hanem különféle megfontolásokból önálló intézmény lett. Némelyik tanács szinte egy körzetre való település ügyeit képes összefogni, de éppen a központi községben nem tudja megteremteni a könyvtár működésének elemi feltételeit sem. A megye 1970—1971-ben kidolgozott és 1972-ben a megyei tanács végrehajtó bizottsága által is jóváhagyott könyvtárfejlesztési távlati terve 29 körzeti intézmény létesítését javasolta. Ennek ellenére sem az elképzeléseknek és a terveknek megfelelően alakultak a körzeti rendszer megteremtésének személyi és tárgyi feltételei.

A klubkönyvtárak létrehozását előíró rendelet végrehajtásakor ugyanis egy teljesen érthetetlen és senki által meg nem magyarázható elképzelést követtek a megyében. Olyan településeken minősítettek könyvtárat klubkönyvtárnak, ahol a könyv-

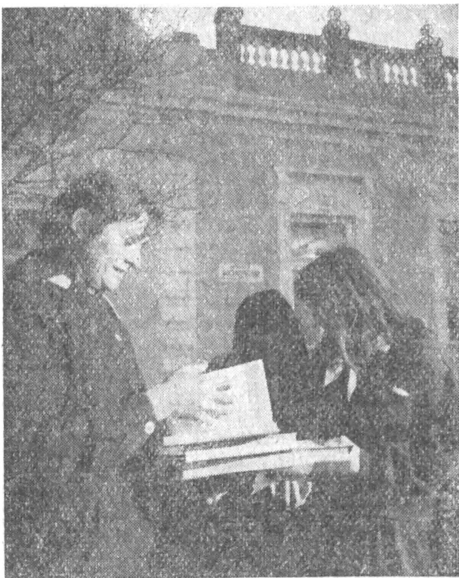
tárnak sem elhelyezésben, sem egyéb vonatkozásban semmi köze nem volt a klubhoz, helyesebben a nagyteremhez. Mivel lehetne indokolni például, hogy a balatonalmádi egykori járási, jelenleg pedig három főfoglalkozású dolgozóval működő nagyközségi könyvtárt ma is klubkönyvtárként tartják nyilván? Az említetteknel is több gond származott abból, hogy először a keszthelyi járásban, később pedig az egész megyében „sorozatban” állították munkába a főfoglalkozású klubkönyvtárosokat olyan községekben is, ahol sem megfelelő könyvtár, sem egyéb intézmény nem volt. (Pl. Csögle, Vonyarcvashegy, Karmacs, Somlóvásárhely stb.) Az is előfordult, hogy a főfoglalkozású népművelő, a „klubkönyvtárvezető” az intézmény legfontosabb területét, a könyvtárt, illetve a könyvtárosi tennivalók végzését külön tiszteletdíjért másnak adta ki „albérletbe”. Később ezeket a klubkönyvtárvezetőket körzeti feladatok ellátásával bízták meg, így jött létre a főfoglalkozású „körzeti klubkönyvtáros” státus. Több helyen megállapodásban rögzítették, hogy a közművelődés egységét személyében megtestesítő főhivatású dolgozó munkaidejéből mennyit köteles könyvtári tevékenységgel eltölteni. Ám több községben a könyvtár hónapokig zárva volt, mivel a „közös személynek” mindig akkor akadt egyéb elfoglaltsága (értekezlet, rendezvény szervezése, szabadnap), amikor kölcsönöznie kellett volna.

A megyei képet tovább árnyalja, hogy nyolc olyan községben dolgozik főfoglalkozású könyvtáros, amelynek intézménye nem tölt be körzeti könyvtári funkciót. A megye egyik településén, Vaszar községben egyazon személy főfoglalkozású munkakerőként az iskolai és a községi könyvtár vezetője is. Az eddigi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy minden eddigi „vegyes variáció” közül ez a legjobb.

A falusi könyvtárak könyvellátásának gondjai

A megye 313 tanácsi könyvtári intézményébe beiratkozott 82 500 olvasónak 1 millió 152 ezer kötet könyv állt rendelkezésére 1975-ben. A városokban és néhány nagyobb községben (Sümeg, Zirc, Balatonalmádi és Devecser) a hetvenes évek elejére megteremtődtek a feltételei annak, hogy minden olyan beszerezhető művet megvásároljanak, amelyre feladataik ellátásához, s olvasóik igényeinek kielégítéséhez szükségük van.

Ha a fejlődés ütemét s csak a számadatokat vesszük alapul, elégedettek lehetnénk a falusi könyvtárak állományának helyzetével is. Hiszen a hatvanas évek elejétől a helyi tanácsok mind nagyobb és nagyobb összegeket fordítottak a könyvállomány beszerzésére. A tanácsi kezelésbe adás után 4—5 esztendővel népszerűsére növekedtek a községek könyvbizottsági keretei. Ilyen arányú fejlődést csak a helyi erőforrások mozgósításával lehetett elérni. A könyvállomány igen erőteljesen növekedett, pedig ebben az időszakban több mint 30 ezer elavult vagy egyéb ok miatt feleslegessé vált művet vontunk ki a falusi könyvtárakból és adtunk át a könyvelosztónak.

Diákok a Kővágóórsi Körzeti Könyvtár előtt
(MTI Fotó — Kovács Sándor felvétele)

Az önálló állományfejlesztés megteremtése után viszonylag gyorsan és majdnem teljesen megszűnt a megyében a letéti ellátási rendszer. Igaz, talán soha sem funkcionált az eredeti rendeltetésének megfelelően. A letéti rendszer elsősorban a központból irányított fejlesztést, gyarapítást és a helyi állományok központi kiegészítését jelentette. A rendszer cseréknek, az állomány tervszerű áramoltatásának megszervezésére egyetlen járásban sem került sor. Hiányoztak ennek személyi és tárgyi feltételei. Jelenleg a falusi könyvtárak 43%-ában van valamilyen letéti állomány. De ez a megjelölés többnyire csak azt jelenti, hogy a közigazgatási központ könyvtára vásárolja és saját állományaként leltározza a könyveket, majd egy részét letétként kiadja a tagintézményeknek. Tehát a letéti rendszer elsősorban jogi fogalom, nem pedig ellátási forma. A körzeti könyvtárak

többségében viszont a letét elnevezés igazi tartalmat kapott: itt ugyanis az állomány tudatosan szervezett és rendszeresített cseréjét jelenti.

Egy-egy falusi településen — a legnagyobbakat is beleszámítva — átlag 2900 kötet könyv van. A kisebb településeken természetesen ennél sokkal kevesebb. Az ötszáznál kevesebb lakosúak, saját állományukat és a letétet is összevetve csak átlagosan 1285 kötetet tudnak olvasóik rendelkezésére bocsátani. A közetekben az átlagosnál valamivel jobb az ellátottság. A tapolcai járás 7 közetében egy-egy ellátóhelyre átlagosan 3082 kötet könyv jut, de még ennél is fontosabb, hogy a körzeti központok 8—12 ezer kötetes állománnyal rendelkeznek.

A könyvtári könyvvállomány alakulásának és helyzetének vizsgálata után nagyon fontos elemezni a rendszeres gyarapítás és fejlesztés lehetőségeit és korlátait is. Az 1974—1975. évekre visszamenőleg átnéztük a Könyvtárellátó jegyzékeit, és kigyűjtöttük a falusi könyvtárak számára törzsanyagként jelölt („A”), illetve beszerzésre ajánlott („a”) művek adatait. Ezek szerint 1974-ben 358 kötet, 1975-ben 294 kötet „A”-jelzésű művet vásárolhattak 15 748, illetve 11 126 forintért; míg az „a”-jelzésűekből 1974-ben 928 kötetet szerezhettek be 31 974 forintért, 1975-ben pedig 808 kötetet 26 057 forintért.

A megye tanácsi könyvtárai állományuk gyarapítására az elmúlt esztendőben fordították a legnagyobb összeget: 2 millió 866 ezer Ft-ot, s ebből 2,2 millió az eredeti költségvetésben szerepelt. Az említett összegeknek több mint a felét, összesen 1,7 millió Ft-ot a falusi könyvtárak használták fel, s az állományukat több mint 55 ezer kötettel gyarapították. Azért is rendkívülinek számított az elmúlt esztendő, mert a községi könyvtáraknak a mintegy 200 ezer forintos megyei költségvetési keretből csak kézikönyveket, további 150 ezer Ft-ért pedig csak gyermekirodalmat vásároltunk.

Mindezek ellenére a falusi intézmények nagy többségének arra sincsen elegendő, költségvetésben előirányzott — tehát folyamatosan rendelkezésre álló — beszerzési kerete, hogy a legfontosabb kézikönyv jellegű műveket megvásárolhassa. Az elmúlt évben, a legnagyobb községeket is beleszámítva, egy-egy könyvtár átlagosan 4046 Ft költségvetési összeget használt fel állományának gyarapítására, s ebből 207 művet vásárolt.

Viszonylag számottevő beszerzési kerettel csak a nagyközségek és a körzeti könyvtárak rendelkeznek. A tapolcai járás körzeti például átlagosan 31 ezer Ft költségvetésben biztosított összeget használtak fel, és 1624 művet vásároltak vagy kaptak. De egy-egy ellátó egységre itt is csak 4,7 ezer forint felhasznált keret és 247 kötetes gyarapodás jutott. Tehát ha a körzeti könyvtárak minden törzsanyag jellegű művet csak egyetlen példányban vásárolnak meg, már felhasználják könyvbeszerzési keretüknek egyharmadát vagy felét.

További gondok forrása a Könyvtárellátó jelenlegi szállítási „politikája”. Az az elv, hogy elsősorban a nagyobb könyvtárak igényeit igyekszik kielégíteni, rendkívül súlyos következményekkel jár. Mivel a vállalat nem a kifogyó készleteket igyekszik pótolni, hanem elsősorban a kis könyvtárak rendeléseit törli, ez utóbbiaknál csődbe kerül mindenfajta gyarapítási tervszerűség. Hiába kérünk mi magasabb beszerzési kereteket a tanácsoktól, ha a meglevőket sem tudjuk felhasználni, mivel a Könyvtárellátó a rendelések 20—25%-át törli, és némelyik községnek év végén 5—6 ezer Ft beszerzési pénzmaradványa keletkezik. A következő esztendőben már annak is örülnünk, ha a szintet tartani tudjuk, és a fenntartók a maradványra való hivatkozással nem csökkentik a beszerzési kereteket.

A közelmúltban 15 nagyobb településen megvizsgáltuk az 1975. évi rendelések és szállítások adatait. Négy kivételével valamennyiben főfoglalkozású könyvtáros dolgozik. A 15 intézmény összesen 311 ezer Ft értékű könyvet rendelt, tehát átlagosan több mint 20 ezer Ft-ot próbáltak a Könyvtárellátónál felhasználni, s tőle — rendelésük alapján — 11 574 könyv szállítását várták. A vállalat a rendeléseknek több mint 16%-át törölte. De az Ósi, Alsóörs, Kővágóörs és más községekben megrendelt, ám nem szállított művek aránya megközelíti a 20%-ot is. Vagyis a 15 település könyvtára az általa igényelt művekből több mint 52 ezer Ft értékű 1869 kötetet nem kapott meg. Szóvá kell tenni azt is, hogy a Könyvtárellátó egyáltalán nem törekszik a szállítások hiánytalan teljesítésére és gyorsítására. Az az idő, amely a könyv megjelenésétől az olvasóhoz való eljutásáig eltelik, a könyvtárak esetében egyre hosszabb lesz. A falusi könyvtárak gondja még azzal is tetéződik, hogy egész jegyzékek anyagát csak hónapokkal a rendelés után kapják meg. Az Alsóörsi Községi Könyvtárnak 7, 1975-ös jegyzék anyagát csak 1976-ban küldték el. Az elmúlt évi beszerzéseknek 25%-a már az ideai költségvetést terheli. Még el sem kezdődött az esztendő, s a beszerzési keret negyedét már „felhasználta” az alsóörsi könyvtár.

Az imént vázolt módon és arányokban jelentkeznek a gondok a megye többi falusi könyvtárában is. Sőt, a kisebb intézményeknél még nagyobb arányúak a rende-

lések törölsei. A megvizsgált könyvtárakban a megrendelt, de nem szállított művek közül minden negyedik „A” jelzésű könyv, a falusi könyvtárak törzssanyagába tartozó mű volt. Egy-egy intézmény rendelkezéseiből 10—70 törzssanyag jellegű művet töröltek. A megye községi könyvtárainak nagy többsége még egytizedét sem tudja megvásárolni a Könyvtárellátó jegyzékein szereplő törzssanyagban és a beszerzésre ajánlott műveknek, vagy mert nincsen rá pénze, vagy mert nem kapja meg, amit rendelt.

További ellentmondás, hogy nincs megfelelő nagyságú, összetételű és színvonalú választék, viszont a könyvtárak többségében sok a könyv. Azok egy része ugyanis tartalmilag elavult vagy csak egyszerűen kihasználatlan, feltáratlan, így nem is tudnak róla az olvasók.

Mindinkább úgy tűnik, hogy még a körzeti könyvtári rendszerrel sem lehet véglegesen megoldani ezeket a gondokat. Hiszen a 6—8 településből álló közigazgatási vagy körzeti könyvtári egység is gyakran csak 2—4 ezer lakost fog össze. Így nem lehet sem mennyiségi, sem minőségi tekintetben a teljes értékű, önálló ellátás feltételeit megteremteni.

Létszám gondok

A megye községeiben csaknem 80 főhivatású közművelődési dolgozó tevékenykedik. Néhány településen betöltetlen állás van. A legkisebb önálló településeket is beleszámítva, lényegében minden harmadikra jut egy-egy főfoglalkozású személy. Ez a helyzet nem is nevezhető rossznak. De ha a részleteket is megvizsgáljuk, már közelről sem kapunk ilyen képet. Előfordul, hogy kisebb lélekszámú településen főfoglalkozású könyvtáros működik, míg a népesebb községben csak tiszteletdíjas. Ezúttal azonban témánkból eredően elsősorban a kistelepülések helyzetével foglalkozunk.

A megye falvainak többségében pedagógus, vagy más személy kap tiszteletdíjat a könyvtárosi munka végzéséért. A kiválasztás gyakran függ a tiszteletdíj nagyságától: az átlagos vagy annál alacsonyabb díjazású megbízást elsősorban a pedagógusoknak adják, akik mellékmunkaként vállalják a feladatot. Ha a tiszteletdíj havonta már jelentősebb összegre rüg, akkor a minden vonatkozásban képzetlen háziasszonyok, feleségek vagy egyéb rokonok között „akad vállalkozó”

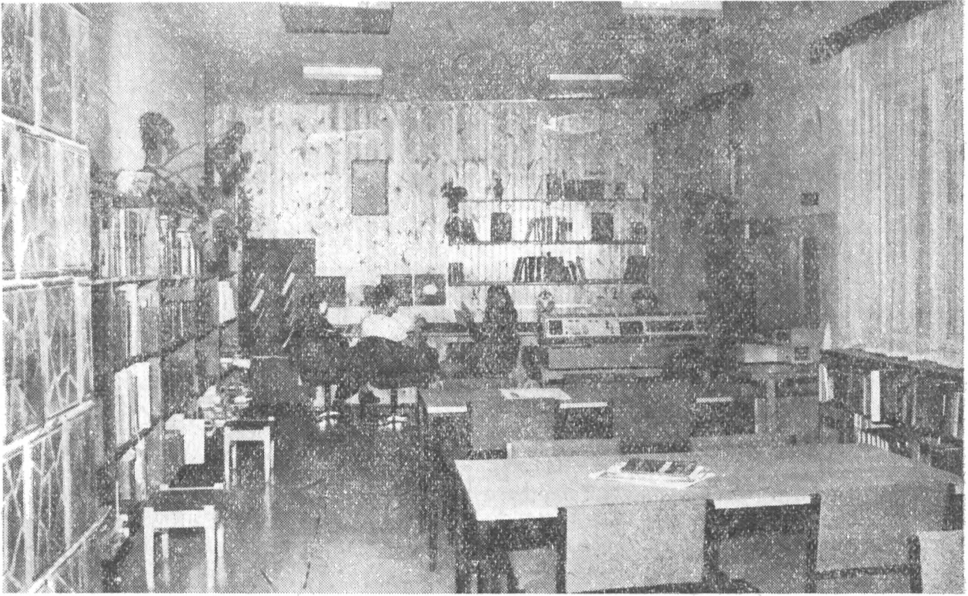
A falusi könyvtári ellátás új rendszerének terve

A kisközségek általános közművelődési és könyvtári gondjainak ismeretében általunk tervezett új letéti ellátás a területi összefogáson alapuló integrált könyvtári rendszer, amelybe egy-egy viszonylag összefüggő földrajzi terület, illetve egymáshoz közel fekvő falusi jellegű települések tanácsi, szakszervezeti és iskolai könyvtárai tartoznak. Az így létrejött, 30—50 települést összefogó, sok vonatkozásban önálló könyvtári szervezetek csak a könyvvállomány gyarapítását, állománybavételét, feltárást és annak áramoltatását végzik központilag, a szolgáltatásoknak jelenlegi decentralizáltságát megtartják, sőt azt sok vonatkozásban továbbfejlesztik. (Például a még ellátatlan kisebb, önálló településeken is létesítenek ellátó, kölcsönzőhelyeket.)

A kis gyűjtemények akkor tudják jól ellátni feladataikat, ha funkcionálisan egymásra épülő, lépcsőzetes ellátást nyújtó nagyobb hálózat szerves részei. Olyan hálózatot kívánunk teremteni a megyében, melyben az ellátóhelyek elsősorban a bázisintézményre, de a megye többi gyűjteményére és az országos nagy könyvtárakra is rendszeresen és biztosan támaszkodhatnak. A bázisintézmény, tehát gyakorlatilag a városban működő nagykönyvtár, olyan rendszeres kapcsolatot teremt a falusi ellátóhelyekkel, amely feloldja a gyűjtemények közötti tartalmi és szervezeti határokat. Egy-egy nagyobb központi település könyvtárához — mint bázisintézményhez — csatlótnánk a vonzáskörzet községeinek könyvtárait. A gazdaságosabb kihasználás érdekében az állomány gyarapítása és feltárása tekintetében megszűnne ezek formai önállósága. Ilyen vonatkozásban néhány nagyobb község kivételével a megye falusi településeinek túlnyomó többségében a tanácsi, a szakszervezeti és az iskolai könyvtárak átalakulnának a nagy központi könyvtár ellátóhelyeivé.

A központi intézmény korszerű törzssállományt hozna létre olyan alapvető kézikönyvekből és egyéb — külön meghatározandó — művekből, amelyekre valamilyen okból bármikor szükség lehet: vállalná ezek beszerzését, tervszerű gyarapítását, feldolgozását és állandó letétként történő kiadását a tanácsi és a szakszervezeti könyvtárak számára. Az iskolai könyvtárak törzssállományának rendszeres gyarapítását és feldolgozását szakmai tanácsokkal segítené; külön felkérésre a bázisintézmény vállalhatná az iskolai törzssállomány beszerzését is.

A bázisintézmény a magyar könyvkiadás termékeiből, a nem törzssanyag jellegű művekből is teljességre törekvően vásárolna, s a beszerzett művek áramoltatását olyan módon szervezné meg, hogy a legkisebb településeken is viszonylag gyorsan

A Devecseri Nagyközségi Könyvtár olvasóterme, háttérben a zenei részleg

hozzájuthassanak az új könyvekhez. A saját állományt olyan választékkal és példányszámban gyarapítaná és tárná fel, annak szolgáltatásait úgy szervezné meg, hogy a központi település lakóin kívül az ellátás szempontjából hozzá tartozó falvakban élők egyéni igényeit is a lehető legteltesebb mértékben kielégíthesse. A falusi ellátóhelyek kéréseit a sajátjaként közvetítené az országos könyvtárközi kölcsönzési rendszerhez.

A felsorolt célkitűzések megteremtésével nem néhány száz vagy ezer, hanem 50—100 ezer ember igényeit tudná egyetlen könyvtári szervezet, egy nagy központi könyvtár tevékenységére épülő színvonalas szolgáltatás révén kielégíteni.

A megye községeinek nagy többségét, több mint 90%-át bekapcsolnánk a központi könyvellátás rendszerébe. Elképzeléseink és terveink szerint a legnagyobb lélekszámú és legjobban fejlődő falusi — főként ipari munkások által lakott — települések könyvtárai a jövőben is önállóak maradnak. Már napjainkban is meglehetősen nagy gyűjteménnyel rendelkező, a helyi lakosság igényeit ma is viszonylag magas színvonalon kielégítő könyvtárak vannak a községekben, vagy a helyi szervek néhány esztendőn belül e feltételeket megteremtik. Jelenleg is főhivatású könyvtárosokat foglalkoztatnak vagy ilyenek kinevezését tervezik. Ezeket a településeket két csoportba soroljuk: feltétlenül önálló gyűjteménnyel kell megoldani az ellátást Hévízen, Sümegen, Balatonalmádiban, Fűzfőgyártelepen, Balatonszemesen, Berhidán; elképzelhető a központi ellátás rendszerébe történő bevonás, de az intézmény önállóságának fenntartása is Csabrendeken, Nyirádon, Badacsonytomajon, Herenden, Szentgálon, Úrkúton.

Legújabb könyvek minden szinten

Az ellátóhelyeken is meg kell teremteni az állandó olvasói igények rendszeres kielégítésére alkalmas, jól válogatott állományt. Az alapkönyvnyagnak tartalmaznia kell a legfontosabb magyar nyelvű kézikönyveket, a szépirodalomból pedig a hazai és külföldi klasszikusok válogatott gyűjteményét. Lehetővé kell tenni, hogy a rendszeres cserék révén a kis ellátóhelyeken is évenként legalább 200 kötet friss könyv kerüljön az olvasó elé.

Az új ellátási rendszerben az állományt két csoportba soroljuk:

A *törzsállományba*, *alapállományba* olyan könyvek tartoznak, amelyekre a kis ellátóhelyeken is szükség van: a tájékoztatás alapvető kézikönyvei, összefoglaló jellegű szak- és ismeretterjesztő művek, a magyar klasszikus irodalom alapvető művei,

a gyermekirodalom: meséskönyvek, ifjúsági regények; az iskolai könyvtárakban az oktatásban és nevelésben szükséges általános pedagógiai művek és a szaktantárgyak alapvető kézikönyvei, valamint a kötelező szépirodalmi és ifjúsági munkák.

A változó, cserélődő állományba tartoznak az Új Könyvek törzsanyagából és ajánlott könyveiből az előző csoportba nem soroltak. Ezeket a műveket az igényeknek megfelelően cseréljük a könyvtárak között. Ha egy-egy könyv iránt szélesebb körű és tartósabb érdeklődés várható, azt a könyvtárak felének megvesszük. Az egyedi kéréseket a szervezet központjából, a raktárból vagy valamelyik ellátóhelyről elégítjük ki.

Nagyon fontosnak tartjuk, hogy olyan településeket jelöljünk ki ellátási központokká, amelyek a közlekedési útvonalak középpontjában vannak. Feltételként vettük számításba azt is, hogy a központi szerepkört vállaló intézményt fenntartó helyi politikai és igazgatási szervek megfelelően ismerik és elismerik-e, anyagilag és egyéb módon kellőképpen támogatják-e a könyvtárt. Biztosítják-e jelenleg a működéshez szükséges feltételeket, van-e bennük készség és hajlandóság a mostani és a jövőben vállalt helyi, valamint a nagyobb területre kiterjedő új feladatok végzéséhez szükséges feltételek megteremtésére? Azt is figyelembe vettük, hogy az ellátási központnak kijelölt könyvtár milyen színvonalon látta el eddig feladatait. A könyvtári állomány nagysága, összetétele, feltárásának színvonala, az ott dolgozó könyvtárosok felkészültsége és ügyszeretete alkalmassá teszi-e az intézményt 40—50 falusi település könyvtári igényeinek felderítésére, összegyűjtésére, a saját állományból, a megyei hálozathoz vagy a magyar könyvtári rendszerből történő kielégítésére.

Az említett igények alapján a járási székhelyek könyvtárát jelöltük ki az ellátó központ szerepkörének betöltésére, de ezen általános elv merev alkalmazásától is el kellett tekintenünk. Az ajkai járásban nem az *Ajkai Városi Könyvtár*nak, hanem a *Devecseri Nagyközségi Könyvtár*nak javasoltuk a feladat vállalását. Másfél-két évtized óta ugyan Ajka a terület igazi központja, nemcsak gazdasági, hanem más vonatkozásokban is, Devecser azonban évszázadokig járási székhely volt, a környék legnagyobb települése, ma is földrajzi középpont és az elmúlt évszázadokban kialakult közlekedési utak csomópontjában van. A könyvtár működésének feltételei is lényegesen kedvezőbbek itt, mint Ajkán, sőt a továbbfejlődés lehetőségeinek biztosítékai is inkább itt vannak meg. (Jelenleg is a devecseri könyvtár végzi a járási feladatokat.) A devecseri könyvtár az elmúlt esztendőben az országban elsőként részletes tervet dolgozott ki a járási könyvellátási rendszer bevezetésére. Az abban megfogalmazott elképzeléseket az országos, megyei, járási és helyi szervek megismerték, megvitatták és egyöntetűen megvalósításra alkalmasnak találták. A járási ellátással együtt járó feladatkör-bővülést a nagyközség tanácsa, párt- és tömegszervezetei elfogadták, pedig annak megvalósítása messze túllép a település jogkörén és határain.

A jelenlegi feltételek mellett az a leghelyesebb, ha a területi könyvellátási rendszerek határáként a mostani járási közigazgatási határokat jelöljük meg. De bizonyos területeken a cserék ésszerű megszervezése, a közlekedési lehetőségek gazdaságos kihasználása miatt szükségessé válhat később nemcsak a járási, hanem a községi közigazgatási határok „átlépése” is.

A veszprémi járásban a *Veszprémi Megyei Könyvtár*, valamint a *Zirci Nagyközségi Könyvtár* bázisintézményként való kijelölését javasoltuk. A volt zirci járás földrajzi és közlekedési tekintetben is eléggé egységes terület, községeinek egy része Veszprémtől és Pápától is viszonylag nagy távolságra van. Ennek a területnek a legfontosabb gazdasági vonzáskörzeti központja Várpalota, de ez a város lényegében csak munkalehetőséget ad a bakonyi falvak lakóinak. Földrajzi elhelyezkedése miatt meglehetősen kicsi a kommunális és kulturális vonzáskörzete. Veszprém és Székesfehérvár között fekszik, sőt ezekhez viszonylag közel van, s így a két gyorsan fejlődő város elszívó hatását csak a munkalehetőségekkel tudja ellensúlyozni. Észak-nyugatról a terméketlen Tési fennsík, észak-keletről pedig a Sárrét választja el a környék falvaitól. Ebben a városban a könyvtár gondjai is rendkívül súlyosak, s megoldásukra még csak elképzelések sincsenek. Zirc, a volt járás területének természetes és közlekedési központja. Jól, eredményesen és színvonalasan dolgozó könyvtárának működési feltételei ugyan nem eszményiek, de a helyi vezető szerveknek terveik vannak a gondok megoldására. Az elmúlt esztendőben már a könyvtár bővítésének kiviteli terveit is elkészítették.

Az elmondottakban indokolt elvek, elképzelések alapján a területi ellátás bázisintézményeivé a következő könyvtárakat javasoltuk: a Veszprémi Megyei Könyvtárt, a Keszthelyi Városi Könyvtárt, a Pápai Városi Könyvtárt, a Tapolcai Városi Könyvtárt, a Devecseri Nagyközségi Könyvtárt, s végül a Zirci Nagyközségi Könyvtárt.

Varga Béla

Béley Pál

1925—1976

Irodalomtörténész, nyelvész, bibliográfus, művelődéstörténész, könyvtáros, bibliofil, újságíró, ismeretterjesztő-közművelő — Béley Pál alakját idézve egymás után sorakoznak tevékenységének jelzői és egyik sem érdemtelenül. Érdeklődése s ennek megfelelően tevékenységi köre is rendkívül széles volt, minden iránt fogékony és gyorsan reagáló szelleme tág horizontot fogott át.

A budapesti egyetemen magyar irodalomtörténetet, esztétikát és filozófiát hallgatott, 1948-ban doktorált. A fiatal bölcsészt a könyvek világa vonzotta, s már abban az esztendőben önkéntes gyakornokként az Országos Széchényi Könyvtár kötelékébe lépett. Huszonnégy évet töltött a nemzeti könyvtárban, míg végül 1972 elején régi vágyát követve — most már főállásban is — az újságírói hivatást választotta.

A Széchényi Könyvtárban kezdetben a nyomtatványosztályon dolgozott, majd hamarosan a bibliográfiai osztály munkatársa, 1953-ban vezetője lett. A nem-

zeti könyvtár gyűjteményének tudományos igényű feltárását s ezzel a kutatások támogatását vallotta céljának. Az általa megindított és szerkesztett *Új bibliográfiai füzetek* rangos kiadványai voltak a Széchényi Könyvtárnak, témájukban elsősorban a kapcsolattörténeti kutatásokat szolgálták (Miczkiewicz Magyarországon, Mozart Magyarországon, Schiller Magyarországon, Kínai—magyar bibliográfia). Közművelődési feladatokat is ellátott a vezetése alatt álló bibliográfiai osztály: munkatársainak szerkesztésében jelent meg a *Könyvtári mintakatalógus tömegkönyvtárak számára* című összeállítás 1954-ben. Ő indította el a másodfokú bibliográfiát, amelynek első, 1956—57-es kötetét F. Wendelin Lídiával közösen szerkesztette. Foglalkoztatták a bibliográfia elvi-elméleti kérdései is. Nézetait 1957-ben, a varsói nemzetközi bibliográfiai konferencián volt alkalma kifejezni. Cikkjei, ismertetései is gyakran szóltak bibliográfiai kiadványokról.

Béley Pál sokrétű tudása akkor mutatkozott meg igazán, amikor 1958-ban az olvasó- és tájékoztató szolgálat vezetője lett. Megtestesítője volt az eszményi referenzs-könyvtárosnak: páratlan irodalomismerete, széles körű tájékozottsága, mindenki rendelkezésére álló készséges magatartása kivívta mind az olvasóknak, mind munkatársainak elismerését és szeretetét. Ő vetette meg a tájékoztatási apparátusnak s az általános olvasóterem szabadpolcos anyagának korszerű alapjait.

Ebből a körből nőtt ki szenvedéllyel vállalt és végzett ismeretterjesztő-közművelő tevékenysége is, amely a rádió és a televízió révén az egész ország előtt ismertté és népszerűvé tette.

A könyvtár felkészülési tervei a Várba költözésre hamarosan új munkaterületre szolgáltatták. Az új székházba tervezett irodalomtudományi szakolvasóterem mintegy hat-nyolcezer kötetes szabadpolcos anyagának bibliográfiai kijelölése, szakrendjének kidolgozása lett a feladata. Béley Pál ezt a munkát is a töle megszokott pontossággal, felelősséggel végezte. Közben a kísérleti irodalomtudományi olvasóterem részére olyan, kétezer kötetes segéd- és kézikönyvtárat is felállított, amelyet a Széchényi Könyvtár kutatói éveken keresztül haszonnal forgathattak.

Bibliofil vonzalmának, művészi érdeklődésének köszönhetjük, hogy a Széchényi Könyvtárban tizenegy exlibris-kiállítást rendezett, s ő szerkesztette ezek szépen illusztrált kiállítási katalógusait is.

A könyvtáros Béley Pál a könyvek tartalmával azonosult. Szelíd ironiával nézett el afölött, amit a belső könyvtári életben formálisnak érzett: csak a lényeg, a könyvek maguk érdekelték. Igazi humanista volt, aki hitt a leírt szó erejében, s aki az emberi szellem értékeit próbálta megőrizni és másoknak is továbbadni, ébren tartva az örök emberi kíváncsiságot.

A Széchényi Könyvtár tájékoztató szolgálata naprakészen vezet egy nyilvántartást a magyar közélet elhunyt tagjairól és a róluk szóló megemlékezésekről. Béley Pál indította el ezt a munkát is, mivel régi tervét, a Szinnyei- és a Gulyás-féle életrajzi lexikonok folytatását sohasem sikerült a megvalósítás útjára terelnie. Mindnyájunk számára fájdalmas pillanat volt ebbe a katalógusba egy újabb adatot bevezetni...

Somkuti Gabriella

A TANÁCSI ÉS A SZAKSZERVEZETI KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK (SZOLGÁLTATÓ HELYEK) 1975. ÉVI ADATAI

Megnevezés	Az önálló és fűk szolgáltató helyek száma			Összes állomány (állományegység)			A beiratkozott olvasók száma			A kölcsönzött állományegységek száma		
	1975. XII. 31-én	az 1974. év %-ában	10 000 lakosra jut	1975. XII. 31-én	az 1974. év %-ában	1000 lakosra jut	1975. XII. 31-én	az 1974. év %-ában	1000 lakosra jut	az 1975. évben	az 1974. év %-ában	1000 lakosra jut
	BARANYA tanácsai szakszervezeti összesen	357 728 485	97,8 88,2 95,0	8,2 3,0 11,2	1 136 705 2 79 567 1 416 282	105,6 99,1 104,2	2631 647 3278	73 502 25 870 99 312	93,7 96,1 94,8	170 60 230	1 754 741 434 010 2 188 751	88,9 108,7 92,2
BAOS-KISKUN tanácsai szakszervezeti összesen	386 709 495	96,3 100,0 97,1	6,8 7,9 8,7	1 287 832 1 81 573 1 469 405	105,3 104,5 105,2	2259 319 2578	103 661 71 592 121 253	97,7 94,5 97,2	182 31 213	3 005 311 288 465 3 293 776	102,3 96,8 101,8	5272 506 5778
BÉKÉES tanácsai szakszervezeti összesen	224 90 314	98,6 73,9 108,3	5,2 2,0 7,2	986 421 145 017 1 141 438	105,9 106,5 106,0	2296 334 2830	76 541 13 343 89 884	102,1 702,9 102,3	176 31 207	2 280 070 169 031 2 449 701	93,9 39,7 94,7	5254 397 5645
BORSOD-A.-Z. tanácsai szakszervezeti összesen	436 714 550	99,3 101,8 99,8	5,5 7,4 6,9	1 857 872 362 362 2 420 234	108,2 98,3 105,7	2843 709 3052	131 501 49 921 181 422	101,6 98,7 100,8	166 63 229	4 184 382 1 702 165 5 886 427	98,2 92,1 97,6	5276 1380 6666
CSONGRÁD tanácsai szakszervezeti összesen	280 714 394	98,9 98,3 98,7	6,1 2,5 8,6	1 201 187 269 455 1 470 612	105,2 97,4 108,6	2628 590 3218	76 898 22 894 99 792	102,8 703,5 102,9	168 50 218	2 238 483 365 064 2 603 547	100,8 709,2 101,9	4898 799 5697
FEJÉR tanácsai szakszervezeti összesen	159 771 270	99,4 77,1 104,2	3,9 2,7 6,6	794 064 399 276 1 193 340	106,4 103,2 105,3	1932 971 2903	47 075 34 902 81 977	100,7 707,6 103,5	115 85 200	1 308 273 739 609 2 047 872	98,0 715,8 108,8	3183 4893 4893
GYŐR-SOPRON tanácsai szakszervezeti összesen	213 136 349	98,5 100,7 100,0	5,0 3,2 8,2	987 914 283 733 1 211 647	105,0 107,0 105,5	2193 671 2964	82 419 29 480 111 892	97,9 706,6 100,6	148 70 218	1 681 229 585 698 2 266 927	92,6 708,6 96,2	3975 1384 5359
HAJDÚ-BIHAR tanácsai szakszervezeti összesen	227 91 318	97,0 103,4 98,8	4,2 1,7 5,9	1 148 387 234 073 1 382 440	105,2 704,6 105,1	2115 431 2546	86 390 29 274 106 664	105,1 701,3 104,3	159 37 196	2 268 710 334 168 2 602 878	99,9 714,3 101,5	4178 4788 4788
HEVES tanácsai szakszervezeti összesen	145 708 253	99,3 99,7 98,2	4,2 3,7 7,3	783 666 771 454 965 119	105,0 705,1 105,1	2307 498 2805	49 383 186 993 62 897	87,8 84,5 87,1	144 39 183	1 176 463 186 993 1 363 456	82,9 95,8 84,5	3420 544 3964
KOMÁROM tanácsai szakszervezeti összesen	109 702 211	100,0 103,0 101,4	3,5 3,2 6,7	721 082 269 656 990 738	107,7 106,1 107,3	2289 856 3145	42 284 22 001 64 285	98,0 703,8 100,6	134 70 204	1 076 531 427 997 1 498 522	96,0 704,5 98,2	3418 7339 4767
NOGRÁD tanácsai szakszervezeti összesen	173 93 266	98,9 95,9 97,8	7,3 4,0 11,8	711 100 287 055 998 155	105,3 707,6 106,7	3028 628 3652	43 583 22 901 66 484	93,5 90,1 92,7	185 65 240	1 107 105 734 716 1 840 821	98,7 700,6 96,0	4711 7162 5873
PÉST tanácsai szakszervezeti összesen	326 778 504	100,6 702,3 101,2	3,4 7,9 5,3	1 609 673 415 358 2 025 031	109,5 703,8 108,3	1700 439 2139	110 053 32 658 142 711	97,4 91,4 95,9	116 35 151	2 833 157 490 465 3 323 622	94,5 88,6 93,6	2992 518 3510
SOMOGY tanácsai szakszervezeti összesen	288 84 372	99,3 96,6 96,7	8,0 2,3 10,8	1 137 374 1 304 967 2 442 341	106,4 105,1 108,1	3151 464 3615	80 332 12 035 92 367	98,7 97,4 99,4	228 33 261	1 937 339 200 904 2 138 243	103,2 106,8 103,5	5387 556 5923

A megyei könyvtárak és a társadalomtudományi tájékoztatás

Ma már felesleges bizonygatni, hogy a kutatás, a vezetés, az irányítás, a döntések előkészítése és meghozatala, az oktatás, végső soron mindenfajta tevékenység alapfeltétele, hogy aki e tevékenységekkel kapcsolatban áll, rendelkezze a szükséges információkkal. Szóban és írásban terjedő, nyilvánosságra vagy belső használatra szánt, adatbeli és szöveges információkra egyaránt szükség lehet. Ezek az eltérő típusú információk a legkülönbébb forrásoknál keletkeznek, és áramoltatásuk, rendeltetési helyükre való eljuttatásuk a legkülönbébb módszereket igényli.

A kifejlődésének kezdetén álló társadalomtudományi szakirodalmi információs rendszer (lásd Pataky Ernő cikkét a Könyvtáros 1976/1. számában) működésének első szakaszában mindenképpen az írásban terjedő, nyilvánosnak szánt és többségében szöveges jellegű információk közvetítésére szorítkozik. Nem állíthatjuk, hogy minden információt igénylő személy vagy csoport részére ezek a legfontosabbak. Egy vállalat vezetői számára például fontosabbak lehetnek a statisztikai és a piackutatási adatok, a felsőbb szervek utasításai vagy iránymutatásai, a vállalaton belül keletkező (és általában nem nyilvános jellegű) információk, mint a szakirodalmi közlemények (könyvek, folyóiratcikkek, kutatási jelentések, szabványok, szabadalmak stb.). Nem volna azonban helyes alábecsülni a szakirodalomból nyerhető ismeretek jelentőségét sem. Ebbe a hibába rendszerint nem a könyvtárak, inkább az információk „fogyasztói” esnek, ám az ilyen viselkedést előidéző okok közt nem elhanyagolható szerepet játszottak (és játszanak) maguk a könyvtárak, tájékoztató intézmények.

Vajon korunk kutatójának (vagy más információfogyasztójának) naponta hány órát kellene a szakirodalom tanulmányozására fordítania ahhoz, hogy minden őt érintő írást elolvasson? — kérdezik sokan. Ez a napi óraszám ritkán kevesebb a nyolcnál. Nemcsak lehetetlen, de teljesen felesleges is volna, hogy mindenki elolvasson minden, érdeklődési körébe vágó szakirodalmi közleményt. Bizonyos, hogy a dokumentumoknak csak igen kis töredéke tartalmaz olyan információkat, amelyekre a felhasználónak (vagy lehetséges felhasználónak) ténylegesen szüksége van, s amelyet esetleg nem szerzett meg korábban, máshonnan.

Az információ használója — és szükséglete

Ezen a ponton kerülünk szembe a szakirodalmi tájékoztatás igazi problémájával: a használói viselkedés sok esetben nem igazodik a tényleges szükséglethez. A jellegzetes használói viselkedéstípusok közt ugyanis az alábbi hibás esetek fordulhatnak elő:

Az információfogyasztó — belátva a teljes szakirodalmi termés áttekinthetlenségét — tájékozódását a dokumentumok (rendszerint általa meghatározott) töredékére korlátozza, s az ezekben található információkat dolgozza fel. Ennek nyomán érzí ugyan „információs hiányait”, de ezt nem tudja kiküszöbölni, vagy „jól informált”-nak tekinti magát, holott egyáltalán nem bizonyos, hogy az általa forrásként használt dokumentumok valóban tartalmazzák a számára legfontosabb információkat. Lehetséges továbbá, hogy eltekint a szakirodalmi információktól, és kizárólag a más forrásokból, más utakon érkező tájékoztatást használja. S végül: reménytelen versenyfutásba kezd a szakirodalom áradatával, és megkísérli a teljességből kiválogatni és elolvasni a számára várhatóan szükséges dokumentumokat úgy, hogy e tevékenységéhez jelentős „segítség” kap a könyvtárak és tájékoztató intézmények „teljességre törekvő” bibliográfiáitól, irodalomjegyzégeitől, referáló kiadványaitól.

Tehát olyan megoldást kell találni, amely lehetővé tenné, hogy mindazok, akiknek szükségük van szakirodalmi információkra, ésszerű idő- és energia-befektetéssel hozzájussanak ezekhez.

Megjegyzés a 344-345. oldalon levő statisztikai táblázathoz. Az adatokat az ún. lakónépesség számához viszonyítottuk. Lakónépesség: az eszmei időpontban az adott közigazgatási egységben állandóan bejelentett — ideiglenes bejelentővel nem rendelkező —, valamint ideiglenesen bejelentett személyek együttes száma.

A szakszervezeti szolgáltató helyek adata a hálózatban fióknak minősített szolgáltató helyek számát nem tartalmazza. Ezek felmérése az előző években nem történt meg; az 1975. évi — nem teljes — adatok szerint számuk 1381 volt.

E megoldás, azaz tájékoztatási eszköz, illetve módszer csak akkor bizonyulhat minden szempontból alkalmasnak, ha eleget tesz bizonyos alapfeltételeknek, mint például: kiindulásnak a szakirodalmi termék „érdemi” teljességét tekintve; a lehetőségek határáig szelektív, azaz arra törekszik, hogy az információfogyasztóhoz pontosan és kizárólag a számára valóban szükséges információk jussanak el; amennyire lehetséges, nem kényszeríti a használót terjedelmes szakirodalmi közlemények olvasására; végül pedig gyors és gazdaságos.

Sajnos, jelenleg nincs és egyhamar aligha akad olyan tájékoztatási eszköz, eljárás, amely ezeknek az igényeknek mindenben eleget tenne. Hogy a tájékoztatást befolyásoló tényezőknek, például a szakterületnek vagy a felhasználói körnek milyen nagy a hatása, számos gyakorlati példa bizonyítja: a kutatók nagyobb fokú teljességre tartanak igényt, mint a vezetők vagy a gyakorlatban dolgozók; a társadalomtudományok általában kevésbé érzékenyek a gyorsaságra, mint a műszaki szakterületek stb. Mindebből az következik, hogy nem adható olyan recept, amely mindenfajta szakirodalmi tájékoztatásra érvényes.

Témánkat szűkítve beszéljünk most már a társadalomtudományok — még mindig igen tág és összetett — területéről és azokról a használókról, akiknek tájékoztatásában a megyei könyvtárak szerepe a leginkább érvényesülhet. E használói körök közé azokat sorolnánk, amelyek nem állnak közvetlen kapcsolatban a szakirodalmi tájékoztatás országos központjaival, vagy e kapcsolatukkal, például éppen a szlogatás, rostálás hiánya miatt elégedetlenek; közvetlen és természetes kapcsolatban állnak (vagy állhatnak) viszont a megyei könyvtárral; információs igényük nem a teljesség, hanem a válogatottság felé tér el az átlagtól; inkább igényelnek információt, mint dokumentumot.

Úgy véljük, hogy az említett használói csoportokba elsősorban a helyi, megyei, városi stb. tanácsi és pártszervek munkatársai, a közép- és kisvállalatok vezetői, a gyakorló pedagógusok, jogászok, közgazdászok, továbbá a társadalmi munkamegosztásban elfoglalt helyüktől független (közművelődési) információs igényekkel jelentkezők tartoznak. Bizonyos, hogy ez a felsorolás nem teljes és külön-külön mindenkire nem is érvényes, de általánosságban talán elfogadható.

A korábbiakból talán már kikövetkeztethető, hogy milyen feltételek mellett és milyen tevékenység révén javíthatná a megyei könyvtár a felsorolt információfogyasztók tájékozottságát. Arra volna szükség, hogy a megyei könyvtár egyrészt szerezzen tudomást a szakirodalom teljességéről — és amennyire lehetséges, a szakirodalomban rögzített információkról —, másrészt szerezzen tudomást arról is, hogy a vele kapcsolatban álló használóknak milyen információkra van szükségük, végül, hogy „összekösse” a folyamat két végpontját: az információk „teljességéből” a szükségéseket — és lehetőleg csak azokat — eljuttassa a használókhoz.

A szakirodalmi információk iránti igények egy része jellegében kurrens: a használónak viszonylag kialakult és állandó az érdeklődési köre, témája, amellyel kapcsolatban rendszeresen vár tájékoztatást a legfrissebb szakirodalomról. Az igények egy másik, a jövőben várhatóan gyakoribb része viszont az újonnan jelentkező problémákkal kapcsolatos legfontosabb szakirodalmi információkra irányul, mégpedig egyszerűen alkalommal, időbeni korlátozás nélkül vagy lazább időbeni korlátozással, és ennek megfelelően visszamenőleges, retrospektív tájékoztatást igényel.

E két igénytípusra eltérő tájékoztatási módszert kell alkalmazni nemcsak azért, mert a „forrás”, a szakirodalmi kör eltérő, hanem azért is, mert — általában — különbözik a felhasználói kör és a felhasználói kör is. A szűkebben vett kutatási tevékenység mellett kurrens tájékoztatásra tarthat igényt például a pedagógus az általa tanított tudományág új ismeretanyagáról, a tanácsi és a pártapparátusban dolgozók a bel- és a külpolitika szakirodalmi információiról, a jogász a számára érdekes területek jogszabályainak újabb alkalmazási dokumentumaival kapcsolatban stb.

A retrospektív igények kielégítése nehezebb feladat. Nehezebb egyrészt azért, mert a szakirodalomról, a szakirodalmi információkról több éves „tárat” igényel. Másrészt azért, mert a retrospektív igény, éppen mert egy probléma korábbi szakirodalmi információit együtt, mintegy helyzetképként kívánja, végső formájában általában összetett, az eddigi eredményeket, ismereteket összegező, néha értékelő, „szemle” típusú tájékoztatási formát feltételez.

Differenciált tájékoztatás

Mi volna, illetve mi lehetne a megyei könyvtár tevékenységi köre a felvázolt információs tevékenységben? Mindenekelőtt a szakirodalomról, az abban közzétett információkról történő tájékozódás. Ennek kétségkívül legkevésbé gazdaságos formája az lenne, ha a megyei könyvtár maga kísérelné meg beszerezni a számításba vehető összes szakirodalmi dokumentumot, s maga kísérelné meg feltárni a bennük rejlő in-

formációkat. Ez nemcsak lehetetlen, hanem felesleges is. Az ilyen munkát óriási anyagi, hely- és szakemberigénye miatt legfeljebb az országos szakkönyvtárak, tájékoztató intézmények végezhetik el, azok is csak egy-egy szűkebb szakterületen, és lehetőség szerint felhasználva a külföldi információ-feltárási eredményeket. E könyvtárak, tájékoztató intézmények (szakközpontok) tevékenységének eredményei rendszerint bibliográfiák, referáló kiadványok, olyan típusú dokumentumok, amelyekkel a használók zöme nem tud mit kezdeni, mégpedig főként használatuk nagy időigénye miatt. Ezek a kiadványok azonban lehetővé teszik, hogy a megyei könyvtár áttekinthesse a szakirodalmi termést. A megyei könyvtáraknak tehát arra kellene törekedniük, hogy az ilyen másodlagos kiadványok, pontosabban ezek közül a valóban használható megtalálhatók legyenek állományukban. Ez azonban nem menti fel a megyei könyvtárakat bizonyos elsődleges információkkal szolgáló dokumentumok (kézikönyvek, alapvető folyóiratok és monográfiák stb.) beszerzésének kötelezettsége alól.

A következő, legalább ugyanilyen fontos tennivaló a használók igényeinek, még inkább szükségleteinek megismerése. A könyvtárnak ez a megismerő tevékenysége igen bonyolult, sokrétű, sokféle ismeretet és kapcsolatot feltételez (a megye adottságai és viszonyai, rövid távú és távlati fejlesztési tervei, az egyes szervek, szervezetek és szervezeti egységek tevékenységét meghatározó tényezők stb.). E szükségletek ismeretében egyrészt „tájékoztathatóvá” válnak azok is, akik maguk nem jelentkeznek információkért, másrészt a megyei könyvtár bizonyos fokig felkészülhet olyan igényekre is, amelyek később a valóságban is jelentkeznek. A szükségletek ismerete mellett a különféle használói csoportok vagy személyek igényei elsősorban a tájékoztatás formájának meghatározásában játszhatnak döntő szerepet: annak, aki a válogatás munkáját nagyrészt maga szereti végezni, adható viszonylag bővebb, de a teljességhez képest még mindig erősen válogatott irodalomjegyzék; aki azonban csak a számára szükséges információk iránt érdeklődik, annak erősen szelektált és feldolgozott összeállítás szükséges stb.

A harmadik és talán legnehezebb tevékenységi szakasz a szakirodalom, illetve az információ megfelelő szelektálása, újrafeldolgozása, esetleg kiegészítése és eljuttatása a használóhoz. E tevékenységre lehet legkevésbé mintával szolgálni. Meg kell itt is elégednünk néhány, általánosnak tűnő megállapítással vagy tanáccsal, amelyet a megyei könyvtárak sajátos körülményeik és lehetőségeik szerint, az igények figyelembevételével tovább alakítanak, szűkítenek vagy bővítenek.

Ilyen tanács mindenekelőtt az, hogy senkinek se adjunk túl sok információt, mert ez nemcsak a tájékoztatás határfokát rontja, hanem a használó számára az informáló egész létjogosultságát megkérdőjelezheti („hogyan tájékoztathat engem az, aki nem képes megtalálni azt a nyolc-tíz cikket, ami nekem kell”). Ne adjunk kutatói szintű információt a gyakorlati szakembernek és ismeretterjesztési szintű információt a kutatóknak. Csak nagyon indokolt esetben adjunk azonnal és közvetlenül fel nem használható információt. Például az ausztrál iskolarendszerről készített beszámolót az általános iskola igazgatójának, a környezetvédelem Borsod megyei tapasztalatairól írt cikket egészen más adottságokkal rendelkező megye vagy város vezetőinek stb. Ne akarjon a megyei könyvtár minden szakirodalmi igényt maga kielégíteni: ha érzi vagy tudja, hogy a feladat meghaladja lehetőségeit, inkább vegye fel a kapcsolatot azzal a könyvtárral vagy más intézménnyel, amely a kérdésre pontosabban válaszolhat. Tevékenységének propagandája során inkább kevesebbet, mint többet ígérjen annál, amit valóban nyújtani képes. Amennyire a lehetőségek engedik, vegye igénybe a megyei könyvtár szakirodalmi tájékoztató munkája során a kérdéses szakterület, téma szakembereinek segítségét, sőt, igyekezzék kiépíteni — nem szükségképpen ingyenes, társadalmi munkán alapuló — kapcsolatokat a megyei könyvtár székhelyen dolgozó, a szakirodalom iránt érdeklődő és kellőképp tájékozott szakemberekkel.

Befejezésül néhány szót arról, mi indokolja, hogy a társadalomtudományi tájékoztatásról és a megyei könyvtáraknak ebben elfoglalható helyéről éppen most esik ilyen sok szó. Amint arra már Pataky Ernő idézett cikke is kitér, jelenleg az országos társadalomtudományi szakirodalmi információs rendszer kialakításának első szakaszában vagyunk. Döntő fontosságú, hogy a szakirodalmi információk a legkedvezőbb feltételek mellett jussanak el a használókhoz. Ezt a célt szolgálja a megyei könyvtáraknak az a törekvése, hogy funkcióikat a társadalmi igényeknek megfelelő irányban és mértékben bővítsék.

Március közepén háromnapos megbeszélésre került sor, amelyen hat megyei könyvtár (Bács-Kiskun, Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar, Szolnok, Vas, Veszprém) illetékes munkatársai vettek részt, s a társadalomtudományokon belül a közgazdaság, gazdaságpolitika témakörével kapcsolatos tájékoztatási feladatokról tanács-

koztak. A személyes találkozás három, közelről érintett országos könyvtár (a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára, a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára és Dokumentációs Szolgálat, valamint az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ) vezető munkatársaival és szolgáltatásaival remélhetőleg segítséget nyújt az előzőkben ismertetett hármas tevékenység első szakaszában rájuk váró feladatok elvégzéséhez. Az eredményes, hatékony rendszer kialakítását még számos kísérletezés előzi meg. Reméljük, hogy ezek másutt is haszonnal figyelembe vehető eredményeiről és az esetleges kudarcokról már maguk az érintett megyei könyvtárak fognak beszámolni.

Sárdy Péter

A Politikai Főiskola könyvtára

„... A főiskola története része a párt történetének; ezt szeretném nyomatékosan kiegészíteni azzal, hogy a főiskola munkája nagyon fontos része a párt munkájának, mindennapi tevékenységének. Elég, ha arra gondolunk, hogy nálunk az utóbbi időszakban évenként mintegy 1 600 000 ember részesül rendszeres marxista képzésben, különböző önkéntes iskolák, tanfolyamok, valamint az egyetemeken folyó kötelező marxista oktatás keretében.” — mondotta *Kádár János* a Politikai Főiskola fennállásának 25. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségen (= A fejlett szocialista társadalom építésének útján. Kossuth, 1975. 7. 1.), s természetesen, hogy a Politikai Főiskolán folyó politikai oktatásból, továbbképzésből a maga sajátos eszközeivel kiveszi részét az intézmény könyvtára is. Ellátja a főiskola hallgatóit szakirodalommal, a tanárok részére pedig oktató és tudományos munkájuk végzéséhez beszerzi a szükséges munkákat. A könyvtár alapfeladata tehát a főiskolán folyó oktatás, továbbképzés és kutatás céljait szolgáló társadalomtudományi irodalom — ezen belül a politika, a pártélet, a pártépítés, a marxizmus—leninizmus, a magyar és a nemzetközi munkásmozgalom és részben a nemzetközi politikai irodalom kérdéseit tárgyaló művek, valamint — kisebb mértékben — ismeretterjesztő és szépirodalmi könyvek gyűjtése és feltárása is.

Rendszeresen megjelenő kiadványai: *Az MSZP Politikai Főiskola Könyvtárának Bibliográfiái füzetei* (évi 8—10 szám). A sorozatban eddig a V. I. Lenin művelődéspolitikai írásainak válogatott bibliográfiája és A fejlett szocialista társadalom című jelent meg. Másik kiadványsorozata a *Társadalompolitikai Szemle*, amely a külföldi szakirodalomból válogat, s évente négy alkalommal jelenik meg.

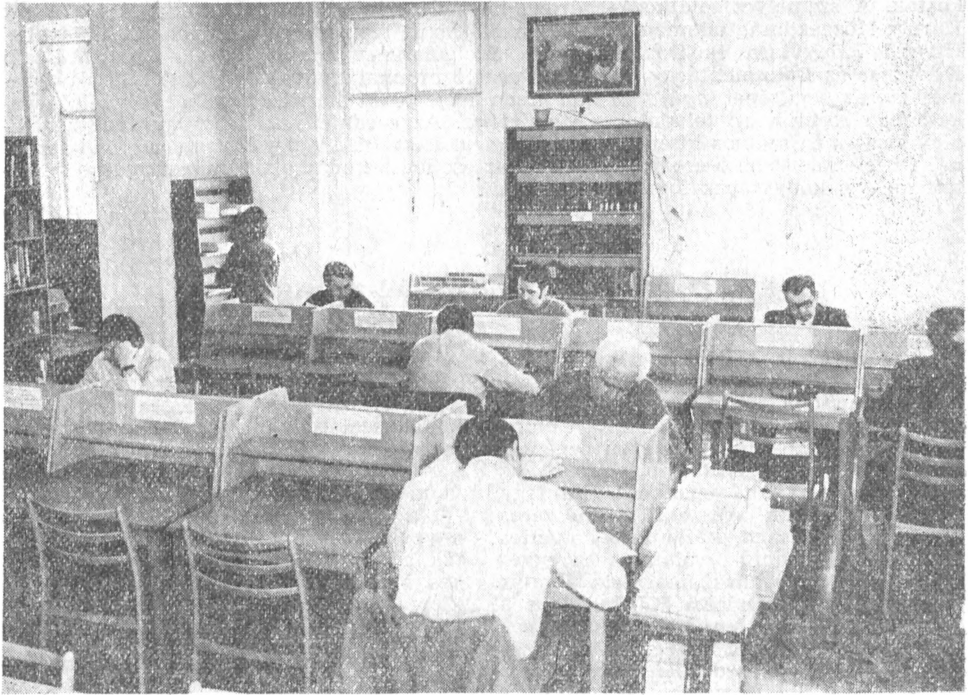
Az állomány és a forgalom

A könyvtár nem nyilvános; szervezeti-leg állománygyarapító, olvasószolgálati és dokumentációs feldolgozó részlegről áll.

A folyóiratokat csak helybenolvasásra lehet igénybe venni. A kézikönyvtárban a különféle magyar- és idegennyelvű lexikonok, szótárak, enciklopédiák, gyűjteményes kötetek, jogszabálymutatók, atlaszok stb. szak szerinti csoportosításban vannak elhelyezve. Az olvasóteremben — a kölcsönözhetőkn kívül, prézens anyagként — a szabad polcokon található a hallgatók tanulmányaihoz szükséges kötelező, illetve ajánlott művek, a könyvek, a füzetes kiadványok, a jegyzetek, a folyóiratok.

A könyvtár katalógusai: A magyar nyelvű könyvek összevont szerzői betűrendes és címszó-katalógusa, továbbá az Egyetemes Tizedes Osztályozás rendje szerinti szakkatalógus; a cirill betűs könyvek katalógusának rendszere, felépítése megegyezik a magyar nyelvű állományt feltáró katalógusokéval, tehát ez is betűrendes szerzői, illetve szakrendi; a dokumentációs katalógus a könyvtári dokumentációs munka során feltárt külföldi anyag lelőhely és téma szerinti katalógusa, amely a kiselőadások és a szakdolgozatok megírásához is segítséget nyújt; a cikkrepertórium 120—150-féle magyar folyóirat legfrissebb számait tárja fel szerzői betűrendben, de földrajzi és tárgyszavak szerinti csoportosításban is; a szakdolgozatok katalógusa, amely ugyancsak szerzők szerinti betűrendes és tárgyszó-katalógus. Anyaga külön füzetekben is megjelent. Az első szám az 1966/72-ben, a második az 1973/74-ben elfogadott diplomamunkák címeivvérékét tartalmazza. A főiskolán készített szakdolgozatok egyedi témájukból, kézirat jellegükből következően nem kölcsönözhetőek.

Az intézmény főiskolává történt átszervezésekor — 1968-ban — a hallgatók tanulmányi munkáját és a tanárok kutatásait 72 000 kötetes könyvtár segítette. Jelenleg 150 000 egység a könyvtár állománya. Ebből mintegy 50 000 kötet egyedi darab, a többi nagyobb példányszámban meglevő tankönyv. Mind a könyv-, mind pedig a folyóirat-állomány összetétele lé-

A Politikai Főiskola Könyvtárának olvasóterme (Rácz Géza felvétele)

pést tart a fejlődéssel: 22 000 kötet bekötött folyóirata van a könyvtárnak. A hallgatók és a tanárok rendelkezésére jelenleg csaknem 400-féle folyóirat áll, amelyeknek a fele külföldi. A legfrissebb munkák megismerését a könyvtár fordításokkal segíti, az oktatók munkáját pedig külföldi könyvtárak dokumentumainak kölcsönzésével is. Az Országos Széchényi Könyvtár révén évente 500–600 kötetet kapunk, de közvetlen kölcsönzéssel is hozzájutunk könyvtári dokumentumokhoz a Szovjetunióból, az NDK-ból és más országokból.

Az 1974–75-ös tanévben 28 670 esetben csaknem 80 ezer könyvtári egységet kölcsönöztek a hallgatók, az oktatók és a dolgozók. Ez azt jelenti, hogy a hallgatók havonta többször, a tanárok pedig legalább két ízben keresték fel a könyvtárat. A hallgatók minden tanév elején órarendbe is beiktatott tájékoztató előadást hallgatnak meg a könyvtárról, illetve használatának módjairól. Az előadást követően megtekintik a katalógusokat, a kézikönyvtárat, az olvasótermet. Tanulmányi éveik alatt a könyvtár rendszeres látogatói maradnak, a diploma kézhezvétele után pedig nagyon sokan továbbra is igényt tartanak a könyvtár egyes szolgáltatásaira.

Dokumentációs tevékenység

A dokumentációs csoport 1971 őszén kezdett dolgozni. Alapvető feladata az oktatási tevékenység segítése, valamint a politikai szakdokumentáció kialakítása és fejlesztése.

Feldolgozza a tanszékek igényei alapján a főiskolára járó folyóiratok 80%-át, bár állandó létszámiánnyal küszködik. A feldolgozás témafigyelést, szemlézést, címfordítást, annotációk készítését és bibliográfiák összeállítását jelenti.

A figyelt folyóiratok közül a társadalomtudományi kooperáció keretében vállaltuk 15 rendszeres feltárását. Tematikus elosztás alapján és a nyelvtudást figyelembe véve, egy-egy dokumentátor a szakterületéhez tartozó magyar és külföldi anyagokat figyeli. A „témagazda” szakdokumentátor nemcsak a tanárokkal, hanem a témával foglalkozó külső szervezetekkel is kapcsolatot tart fenn: összekötő a külső szervezetek és az iskola tanszékei között; feldolgozza és (elvileg) ismeri a szakterületéhez tartozó anyagot. Az egyes témacsoportok: marxizmus—leninizmus, filozófia, szociológia, pártpolitika, pártélet, államszervezet, vezetési ismeretek, nemzetközi politika, nemzetközi munkásmozgalom, magyar munkásmozgalom,

közgazdaságtudomány, művelődéspolitikai, pedagógia.

A dokumentációs munka iránt mutatózó belső és külső érdeklődés szükségessé tette kooperációs kapcsolatok kialakítását és azok továbbfejlesztését. Jelenleg jó az együttműködésünk a hazai legnagyobb társadalomtudományi intézmények könyvtáraival, illetve dokumentációs, információs központjaival. A kooperáció gyakorlati haszna a fordítások egyeztetése, a folyóiratok figyelése és feldolgozása terén mutatkozik meg. Jól példázza ezt az Országgyűlési Könyvtárral való fordításcserénk.

A könyvtár dokumentációs munkájában még számos kérdés vár megoldásra. Ezek egy részét csak a társadalomtudományi kooperáció keretében lehet megfelelően rendezni. Feladat továbbá a „szakdokumentátorság” és a bibliográfusi te-

vékenység összehangolása, illetve részleges vagy teljes szétválasztása; a feldolgozásra kerülő dokumentumok hagyományos könyvtári úton történő regisztrálása, illetve számítógépek alkalmazása erre a célra.

Hálózati központi feladatai elvileg ugyan nincsenek a könyvtárnak, de állandó kapcsolatot tart a megyei pártoktatási igazgatóságok könyvtáraival. Ez a kapcsolat kiadványok cseréjében, könyvfordítás és egyéb dokumentumok kölcsönzésében, tapasztalatsere-látogatásokban, egyes esetekben szakmódszertani segítség nyújtásában nyilvánul meg. Bizonyos fokú közművelődési könyvtári tevékenységet is végez a könyvtár, ugyanis rendszeresen kölcsönöz állományából könyveket, fotókat a megyei, a járási, sőt a községi könyvtáraknak is.

Vida Sándor

Könyvtáros sorsok — könyvtáros pályák

Negyedszázad Pesterzsébeten

A pesterzsébeti földszintes házak között nem nehéz meglelni a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár XX. kerületi, 27. számú könyvtárát. A könyvtárat, amely az egykori hitelintézet, majd SZTK-kifizetőhely ütt-kopott épületében húzódik meg.

Erdődy Ferencné, a könyvtár vezetője egy híján harminc esztendeje könyvtáros, s immár 26 éve, 1950. október 13-a óta dolgozik itt, Pesterzsébeten. Amióta az intézmény működik. Kezdetől fogva ő a vezetője, pályafutása tehát az idők kezdetéhez kötődik, ama könyvtári „hős-korszakhoz”, a nagyarányú könyvtáralapítások éveibe. Emlékeit idézi, bár egyre visszakanyarodik mai töprengéseinek fájó pontjához, a szánalmas külsejű könyvtárhelyiséghez...

— Népi kollégista voltam és másodéves egyetemista 1947 nyarán, amikor szüneti munkára az FSZEK központjának kölcsönző részlegébe osztottak be. Itt ismerkedtem meg a könyvtáros munkájával. A szakmával. Nem, nem a szakmával, a hivatással...

A mi évfolyamunkról kerültek ki az első könyvtárosok. Eredetileg magyar-történelem szakos voltam én is. A harmadik évfolyamon váltottam szakot — a történelem mellé — a könyvtár szakot vettem fel. Szerződésesként dolgoztam, három hónapoként újították meg a munkaviszonyomat. Munkám mellett — akkor ez lehetséges volt — nappali tagozaton folytattam az egyetemet. Így teltek

el a tanulóévek. S közben megszerettem a könyvtárat. Az FSZEK-központban még dolgoznak néhányan, akikkel akkor együtt indultunk el a pályán.

Mi tartotta meg, mi tartja meg Erdődy Ferencné a pályán? És a pályának is ugyanazon a posztján!

— 1950. október 13. Megjegyeztem a dátumot. Ekkor kerültem Pesterzsébetre, a nagy munkáskerületbe. Ekkor nyílt meg a kispesti, az újpesti és a lőrinci könyvtár is. Hat és félezer kötetrel indultunk. Az állomány egy része a régi erzsébeti városi könyvtárból került át, de a nagyobbik felét a központi raktárból magam válogattam ki. A nyitáskor egyedül voltam egy raktárkezelővel. Két és fél hónap alatt csaknem kilencszáz olvasót toboroztam. Előzönlötték a könyvtárat. Jöttek gyerekek, felnőttek. S hol volt még akkor a hálózatunk?... No, meg az akkori szemlélet. A hétköznapi ember szemlélete: „milyen jó magának, olvashat...”, de ugye társadalmi munkában végzi ezt, és mi a tulajdonképpeni foglalkozása?” Ilyet azért már régen nem kérdeznék. A változások azzal kezdődtek, hogy 1953-ban önállóan szerzeményező lett a könyvtár. Segítséget is kaptam. Előbb csak négy munkatársam volt, ma már a fiókkönyvtárakéval együtt tizenhét. Később különválasztották a felnőtt- és a gyermekrészleget.

Amíg nem volt szabadpolc, a könyvtáros állt az asztalka mögött, maga mögé rejtett könyvekkel-titkokkal, mint egy

(Braun Tamás felvétele)

kis üzletcske elárúsítója... A szabadpalc — az olvasó nagyobb lehetősége a válogatásra — a változások fordulópontja volt Pesterzsébeten is.

Ettől a pillanattól fogva emelkedett magasabb fokra az olvasószolgálati munka. A szabadpalc lökést, igazi értelmet adott a tevékenységünknek, közművelődési könyvtárosi mivoltunknak. Ezernyi kérdéssel találtuk szembe magunkat. A referenz-kérdésekre pedig mindig pontos válaszokat kell adni: azt kell megtalálni, amit az érdeklődő keres. Nem fordulhat elő, hogy az ember ne tegyen meg mindent. Egyre több katalógust, egyre több bibliográfiát használunk.

A megszállottság, a felfedezés szenvedélye — jut eszembe szavait hallgatva...

— Megszállottság nélkül elképzelhető-e a jó könyvtáros?... Szeretem az embereket. S a közművelődési könyvtáros pályára igen alkalmas sajátos, bensőséges emberi kapcsolatok megteremtésére. Kialakul az ember körül az olvasók kis csoportja. Azokból, akik talán azzal jöttek hozzám először: „adjon nekem valami jót”, ők most már azért keresnek fel újra, hogy „maga adjon nekem könyvet”... Tudom, akkor váltam igazán könyvtárossá, amikor kerületi könyvtárossá lettem. Sohasem fordult meg bennem, hogy visszamenjek a központba vagy átkerüljek egy tudományos könyvtárba...

...A 25 évvel ezelőtt beiratkozottak közül tizenketten még ma is tagjai a könyvtárnak. A régi olvasók vissza-vissza térnek: a dramaturg, akit gyermekkortól ismerek, és aki a munkájához még mindig az én segítségemet kéri... Vagy a kisleánykorában megismert mama, aki bejött megmutatni újszülöttjét...

A változások 1961-ben, 1962-ben folytatódtak, amikor kialakult a kerületi könyvtár fiókhálózata.

— Ma e központi könyvtárral együtt már hat egységből áll hálózatunk. A Vécsey úti KISZ-lakótelepen nemrég nyitottuk meg a legújabb fiókkönyvtárunkat. Itt viszont...

Könyv hátán könyv, a szó szoros értelmében: az álló kötetekre fektetett kiszorult kötetek. A kézikönyvtár talpalatnyi helyén moccanni is alig lehet. A helyiséget olyannyira kinőtték, hogy az már a könyvvállomány gyarapítását is gátolja. Pedig beszerzési keretük ebben az évben 140 ezer forint, amelyhez a kerületi tanács további 25 ezer forinttal járul hozzá.

— Amikor egy kétszáz négyzetméteres helyiségből ebbe a száz négyzetméteresbe költöztettek bennünket, azt ígérték, hogy ez csak átmeneti állapot, már épül az új... 1967 óta tart! S hogy hol lesz az új központ, még azt sem tudjuk! Munkáskerület — nagy kerület: csaknem száztízezer ember él itt. Persze az igaz-

sághoz tartozik, hogy a kerületnek vannak más könyvtárai is: a soroksári könyvtár, a „Csili”, a Vasas Művelődési Központ könyvtára, a szakszervezeti üzemi könyvtárak... A társintézményekkel jó a kapcsolatunk, sokszor helyet adnak rendezvényeinknek. S az a fontos, hogy minél többen olvassanak, nem az, hol kölcsönöznek könyvet. A múlt évben a beiratkozott olvasók száma négyezer-nyolcszázötvenkettő volt. Most kevesebben járnak a könyvtárba. Ez bizonyos mértékig magyarázható. Például a szanálások üteme gyorsabb, mint az építkezéseké, vagyis több az elköltöző, mint a letelepedő. De ha azon töprengek, miért maradoznak el a középiskolások, már nem találok megfelelő okokat...

Ha önmagáról kérdezem, ügyesen eltereli a szót, a könyvtárról, a munkájáról, a napi gondjairól beszél. Fájdalmai, örömei a könyvtárhoz kötődnek... Huszonkilenc év a Szabó Ervin Könyvtárban! S akkor, 1947-ben lépett be a pártba is. So-

káig pártvezetőségi tag volt, s tagja az igazgatósági tanácsnak, és — megszüntéig — részt vett a kerületi népművelési tanács munkájában is. Kétszer tüntették ki, ezt szerényen elhallgatná. 1965-ben a Szocialista Kultúráért jelvényt, 1968-ban pedig az FSZEK Kiváló Dolgozója címet kapta meg.

Töpreng. Egyebek között az utánpótlás megoldatlanságán: nincs elég könyvtáros. Könyvtáros nemzedékek nőttek fel mellette. Volt, aki itt maradt, volt, aki elment s másutt használja a Pesterzsébeten szerzett tudást. Most javarészt fiatalokkal dolgozik. Szereti őket.

Ha esténként hazamegy, olvas. (A fiai már felnőtt emberek.) Nem mindig azt, ami a legjobban érdekli. Célt lát maga előtt: a könyvismeret módszeres bővítését. Mostanában abban reménykedik, hogy mire nyugdíjba megy, felépül az az új könyvtár.

Simányi József

A könyvtárosegyesület áprilisi tevékenysége

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének áprilisi rendezvényei közül tárgya és újszerűsége miatt különös figyelmet érdemel a szentendrei „Fórum”, amelynek keretében az ifjúság könyvtári ellátását vitátták meg. Az ifjúsági könyvtáros szekció előzőleg kérdésekkel fordult az illetékesekhez: mit tettek az utolsó három évben, milyen határozatokat hoztak, milyen irányelveket bocsátottak ki az ifjúsági ellátás javítására, milyen kiadványokkal segítették ezt a munkaterületet, mit szándékoznak tenni a következő három esztendőben? A Kulturális Minisztérium, a KMK, a SZOT kulturális osztályának stb. válaszait sokszorosították és elküldték mindazoknak, akik előre bejelentették a „Fórum”-on való részvételüket.

A téma nagy érdeklődést váltott ki a nem ifjúsági könyvtárosok között is: a kétnapos tanácskozáson száznál többen jelentek meg, és sokan fel is szólaltak a Szte Ferenc által vezetett vitában. Számtalan kérdés, valamint sok olyan kérés és javaslat is elhangzott, amelyre könyvtárügyünk vezető szerveinek ezután kell válaszolniuk. A téma megbeszélését nem zárták le. Akit érdekelt és véleményét el akarja róla mondani, utólag is kérheti a sokszorosított anyag megküldését a szekció elnökétől, Balogh Ferencnél (8201 Veszprém, pf. 43.).

A vita után a Fórum résztvevői Békes György igazgató kalauzolásával megtekintették az újonnan épült Pest Megyei Művelődési Központot és Könyvtárt, valamint Szentendre nevezetességeit és meghallgatták a városi zeneiskola hangversenyét.

Egyéb rendezvények: A műszaki könyvtáros szekció áprilisi összejövetelén Nagy Guidónak a Tudományos és műszaki filmek és más audiovizuális dokumentumok könyvtári-tájékoztatási hasznosítása című, továbbképző jellegű tájékoztatása hangzott el.

A Hajdú-Bihar megyei szervezetben április 15-én Szabolcsi József Közoktatáspolitikánk időszerű kérdései, egy héttel később pedig Nagy Attila Előzetes megfontolások és néhány részeredmény a könyvtáros pálya lélektani vizsgálatával kapcsolatban címmel tartott előadást.

Áprilisban alakult meg az MKE olvasáskutatási és -pedagógiai szakbizottsága is, amely a kutatások összehangolását, az olvasáskutatás kritikáját, valamint az olvasószolgálatos könyvtárosok továbbképzését tűzte ki célul. Az egybegyűltek hét tagú vezetőséget választottak, ennek elnöke Arató Antal, a Jászberényi Városi-Járás Könyvtár igazgatója lett. (V. M.)

A központi katalogizálás következetlenségei és ellentmondásai

Igen sok bosszúságot okoz katalogus-szerkesztő munkánk során az a következetlenség, amellyel a Könyvtárellátótól kapott nyomtatott kataloguscédulákon az utóbbi időben talákoztunk. Példaként hadd álljon itt egy a sok közül, a *Vagyunk az ifjú gárda. Emlékezések az ifjúmunkás mozgalomra 1900—1914.* (Szerk. Lányi Ernőné) című könyv számszáma. E mű első és második kiadásának leírásával a Magyar Könyvészet 1945—1960 című bibliográfia első kötetének 288. oldalán találkozunk, mégpedig a 323.248 (439) jelzetű alakkal. A harmadik kiadás 1969-ben látott napvilágot, és az Új Könyvek 691 228 tételszáma alatt a 329.78(439)-es jelzéssel szerepel. Ugyancz a kiadás a Magyar Könyvészet 1969-es kötetében már a 331[007]—053.7(439) jelzetet kapta. Amikor a mű 1972-ben felkerült a Könyvtárellátó 2. számú készlet-tájékoztató jegyzékére, a nyomtatott cédulán csak a betűjel maradt, pedig ha az osztályozók figyelembe vették volna az „előzményeket,” három szakcsoportból is „választhatnak” volna szakjelzetet.

Nem ismerjük a központi címleíró-osztályozó műhelyek munkamódszerét, de tapasztalataink alapján úgy véljük, hogy nem elég hatékony (vagy hiányzik?) az ellenőrzés, a lektorálás, ezért láthat napvilágot sok hibás, hiányos kataloguscédula, ezért vannak eltérések a központi katalogizálás különféle termékei között.

Gyakori jelenség, hogy a nyomtatott kataloguscédulákon a számszámok a mű tartalmának nem pontos képét adják. Erre egy újabb példa: Szebenyi Péternének 1975-ben az Akadémiai Kiadónál megjelent *Gimnazisták életideálja* c. könyvét a következőképpen osztályozták: 37.017 : 373.54 (439). Ezek a számok a könyv etikai, pszichológiai tartalmát nem tárják fel, pedig szerepel a cédulán az „etika” tárgyszó is. Ez ugyancsak az osztályozó munka elnagyoltságát mutatja. A szak-katalogusban a mű világnézeti tartalma szempontjából nem szerepel.

A katalogusszerkesztés során a könyvtárosnak sok figyelmet kell fordítania az ETO változásaira, nem is beszélve azokról a javítanivalókról, amelyeknek oka a nyomda „ördöge”. (Pont helyett kettőspont; a zárójel elhagyása, számok hibás sorrendje; olvashatatlan szövegrészek stb.)

A magyar könyvtárügynek igen nagy vívmánya a központi kataloguscédula-el-látás. Jelentős segítség ez a könyvtárosoknak. Éppen ezért tartjuk szükségesnek, hogy szóvá tegyük e fontos szolgáltatás hibáit, amelyek a katalogizáló műhelyek tevékenységének összehangolásával bizonyára kiküszöbölhetőek lennének.

Kolyvek Zoltánné —
Tiszavári Ferencné
az MSZMP Borsod megyei Bizottság
oktatási igazgatóságának könyvtárosai

Tanácskozás a nagy közművelődési könyvtárak állományépítési kérdéseiről

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ által rendezett tanácskozáson az „A” és „B” típusú tanácsi, valamint a szakszervezeti központi könyvtárak állomány-építéssel foglalkozó munkatársai, továbbá a Kulturális Minisztérium, a Könyvtér-kesztő Vállalat és a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének képviselői — mintegy másfélszázan — vettek részt. Papp Istvánnak, a KMK igazgatójának megnyitója után Polónyi Péter kutató az állományépítés szemléleti alapjairól, a közvetítői értékszemerletről, a könyvek értékét meghatározó tényezőkről

tartott statisztikai adatokkal alátámasztott előadást. Hangsúlyozta: az állománygyarapító könyvtáros viszonylagos szabadságot élvez a rendelkezésre álló összegek elosztásában, de ebből ered felelőssége. Kiemelte az állományépítés kettős, művelődéspolitikai és szociológiai megközelítésének fontosságát is.

Arató Antal, a Jászberényi Városi-Járásai Könyvtár igazgatója a könyvtár állománygyarapító munkájáról készített, vitaanyagként előzetesen közreadott esettanulmányát egészítette ki a legfrissebb adatokkal, és részletesebben megvilágít

totta a jászberényi gyakorlat sajátosságait (szerződések intézményekkel, vállalatokkal, amelyek jelentékeny összegekkel járulnak hozzá a könyvbeszerzéshez, s ennek fejében minden lényeges dokumentumot idejében megkapnak stb.).

Bereczky László, a KMK osztályvezetője az *Új Könyvek* jelenlegi helyzetéről, szolgáltatásainak rendszeréről tájékoztatta a jelenlevőket, részletesen kitérve olyan gondokra is, mint a hosszú átfutási idő, a sorozatok kialakításának és megszüntetésének következetlenségei, *a válogatás szűkös volta*, hogy az *Új Könyvek*re nem lehet előfizetni, végül a könyvtárellátásban mutatkozó, az állományépítő munka minőségét rontó hibákról szólt (a kötetelés hiánya, a rendelések önkényes törlése, a megrendelő jegyzé-

kek késedelmes küldése, a katalóguscédulák számának maximálása stb.). A Kulturális Minisztériumnak a helyzet megjavítására tett lépéseit *Mitru Ibo-ly*a, a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának munkatársa ismertette.

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének terveiről *Orosz Bertalan*né, a Heves megyei Könyvtár igazgatója számolt be: a könyvtáros közvélemény összefogását sürgette a könyvtárellátás gondjainak megoldása érdekében. *Iszlai Zoltán*né pedig a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének egy országos vizsgálat alapján elkészített javaslatait ismertette. A vitában sokan vettek részt, s észrevételeiket — a jegyzőkönyv alapján — a KMK máris eljuttatta az illetékesekhez. (M. G.)

Mezőgazdasági szakkönyvtárosok tanulmányútja a Szovjetunióban

Huszonöt mezőgazdasági szakkönyvtáros — kutatóintézeti, főiskolai, egyetemi könyvtárak munkatársai — közös szovjetunióbeli tanulmányúton vett részt a közelmúltban. Útjuk során felkerestek leningrádi és moszkvai könyvtárakat, megbeszéléseket folytattak a mezőgazdasági szakemberek szakirodalommal való ellátásának szovjet tapasztalatairól, fejlesztési kérdésekről, a Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszerben való részvételről.

Az úti program legfontosabb része a *V. I. Lenin Össz-Szövetségi Mezőgazdasági Tudományos Akadémia Központi Tudományos Mezőgazdasági Könyvtárának* meglátogatása volt. A Moszkvában székelő híres intézményt 1930-ban alapították, mindössze ötszáz kötetes könyvállománnyal. Mai székházába, a kilencszintes modern épületbe 1970-ben költözött. Jelenlegi állománya több mint hárommillió könyvtári egység, raktára ötszintes, olvasótermei két emeletet foglalnak el, szolgáltatásai alapján méltán érdemli ki a legnagyobb mezőgazdasági könyvtár címet. Az állomány mintegy 40 százaléka külföldi, 60 százaléka szovjet irodalom. Évente hozzávetőlegesen 100 ezer dokumentummal gyarapodik.

Gyarapodásának legfontosabb forrását a cserekapcsolatok képezik: 4500 cserepartner révén 72 országból származó, 32 nyelven megjelenő dokumentumok érkeznek címére. A könyvtár figyelmet fordít a régi, ritka mezőgazdasági könyvekből álló gyűjteményének teljessé tételére is, gyűjti a XVI. századtól kezdő-

dően megjelent mezőgazdasági szakkönyveket.

Az olvasótermekben szabad polcokon az utolsó tíz év szovjet szakirodalma áll az olvasók rendelkezésére. A kilenc részes katalógusrendszer sokoldalúan tárja fel a könyvtár állományát. A szovjet és a külföldi szakirodalom hasonló felépítésű katalógusokban található.

A tájékoztató iroda a hetedik emeleten kapott helyet. Az irodához tartozó apparátus több mint ötvenezer kötet könyvből és egyéb tájékoztatói segédeszközből áll. Az olvasók itt kaphatnak bibliográfiai eligazítást is a szakirodalomkutatáshoz. A külföldi szakirodalom használatában tapasztalt fordítók segítik az olvasókat.

Ugyancsak az olvasók tájékoztatását szolgálják a negyedik, ötödik, hatodik emeleti előcsarnokban elhelyezett könyvkiállítások. A kiállításoknak nagyon fon-

tos szerepet tulajdonítanak, évente több százat rendeznek. A központi könyvtár összeállít vándorkiállításokat is a termelőüzemekben dolgozó szakemberek igényeinek megfelelően, mindig időszzerű témákból. A könyvtár rendszeresen szervez könyvtárhasználati, szakirodalomhasználati ismereteket oktató speciális tanfolyamokat is az olvasók segítségére.

A Központi Tudományos Mezőgazdasági Könyvtár hálózati központja a Szovjetunió mezőgazdasági szakkönyvtárai nak. A módszertani irányítás a köztársasági központi könyvtárak közvetítésével, segítségével történik. A könyvtár központi szolgáltatásai közül figyelemre méltó a katalóguscédula-szolgáltatás. A központi könyvtárban feldolgozott könyvekről és egyéb dokumentumokról a szükséges számban rendelhető katalóguscédula.

Kiadványai a különféle olvasói igényeknek megfelelően tárják fel a szovjet és külföldi irodalmat. *A Szovjetunió Mezőgazdasági Szakirodalma* című kurrens szakkönyvtárja a publikált teljes szovjet szakirodalmat regisztrálja. A könyvtár hatvan témában havonta bocsát közre témafigyelő katonokat, amelyek évente hozzávetőlegesen 70 ezer dokumentumot tárnak fel ily módon. *A Könyvet a mezőgazdasági termelés szakemberének kezébe* című szakirodalmi tájékoztató évente egy alkalommal jelenik meg, s az év folyamán megjelent legjobb mezőgazdasági szakkönyvek annotált ismertetését, továbbá az önképzéshez és a mindennapi gyakorlati tevékenységhez szükséges segédkönyvek és útmutatók leírásait tartalmazza.

A hatalmas könyvtárban 400 könyvtáros, mezőgazdasági és egyéb szakember, valamint technikai munkatárs dolgozik, 92 százalékuk nő!

A Központi Tudományos Mezőgazdasági Könyvtár együttműködik az *Ossz-Szövetségi Mezőgazdasági Tájékoztató és Műszaki-Gazdasági Tudományos Kutatóintézettel*. Most a legnagyobb feladatuk a gépi, illetve automatizált eszközök alkalmazása a szakirodalmi tájékoztatásban. A két intézmény közösen munkál-

odik a szovjet információs rendszer fejlesztésén és a *Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszer* mezőgazdasági alrendszerének kialakításán.

A tanulmányút érdekes programja volt a Központi Tudományos Mezőgazdasági Könyvtár *leningrádi* fiókintézményének meglátogatása. A nagy hagyományokkal rendelkező, 1844-ben alapított könyvtár a történeti mezőgazdasági szakirodalom gondozója. Állományát neves tudósok, szakírók hagyatéka is gyarapította évtizedeken át. E könyvtár a Nagy Októberi Szocialista Forradalomig csak igen szűk olvasóréteg számára volt hozzáférhető, a forradalom után azonban nyilvánossá tették. Állománya megközelíti az egymillió könyvtári egységet; évente mintegy 27 ezer kötettel gyarapodik, amelynek nagy része a Szovjetunióban kiadott szakirodalom. A könyvtárnak négyezer olvasója van. Tevékenységének fontos részét képezi — a központéhoz hasonlóan — a szakkönyvkiállítások rendezése és a különféle tematikus tájékoztatók készítése. Az intézmény a Szovjetunió észak-nyugati övezetébe tartozó mezőgazdasági könyvtárak bibliográfiai és szervezési-módszertani központja, valamint a könyvtárközi kölcsönzés regionális ágazati központja is.

A *Leningrád-Puskini Mezőgazdasági Főiskola* központi könyvtárának munkája a tanulmányúton részt vevő magyar főiskolai könyvtárosok érdeklődését tárlán éppen „fiatalsága” miatt keltette fel, ugyanis 1956-ban alakult és 1972-ben került jelenlegi helyére. A könyvtár állománya néhány esztendő alatt gyors ütemben gyarapodott; jelenleg mintegy 580 ezer dokumentum van a birtokában. Megjegyzendő azonban, hogy az állomány nagy hányadát jegyzetek, tankönyvek képezik. Olvasóforgalma is nagy, mintegy 11 ezer állandó olvasója van; vizsgaidőszakban a napi olvasóforgalom ötszáz és ezer között váltakozik. Külön olvasótermek állnak itt a hallgatók és az oktatók rendelkezésére.

*Billédi Ferencné —
Simon Jánosné*

NYUGDÍJBA MENT VADÓC KÁLMÁN, a Szekszárdi Megyei Könyvtár igazgatója, aki az elmúlt tíz évben irányította a Tolna megyei tanácsi könyvtárhálózat tevékenységét. Utóda Lovas Henrik, a megyei tanács művelődésügyi osztályának eddigi vezetője lett.

A FELSZABADULÁSI OLVASÁSI PROGRAM megyei értékelését a költséget napjának megünneplésével kötötte össze a Szekszárdi Megyei Könyvtár és az akcióban résztvevő többi Tolna megyei szerv. A társadalmi szervezetek, közművelődési intézmények és néhány vállalat összefogásá-

ból 18 ezer forint értékű pénz-, tárgy- és könyvjuttalmat kaptak a versenyben kitűnt tanácsai, szakszervezeti könyvtárosok és olvasók. Ekkor hirdették ki a Tolna megyei Népújsággal közösen meghirdetett irodalmi pályázat eredményét is. Az ünnepséget műsoros est zárta. P. L.

Hetven éve született Bálint György

15 regényfordítását adták ki), és munkásságában akkor kezdett vezető szerepet játszani a publicisztika.

Ha élne, mostanában töltené be hetvenedik életévét Bálint György, a két világháború közötti korszak kiemelkedő szocialista szemléletű publicistája, az alkotó marxizmus szellemében gondolkozó író és kritikus. *Koczkás Sándor* arcképvázlata szerint közép-európai „közíró”, „az érzéseknek és élményeknek olyan művészi megfogalmazója”, „aki közvetlenül a mi korunkhoz is szól”.

Fő műfaja a publicisztika, amelyhez csak a húszas évek végén jutott el. Először, tizenkilenc évesen, versekkel lépett a nyilvánosság elé a Nyugatban és más folyóiratokban. Egy esztendővel később ugyanott novellával jelentkezett. 1927-től az Est-lapok munkatársa: az újságírói műfajok közül a tudósítás, a riport és az interjú került munkásságának előterébe, majd később a kritika. 1929—1930 volt a műfaji fordulat ideje. *Strófák* címmel akkor gyűjtötte kötetbe szabad verseit (közülük több különféle németországi lapokban is megjelent), akkor látott napvilágot első regényfordítása, John Galsworthy: *A túlsó parton* című műve (tizenegy esztendő alatt még

Nemcsak irodalmi élmények hatására

Mintha már régóta e kifejezési forma felé tájékozódott volna. Ifjúkori példaképének is publicistát választott, a haladó polgári gondolkozású *Feleky Gézát*, a Világ felelős szerkesztőjét, aki — noha „az íróasztal és a vádlottak padja, a szerkesztőségi szoba és a magánzárka határolták életét” — írásaiban bátran fellépett a fehérterrorral szemben, mert „nem tűrhette szótlánul és tétlenül a szellemietlen brutalitásnak azt a tobzódását, mely annak idején a közéletet felverte”. Bálint személyes vallomással zárta méltatását a Nyugat hasábjain: „Mikor egész fiatal diák koromban először kezdtem nyitott szemmel újságot olvasni, ő hatott rám a legerősebben, az ő cikkei mutatták az utat: hogyan kell majd egyszer újságot írni”.

A példakép ösztönző hatását más tekintetben is kimutathatná a kutató, például a hallatlanul széles körű műveltség megszerzésében, a minden lényegesre kiterjedő tájékozottság igényében. De Bálint György a szocialista elviséggel, eszmeiséggel magasabb szintre jutott, mint az első világháború utáni magyar publicisztika bátor és komoly úttörője, az éppen általa a század egyik legkulturáltabb és legigényesebb magyar publicistájának nevezett Feleky Géza. Világnézetalkító olvasmányaira is érdekes utalásokat találunk *Az új Könyvek Könyve* (szerkesztette: *Kőhalmi Béla*) részére adott vallomásában: „Aki megengedi magának azt a «fényűzést», hogy határozott világnézete legyen, nem egyetlen könyv hatása alatt jut odáig és egyáltalában nemcsak irodalmi élmények hatása alatt... Kezdetből fogva azok az írások hatottak rám a legmélyebben, melyekből kiéreztem az élet kritikáját, az ember felszabadításának akaratát, vagy legalább vágyát... nagyon hosszú út vezetett a dialektikus történelemszemlélet „standardwork”-jeihez (alapvető műveihez — a szerk.) és a kialakult világszemlélethez... volt egy korszakom, amikor úgyszólván csak »szakirodalmat» olvastam: szociológiát és közgazdaságot”.

A teremtő erők szolgálatában

A szocialista életérzés, életszemlélet első lényeges igazságaként vallotta a tömegek szolgálatát: „Az írónak nemcsak joga, hanem kötelessége is bizonyos szenvedélyekre szenvedéllyel reagálni, és bizonyos érdekeket szolgálni. De ezek a szenvedélyek a legnagyobb tömegek legbensőbb vágyainak megnyilatkozásai legyenek, az érdekek pedig az emberiségnek (tehát ezen belül a hazai tömegeknek is) legnagyobb érdekei”. A szocialista jövőre utalva meggyőződéssel hirdette a tömeg érdekeinek távlatát: „Hatalmas teremtő erőket sejttek benne — ezek majd akkor bontakoznak ki, ha mer és tud hinni önmagában, ha nem a múlt folytatását, hanem a jövő megteremtését tartja feladatának”.

A történelem alkotó erejét a népből látó Bálint, éppen a szegények nagy tömegének helyzetét ismerve, mélységesen megvetette a kapitalizmust, amelyről a harmincas évek közepén így írt: „Gazdagság és szegénység a magántulajdon társadalmában egymást teremtik: az egyik oldal gazdagsága nem jöhet létre, és nem maradhat fenn a másik oldal szegénysége nélkül, és megfordítva... A szegénység lényege a kizsákmányoltság, és ami ebből következik, a teljes kiszolgáltatottság... A szegény ember élete szakadatlan küzdelem a fizikai megsemmisülés ellen... A kenyérprobléma, mely mások lelki életében eltörpül, a szegénynél óriássá növekszik, és túlméretezetten nehezedik rá. Itt van a szegénység igazi tragédiája”.

Bűnügyek címet adta annak az írásának, amelyben például az öreg szerelő kikerdezését javasolja „a nagy és csalhatatlan detektíveket” jellemző „átható, hideg szigorral”: „Hol járt ön 1935. október 14-én délután?” Egy titokzatos élet jellemző mozzanatai derülnek ki, mondja, valójában egyszerű életkép következik: „... dr. Kovács irodájában szerelte a csöveket, azután visszament a műhelybe. Visszeres lábai nagyon fájtak, lassan ment... a nyirkos, esős alkonyatban. Útközben betért egy kocsmába, mert didergett. Öreg már és fázékony. Megivott egy pohárnyi hosszúlépést, és ettől melege lett. A kocsmában fiának egy barátjával találkozott, a szabadnapos villamoskalauzzal. »Na, mi újság?« — kérdezte a villamoskalauz, szokott tartózkodó modorában, és erősen ránézett a szerelőre. »Semmi — mondta kissé vontatottan az öreg szerelő —, semmi, a fiamnak még mindig nincs munkája. Pedig elmenne már viceházmesternek is« — tette hozzá és keserűen felcacagott... Később azután hazament, és otthon sült krumpli volt vacsorára”. Bálint György nem elégszik meg az önmagában is beszédes történettel, hozzáteszi: „Mennyi minden van ebben, mennyi rejtett momentum és mennyi súlyos gyanúok az étellel szemben. Hát még, ha azt is tisztázni akarnánk, mitől tágultak ki a szerelő lábán a visszerek, és miért nem kap munkát a fia”.

A felháborodást, kora társadalmában, „a szellemi ember léte legmagasabb rendű kifejezésé”-nek tartotta. Mi háborítja fel jogosan a szellem emberét? Semmi esetre nem személyes ügye. „Az elnyomott, kizsákmányolt emberek tömegét a személyes sérelmek rendszeres, koordinált sokasága teszi harcosná: a tömegnél a személyes és az általános, a gyakorlati és az elvi oszthatatlanul egy. Az entellektüelnél, akinek gondolkozása és munkája magányos jellegű, más a helyzet. A tömeg személyes sérelme az ő számára elvi sérelmet jelent, és csak ezen keresztül válik személyes élménnyé. A tömeg ügye az ő személyes ügyévé lesz, ha azzá segíti a megfelelő elvi funkció, a felháborodás.” Személyes gondjává téve a tömeg ügyét, figyelemmel kísérte a valóság lényeges momentumait, kutatta a kor általános törvényeinek sajátos megnyilatkozásait és a felismert igazságoknak hangot adott írásaiban. Benne élni a korban — hirdette. Az idő emigrációja című cikkében nem kis gúnnyal vette célba azokat, akik az úgynevezett régi szép időkbe vágyódnak, mivel akkor sokkal előnyösebb volt az életük és helyzetük. „E sorok írója — folytatta a gondolatot — annál készségesebben elismeri ezt, mert szerény személyének is hasonló a tapasztalatai: a régi jó idők utolsó éveit csecsemői, majd később elemistai minőségben töltötte, tehát lényegesen irigylésre méltóbb helyzetben volt, mint ma. E meglehetősen erős érzelmi megkötöttsége ellenére is van benne azonban annyi tárgyilagosság, hogy a leghatározottabban állást foglaljon azokkal szemben, akik egyre nagyobb dühvel fordítanak hátat napjainknak, és emigrálnak a letűnt korokba, a szellemi sötétség jótékony leple alatt.”

Az egyik Tolsztoj-novella mély tanulságát — amit „az úgynevezett szellemi embereknek meg kell jegyezniük” — így összegezte: „Ott maradni a helyszínen, részt venni, mélyen bent dolgozni a mindennapi élet közepén, napi problémákkal szemben érvényesíteni az eszmét, a részleteken keresztül törni az utat a cél felé — nem pedig félrehúzódni, és távolról tanítani. A lemondás hamis szerénység: aki a világról lemond, az lemond a küzdelemről is. Elvonultan könnyű hűnek maradni az elvhez — bent a forgatagban kell hűnek maradni hozzá, az a nehéz, és az az igazi”.

A harmincas évek bonyolult, zavaros világában, a valóság kusza szövényében is megtalálta azokat a témákat (kötődjenek akár egyes jelenségekhez, napi eseményekhez, akár a legátfogóbb kérdésekhez), amelyeknek kapcsán rámutatható a kor szociális gondjaira, a fasizmus demagógiájára, vagy a szocialista gondolat élesztésével a szocializmus távlataira. Ifjúkori példaképéről írt szavait reá is vonatkoztathatjuk: „Egyformán fontosnak talál minden, mert minden tünet volt számára, nyom, melyből az egészre, a lényegre lehet következtetni”. Társadalmi felelősséggel tört a lényegre: mindenkor a tömegek igaz ügyét tartva szem előtt vállalta a küzdelmet, a harcot.

1935-ben jelent meg első cikkgyűjteménye *Az idő rabságában* címmel. *Radnóti Miklós* írt róla elismerő kritikát a Szocializmus című folyóiratban. Azt emelte ki, amit *Bálint György* elsősorban önmagától követelt meg, a küzdelmet, a harcot: „Az idő rabságában élni... harcot jelent. Ennek a harcnak a vállalása ez a könyv, s ez a vállalás nemcsak lélekalkat kérdése, hanem az elhatározásé is, jobban mondva az emberi vagy az írói lelkiismereté”.

Hitvallás a szocialista jövő mellett

Ugyanennek az évnék az elejétől 1937 novemberéig (a lap megszűnéséig) rendszeresen dolgozott a Gondolatnak, az illegális kommunista párt legális folyóiratának. De írásainak továbbra is fóruma maradt a Pesti Napló, Az Est, a Magyarország, a Nyugat, a Világirodalmi Szemle. (1939 decemberétől, a Pesti Napló megszűnése után az Újság és a Népszava adott helyet cikkeinek.)

Ebben az időszakban közel került a munkásmozgalomhoz. Publicisztikai tekintetben is ekkor érkezett nagy korszakához. Írásainak fő kérdése lett a fasizmus és a szocializmus. És miközben következetesen támadta a fasizmust, emlékeztetett a közelebbi nehéz feladatokra és felvilágosította a rendet és a szabadságot, a szocialista jövőt. „Az élet e pillanatban drámaibb, mint a dráma, epikusabb, mint az eposz...” — írta a Pesti Naplóban, 1935 októberében. *Louis Aragon*, az azóta nálunk is ismertté vált francia költő, író és esszéista, a szocialista irodalom egyik úttörője jelszavához kapcsolódva kifejtette: „Az író mérnök, aki az emberek lelkét szakadatlanul építi és újjáépíti... hogy alkalmassá tegye nagy feladatok elvégzésére... A könyvek nagy része lemarad a versenyben az élet mögött — de azért vannak még könyvek. Megmaradnak azok, melyeket a lélek mérnökei írtak. Az élet robbant, de a mérnökök építenek. Újjáépítik az embert, erőssé teszik, hogy végre egyszer kezébe tudja venni életét. Erős és boldog, aki nem téveszti szem elől ezt a célt, azalatt, ami most következik”.

1936 elején pedig így írt: „A fasizmus primitív rendet jelent... a munkatáborok és a korbács rendjét... Van olyan rend is, mely a szabadság megőrzését szolgálja. Van olyan rend, vagy legalábbis lesz, amely az emberek tömegét meg tudja védeni a mai termelési rendszer mindent elszűrítő nyomásától és mérhetetlen anyagi és lelki megalázásaitól”.

1937-ben adták ki második publicisztikai kötetét *Jégtáblák, könyvek, koldusok* címmel, amelynek előszavában önarcképvázlatát adta. Még ezt a személyes alkalmat is politikai és társadalmi hitvallásra használta: „Visszautasítom azt a kényelmes gondolkodást, mely ellentétes tartalmú politikai rendszereket egy kalap alá vesz, mert bizonyos módszereik hasonlítanak. Nem akarom most megnevezni a leggyakrabban „azonosított” politikai rendszereket, melyek a valóságban csak annyira azonosak, mint amennyire az asztal azonos a számmal, azon a címen, hogy mindkettőnek négy lába van”. Majd alább: „Múlt vasárnap fiatal turistákkal találkoztunk a hegyekben, egészen fiatal fiúkkal és lányokkal. Szép és új dalokat énekeltek a szabadságról — és néhányat a régiékből, melyeket mi is énekelünk valamikor. Pár percig keresztzeték erdei utunkat, és ezek nagyon szép, nagyon biztató percek voltak”.

Népfrontos szemlélettel

Ezekben az években a kibontakozó népfrontpolitika új távlatokat adott a kritikai tevékenységnek. *Bodnár György* irodalomtörténész, a József Attila-díj idei kitüntetettje nemrég megjelent *Törvénykeresők* (Szépirodalmi, 1976) című kötetében *Bálint György*ről szólva hangsúlyozza: az élet jelenségeiből, a valóság elemzéséből nemcsak azt olvasta ki, hogy az egész emberiség gondján a munkások társadalmi rendszere könnyíthet, hanem eljutott a népfrontos politika történelmi jelentőségének a felismeréséig is. Kritikáival egykezett ezt szolgálni, mindenekelőtt a Gondolatban közölt írásaiban (*József Attila: Nagyon fáj; Magyar írók sorsa; „Baloldali mazochizmus” vagy szektademokrácia; Bartók a népért*) munkálkodott ezen. „Nem igazi harcos az — írta —, aki soha, egy pillanatra sem csügged, és nem igazi költő, aki ezt

a pillanatnyi csüggedést nem meri bevallani. Őszinteség nélkül nincs költészet és nincs harc sem." Ezután a *Levegőt! című József Attila-vers utolsó, jól ismert szakához* fűzte: „Nem veszett ki a népfront-lendület abból a magyar költőből, aki napjainkban ezzel a kiáltással fejezi be versét”.

Szót emelt a dolgozó magyar nép ügyével összeforrott írói ügy mellett; meggyőző érvekkel szállt vitába egy kitűnő publicistával a haladó Márciusi Front védelmében; lelkes szavakkal üdvözölte Bartók Béla harcos megnyilatkozását. Sorra vette az antifasiszta népfront-teremtés szempontjából fontos műveket, a szocialista törekvésű alkotások mellett a demokratikus és humanista mondanivalójukat (*Babits Mihály, Thomas Mann* stb. műveit) és igyekezett népfrontos bázist teremteni. Az általános, emberi igazságért folytatott küzdelemben szövetségesnek tekintett Babits Mihály *Jónás könyvé-t* döntően fontosnak tartotta az egész akkori, 1939 decemberi szellemi életben; mert „Forró hit és tűnődő szkepszis hatja át: hit a küldetésben, és szkepszis a küldetés hatóerejét illetően. A szkepszis nem csökkenti a hit hőfokát: a küldetésben akkor is himni kell, ha eredménye bizonytalanul távoli, és vállalása veszélyes”.

Bálint György hitt és harcolt. Harcolt a sajátosan bálinti publicisztikáival, cikkeivel, melyeket hol az iróniával keveredő líraiság, hol a töprengéssel vegyített maró, kegyetlen gúny jellemez. Harcolt művészeti, irodalmi kritikával. Harcolt állatpédázataival, amelyek javát 1938-ban gyűjtötte kötetbe *Az állatok dicsérete* címmel (ugyanebben az évben kinyomtatták, de nem jelenhetett meg *Spanyolországban jártam* című könyve). Harcolt további köteteivel (*Búcsú az értelemtől*, 1940, *Veszély Ázsiában*, 1940) és egész életművével. Kéziratok hagyatékából előkerült *Visszapillantás* című számvetése — egy radírban személyesítve meg önmagát — ugyancsak ezt a következetes tevékenységet húzza alá: „... elhatároztam, hogy... küzdeni fogok a hazug szövegek ellen... Illúziókat romboltam, tudatosan és elszántan. Üldöztem a gyengeséget, nem tűrtem a hazug vigasztalódást”.

Életének utolsó négy évében kisebb-nagyobb megszakításokkal katonáskodott, illetve munkaszolgálatot teljesített. 1942 áprilisában letartóztatták és vádirat, bírósági tárgyalás nélkül fél évig fogva tartották. Szeptemberben szabadult, októberben gyűjtőtáborba internálták, novemberben büntetőszázaddal Ukrajnába hurcolták, ahol egy kis kórházban 1943 januárjában meghalt.

Egyik legutolsó kritikáját — Radnóti Miklós verseiről — a Nyugat közölte. Az *Első Eclogából* vett idézethez — a tölgy, bár tudja, kivágják, „de addig is új levelet hajt” — fűzte befejező sorait: „Igen, a halált is le lehet győzni, ha vállaljuk, és nem törődünk vele, mikor csap le; ha a halál közvetlen közelében is úgy dolgozunk, mint-ha örökké élénk”.

Harminchét esztendőét élt. Gazdag alkotása legyőzte a mulandóságot. Élő életművének bővített kiadása, fontos összefoglalását — *A toronyőr visszapillant* címmel — könyvheti kötetként vehetjük kezünkbe.

Pál Ottó

FONTOSABB MŰVEI

Strófák (versek), 1929
Az idő rabságában, 1935
Jégtáblák, könyvek, koldusok, 1937
Az állatok dicsérete, 1938
Búcsú az értelemtől, 1940
Veszély Ázsiában, 1940
Emberi méltósággal, 1947
A szavak felkelése, 1954
A toronyőr visszapillant I—II. kötet, Magvető, 1961
A tintahal, Bukarest, 1964
A toronyőr visszapillant (bővített kiadás) I—II. kötet, Magvető, 1966

KÉZIKÖNYV- ÉS KATALÓGUSHASZNÁLATI vetélkedőt rendezett az Egri Megyei Könyvtár a József Attila Kollégium harminc diákjából összeállított hat csapat között. A kollégisták előzőleg felkeresték a könyvtárt és megismerkedtek tájékoztató apparátusával. A Sipos Istvánné könyvtáros forgatókönyve alapján és vezeté-

sével lebonyolított verselés jó példája volt a kézikönyv- és katalógushasználat játékos gyakoroltatásának, de kiderült az is, hogy a bibliográfiák szerkesztésével, felépítésével a könyvtárnak még alaposabban meg kell ismertetnie a diákokat. A vetélkedő nyertes könyvjutalmat kaptak. (VRM)

A GYŐRI VÁROSI HÁ-

LÓZAT PETŐFI-émlékkönyvtárának klubjában két jól sikerült rendezvényre került sor a közelmúltban: a magyar nyelv hete alkalmából A nyelv költősége címmel hangzott el előadás. A klub vendége Timár Máté, József Attila-díjas író volt. Ugyancsak a könyvtár klubja adott otthont Nagy Sándor fafaragó művész kiállításának is. (Sz. É.)

Beszélgetés Tüskés Tiborral

Sokoldalú személyiség: író, tanár, szociográfus, irodalomtörténész; a képzőművészet és a zene értő ismerője, a természet szenvedélyes híve, flóra és fauna fáradhatatlan szemlélője. Ha könyveinek sorát figyeljük, kitűnik, hogy Tüskés Tibor élettője a táj; amilyen sokarcú, változatos a vallomásra készítő vidék, olyan sokféle szempontot lel bemutatására. Kézenfekvő műfaj ehhez a mondanivalóhoz a táj-esszé, Tüskés legkedveltebb megnyilatkozási eszköze. Am úgy szól szűkebb hazájáról, hogy a gondolat egyetemes érvényűvé tágul, a részben az egészet mutatja meg, a sajátosan pécsi, baranyai változatokban jelen van — egyik könyvének címével szólva — az „ezerszínű Magyarország”.

Idén kapott József Attila-díja lapunk olvasói számára külön öröm: cikkírónk és könyvtáros kollégánk. *Tudván, hogy nem őshonos Pécssett, a befogadó város és a fogadott fiú kapcsolatát firtatom. Hogyan került ide és miként honosodott meg?*

— Somogy bölcsőt adott és dajkált. Zala fölnevelt és iskolákat nyitott meg előttem. Balatonszántódon születtem, s egy vasúti órházban, a tihanyi hegygel szemben nőttem fel. Gyermekkorom éveit során az ország egyik legszebb látványa formálta szépérzékemet. Bizonyára ez is elősegítette, hogy Pécs megragadott szépségével, ám a várost nem én választottam, én csak feleséget választottam — Pesten, az egyetemen. Amikor végeztünk, a feleségem Pécssett talált állást, én Dombóváron, azonban hamarosan sikerült összekerülnünk. 1953 óta Baranya és Pécs éltet. Jártam a város utcáit a történéssel, aki minden régi házról valóságos regényt tudott elmondani, és jártam a várostervező mérnökkel, aki már a XXI. századi Pécsset látta maga előtt. Bújtam könyvtárait, a hegyszőlő kapaszokdó préházait, a bányák aknáit. Nincs tulajdonom benne egy ásonyomnyi sem, de magaménak vallom egész földjét. Ez a város adta meg nekem az „urbs” élményét, a városi életforma átélését. Míg a falu inkább befelé él, a város kitarulkozik, s magába szívja a világ sokféle élményét, benyomását. Pécs esetében a táj és település szerencsés találkozásának lehetünk tanúi, kivált, ha a Mecsek oldaláról nézzük a panorámát. *Németh László* Raguzához hasonlította Pécsset, s valóban emlékeztet a dalmát és olasz városokra. Csakhogy míg azok turista- vagy iskola- városokként nagyobb növekedés nélkül őrizték meg történelmi arculatukat, Pécs hatalmas iparvárossá fejlődött, ahol a hagyományörzés és növekedés néha nehezen egyeztethető gondoljai vetődnek fel, és ezek nemcsak építészeti szempontból bonyolultak.

— *Nagyváros születik c. könyvéből értesülünk, hogy az új lakótelepeken kevés az üzlet, hiányoznak az ismerkedést, közeledést elősegítő, „agora-funkciót” betöltő kis terek, parkok.*

— Örömmel mondhatom, hogy könyvem nem volt hatástalan. A könyv nyilvános vitáján mindenki egyetértett abban, hogy a féltés sugallta bírálat helyénvaló volt, sőt még több hibára is kiterjedhetett volna. A könnyen és gyorsan orvosolható ügyekben máris történtek intézkedések. Számomra azonban a legfájdalmasabb, hogy a nagy hagyományú kulturális élettől a bevándorolt lakosság tekintélyes része érintetlen marad, de még a felsőoktatás diákjai közül is akad, aki 5–6 éves pécsi tartózkodása során egyszer sem látta például a Klimó könyvtárat vagy a múzeumot.

— *Tanári munkásságának éveire hogy gondol vissza?*

— Számomra az irodalom nem csupán könyvekben őrzött szöveg, „textus”, „herbárium”, hanem élet. Tanárként is ez volt a célom: létszerűvé tenni az irodalmat, megéreztetni annak élő organizmus jellegét, folytonosságát; az éppen tárgyalt műnél pedig, hogy az mozgó, eleven társadalmi közegben jött létre, és azt a társadalmat lélegző, meleg valóságában őrizte meg. Ezért léptünk ki az iskolából a városba, s indultunk el például *Babits* nyomdokain, megkeresvén az egykori rokonok, szállásadók, társak, barátok leszármazottait; elkértük, összeszedtük, ami tárgyi emlék, fénykép, levél, első megjelenésű vers csak található volt. Rendkívül érdekes dolgokra lelünk, még olyan régi újsághírekre is, melyek *Babits* regényeiben történetként felbukkannak. Hajdan például a vizezett bort el kellett folytatni, s amikor egy alkalommal sokan rajtavesztettek, az utcákon borpatatok csörgedeztek, a járókelők pedig mind kapatosak lettek, mert nem átalították felfogni és meginni. Ez az eset sem ki-

találás: megleltük a nyomát. E gyűjtőakció után már természetes volt, hogy szakkörünk helyezte el először emléktáblát Babits egykori diákszobájának falán. Hogy közben Babits verseit is megismerték — az már magától jött, úgy ráadás képpen.

— *Könyvéből, a Pécsi irodalom kistükréből tudtam meg magam is, hogy Janus Pannoniustól Csorba Győzőig hány magyar költő, író kötődött valamiképp a városhoz!*

— Vallom, hogy amint egy nemzet tudatát irodalma nagymértékben alakítja és formálja, ugyanúgy egy városról, egy kisebb közösségről a köztudatban élő képet is leginkább az ott élő, ott született, ott dolgozó, vagy akár csak rövid időre ott megpihent írók művei alakítják és formálják.

— *Veres Péterrel érdekes vitát folytatattak. Erről számol be a Párbeszéd a Balatonról című közös kis könyvük. Miként jött létre?*

— Veres Péter némi alföldi elfogultsággal szemlélte a Balatont. Még a vadgesztenyékre is neheztelt, mert úgymond, „haszontalanok”. Így vitánk előbb kezdődött, még a Jelenkorban, ezt követte közös utunk, mikor is együtt jártuk körbe a Balatont, s a felejthetetlen úton össze-összecsapó érvelésből végül is építő szándékú szintézis született.

— *Néhány év óta könyvtáros. Milyen munkakört tölt be, és hogy tudja elfoglaltságát az írással összeegyeztetni?*

— Pécs városa nemcsak témát, indítást adott az íráshoz, de megteremtette számomra a nyugodt munka feltételeit is. Munkám a városi könyvtárban jórészt olyan, ami összefügg irodalmi tevékenységemmel. Folyóirat repertóriumokat készítek, író-olvasó találkozókat rendezek, előadásokat tartok, helyi kiadványokat lektorálok, irodalmi emlékmúzeumokat rendezek be. Legutóbb például Zengővárkonyban a *Fülep Lajos*-emlékszoba berendezéséhez adtam tanácsokat, most pedig a vajszlói *Kodolányi*-házat rendezzük be. Vajszló tanácsa vállalta a Kodolányi-emlékek gyűjtését, és az íróról szóló emlékezők kiadását is.

— *Sikeres Kodolányi-monográfiája hosszabb ismeretség alapján készült?*

— Személyesen csak a Jelenkor szerkesztésének idején találkoztunk. De mindig is érdekelt különös, szélsőséges, ellentmondásokat hordozó lény, s azt is tudtam, hogy igen sokan olvassák (és nemcsak magyarul, hanem szerb-horvát, olasz, spanyol, német és finn nyelven is), de személyéről olvasói igen keveset tudnak. Főiskolai magyar szakos diplomát szerezhet valaki anélkül, hogy a nevét is hallaná. Ezért éreztem készíttetést, hogy írjak róla. A könyv nagy visszhangot váltott ki Finnországban, jó volna, ha ott tovább kutathatnám a magyar—finn kapcsolatokat annyira elősegítő Kodolányi nyomait.

— *Most Budapestre egyenest Jugoszláviából érkezett, ahol előadásokat tartott a horvátországi magyartanároknak. Évek óta közreműködik továbbképzésükben, milyen tapasztalatokat szerzett körükben?*

— A határszélen és a baranyai háromszögben több olyan falu van, ahol az általános iskolában magyar az oktatás nyelve. Ennek a vidéknek — mely nem tartozik a Vajdasághoz — van egy központi magyar középiskolája is. A mintegy 2000 magyar anyanyelvű tanulót kb. 100 tanár tanítja, s ezek továbbképzésére a magyarországi nyári egyetemekre járnak, időnként pedig otthon rendeznek továbbképzési napokat, melyekre rendszeresen meghívnak. Most a kórógyi szép, új iskolában és Vörösmarton jártam. Nyelvi szempontból is nagy gyönyörűség e kartársak oktatása: az ő magyar nyelvük sokat megőrzött régies formájából. Az emberek pedig roppant szeretetreméltó vendéglátók, hálás, fogékony tanítványok.

— *Terveiről mondjon még néhány szót!*

— A közeljövőben jelenik meg a Tankönyvkiadónál *Versről versre* c. kötetem, mely 20. századi magyar költők válogatott verseinek elemzését tartalmazza. *Testvér-műzsák* címmel pedig a Móránál készül egy könyvem, mely irodalom-zene-képzőművészet kölcsönhatásairól szól. Most kezdek dolgozni egy táj-esszén *Somogy és Zala* megyéről, ez a Móra új, hazánkat bemutató sorozatában fog megjelenni. Szerényen szólva útikönyvnek is mondhatnám, de ennél mégis több lesz, történelem, néprajz, művészet, s a mai élet is helyet kap benne. Holnap indulok Zalaegerszegré.

Jó utat, s jó munkát kívánok búcsúzóban, miközben arra gondolok, hogy Tüskés Tibor, az író valójában megmaradt a Németh László-i értelemben és igénnyel tanárnak, aki a honi tájak szeretetére, s a hazai kultúra múltjának és jelenének megbecsülésére tanít.

Bozóky Éva

M Ű V E I

Pécsi Múza (tanulmány és antológia) 1958. Pécs, Városi Tanács, 134 l.
Dunántúl (Pákolitz Istvánnal) (tanulmány és antológia) 1967. Magvető, 222 l.
Párbeszéd a Balatonról (Veres Péterrel) 1968. Fonyód, Járási Tanács, 70 l.
A déli part (tanulmány) 1968. Kaposvár, Somogy megyei Tanács (Somogyi almanach 10.), 52 l.

Irodalmi nevelés a tanórán kívül. 1969. (2. kiad. 1970.) Tankönyvkiadó (A tanítás problémái), 120 l.
 A szó és a vonal (tanulmány) 1970. Kaposvár, Rippl-Rónai Múzeum (Somogyi Múzeum 16.), 70 l.
 Vallomás a városról (tanulmány) 1970. Magvető, 170 l.
 Ezerszínű Magyarország (útirajz szerzőtársakkal) 1970. Móra, 376 l.
 Kortárs irodalom a középiskolában (tanulmány) 1970. Tankönyvkiadó (A tanítás problémái), 144 l.
 A pécsi irodalom kistükré (tanulmány) 1970. Pécs, Baranya megye Tanácsa, 64 l.
 Magyarország 1971. (2. kiad. 1975.) Móra, 160 l. (Képes földrajz)
 Pécs irodalmi emlékhelyei (tanulmány) 1971. Pécs, Városi Könyvtár, 24 l.
 Tizenkét óra filmesztétika (tanulmány) 1971. Tankönyvkiadó, 122 l.
 Így élt Zrínyi Miklós (életrajz) 1973. Móra, 200 l.
 Nyár, erdő, kakukk (útirajz) 1973. Baranya megye Tanács, 204 l.
 Aballiget és Orfű (útikönyv) 1974. Panoráma, 96 l.
 Kodolányi János (tanulmány) 1974. Magvető, 280 l.
 Nagyváros születik (szociográfia) 1975. Szépirodalmi (Magyarország felfedezése), 232 l.

Szigorú mértékkel a könyvművészeti versenyről

A legszebb magyar könyveket válogató zsüri az idén is összeült, hogy elbírálja az előző év könyvtermését a tipográfiai tervezés és nyomdai kivitel szempontjából. A versenyre csak az állami kiadó-vállalatok küldhetik be erre legérdemesebbnek talált könyveiket, holott olykor a könyvkiadásra hasonlóképpen jogosult társadalmi szervezetek, ipari üzemek, tudományos intézmények, egyetemek vagy könyvtárak szintén publikálnak pazar nyomdai kiállítású munkákat. (1973-ban például a Budacolor Festékgár kiadta *A magyar könyvnyomtatás képeskönyvét* Soltész Zoltánné szép bevezetőjével, ő válogatta a képanyagot is, a tipográfiai tervet pedig Haiman György készítette. Ezt a többszínnyomású és fekete-fehér illusztrációkban gazdag, remekbe készült kötetet a gyár kizárólag legjobb vevői közt osztotta szét.) Előfordulhatna az is, hogy az Iparművészeti Főiskola tipográfikai tanszékének hallgatói közt feltűnik egy-egy Kner Imréré emlékeztető tehetség — mégsem indulhatna a versenyen. Ezt az anyag mennyiségének csökkentése kívánja így.

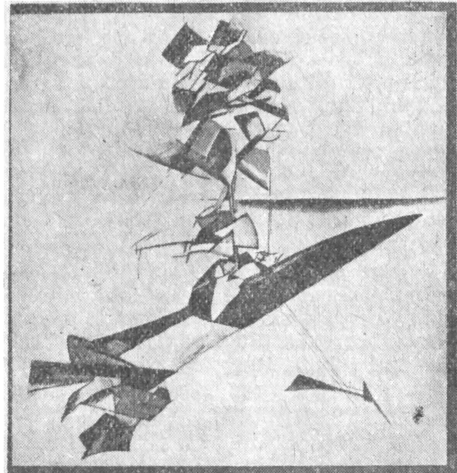
Fontos azonban a társadalmi ellenőrzés is, vagyis a verseny demokratizmusának biztosítása. Ennek érdekét szolgálja, hogy csak könyvárusi forgalomba került, mindenki számára hozzáférhető, szabadon megvásárolható könyvek vehetnek részt e nemes vetélkedésben.

A könyvművészeti versenyek hosszabb időn át kialakult, megszokott gyakorlata, hogy kiadványfajták szerint több kategóriában osztanak díjakat. Nálunk is a verseny 1954-ben történt felújítása óta ez az eljárás honosodott meg. Eleinte csak részben sikerült a könyvek helyes csoportosítása, de 1968-ban már csupán öt kategória: a szépirodalmi művek, a gyermek- és ifjúsági könyvek, a tudományos és szakkönyvek, valamint a felsőoktatás tankönyvei, az ismeretterjesztő

munkák, tankönyvek, továbbá a művészeti kiadványok számára osztottak díjakat.

1974-ben azonban már tízre, 1975-ben pedig tizenegyre emelték a kategóriák számát. Ezt elsősorban a magyar könyvkiadás műszaki minőségének és esztétikai színvonalának emelkedése indokolja. Bár azt sem hallgathatom el, hogy a nyomdai munka egyes területein visszaesés tapasztalható, így például a szövegnyomtatás az utóbbi időben többször éri jogos kritika, mint a korábbi években.

Mindenesetre azok a vitathatatlan sikerek, amelyeket könyvtervezőink és nyomdászaink eddig elértek, arra bátorítanak, hogy lehet végre szigorúbb mér-

GERMAN
KARGINOV

CORVINA

RODCSENKO

téket alkalmazva szólni a díjazás módjáról és egy-két díjnyertes könyvről.

Az 1975. évi könyvtermésből 236 művet küldtek be a kiadók, és ezek közül 46 részesült első vagy második díjban, továbbá mintegy félszáz kapott dicséző oklevelet. Tulajdonképpen örvendetesnek mondhatnánk, hogy ilyen nagy a kiüntetés, elismerést érdemlő munkák száma, ha ez a bőség nem keltene kételetyt is. Vajon a zsüri eléggé magasra állítja-e a mércét? A szigorúbb ítélkezés talán elégedetlenséget szülne, de a versenynél feltétlenül nagyobb tekintélyt, társadalmi- és sajtóviszhangot adna. Egyetlen napilap vagy folyóirat sem vállalhatja, hogy 46 díjnyertes munka elemző értékelésével foglalkozzék. Még felsorolásuktól is elzárkóznának. De miután a verseny eredményei többé-kevésbé hézagossá tudósításokban mégis nyilvánosságra kerültek, a közönség és a sajtó munkásai sajátos módon tovább folytatják a „zsűrízést”: egyes munkákról írnak, beszélnek, másokról hallgatnak. Így derült ki, hogy 1973-ban a *Magyar Anjou Legendárium* hasonmás kiadása, 1974-ben pedig a Németh Lajos bevezetésével megjelent *Szontváry-kötet* érdemelte volna ki „az év legszebb könyve” címet. Nagydíjat is kellene tehát osztani! Más művészeti ágak versenyein ezt a gyakorlatot már rég bevezették. Ehhez azonban tisztázni kell, hogy a tudományos művek, szakkönyvek, ismeretterjesztő munkák és tankönyvek esetében rendkívül fontos ugyan a szöveg és az ábrák ízléses elhelyezése, de leglényegesebb az illusztrációk hitelessége, a többszínnyomású képek alaposan ellenőrzött színhűsége. E kiadványfajták esetében tehát elegendő az első és második díjak odaítélése. A művészeti kiadványok, albumok, valamint a szépirodalmi művek illusztrált kiadásainál azonban elsőrangú követelmény, hogy a könyv, amelyet az olvasó kézbe vett, ne csak tartalmával, hanem tipográfiai formáival is esztétikai élményt nyújtson. E két kategóriában valóban indokolt volna a nagydíj.

A díjnyertes szépirodalmi munkák közül ezúttal ismét a Magyar Helikon egyik kiadványa bizonyult a legkülönbnek: *Shakespeare II. Richárdja Szalay Lajos* illusztrációival. Hogy ez a mű az elsők közt is első, azt a Kulturális Minisztérium 10 000 forintos különdíja is mutatja, melyet Szalay Lajos illusztrációiért kapott.

Bonyolultabb a helyzet a művészeti kiadványok területén. Az elmúlt évben két rendkívül érdekes művészeti tárgyú könyv jelent meg a magyar könyvpiacra: az egyik *German Karginov Rodcsenkőről* írott munkája, a másik pedig

Fehér Géza Török miniatúrák című könyve. Azt hiszem, velem együtt sokan bevallhatják, hogy eddig vajmi keveset tudtak a konstruktivizmus kiváló orosz képviselőjéről, akinek térbeli és festett absztrakt kompozíciói Kassák, Moholy-Nagy és Bortnyik Sándor munkáival mutatnak rokonságot. A Rodcsenkőről szóló kitűnő munkát a Corvina igen változatos, gazdagon illusztrált kötetben bocsátotta a magyar olvasóközönség elé. (A *Zrínyi Nyomda* nagy műgondtal létrehozott terméke.) Szövegét a könyv tervezője, *Koppány Simon* igen stílusosan, ciceró méretű groteszk betűből szedte, de sajnós ritkítás nélkül, tömören 30 ciceró szélességű sorokban, s emiatt fárasztó a könyv olvasása. Súlyosabb hiba, hogy a névmutató, amelynek egy-egy sorában csak egy név és két-három lapszám található, szintén 30 cicerós szedésű, holott ilyen esetben elemi kívánalom lenne a két hasáb.

A *Török miniatúrák*-nak a gazdag tapasztalatokkal rendelkező *Szántó Tibor* elegáns, megragadóan szép formát adott. A könyv szövegét és a jegyzeteket egyaránt kéthasábosan szedette, és kéthasábosak a pompás miniatúrákkal szemben, a páros oldalakon elhelyezett képmagvaszatok is. A magyar hódoltság korából az isztambuli Topkapu Szeráj Múzeumban fennmaradt, a perzsa miniatúrák stílusában készült, színes krónika-illusztrációk megkivánták a középtengelyes belső címlapot. Ezt Szántó Tibor biztos kézzel formálta meg. A belső címlap szövege fölött és alatt elhelyezett stilizált nyomdai dísz helyett azonban jellegzetesebb, igazi arabeszket is találhatott volna.

A harmadik könyv, amelyről szólanom kell, *Andrej V. Ikonnyikov Leningrád és környéke* című könyve, amelynek illusztrációit *Rácz Endre* fényképezte, biztos művészi érzékkel. (Ezt a munkát a zsüri a fotóalbumok közé sorolta, holott — tekintettel Ikonnyikov 94 lap terjedelmű kitűnő építéstörténeti tanulmányára — a művészeti kiadványok között volna a helye.) A könyv tervezője, *Faragó István* valóban korszerű munkát alkotott. Tágasan ritkított, levegős szedése, a színes képek és a szöveg formátumának tökéletes összhangja és a lapszélekig kiengedett fekete-fehér illusztrációk változatos méretezése feltétlenül elismerést érdemel.

A Leningrádról szóló könyvet, valamint a török miniatúrák kötetét a *Kosuth Nyomda* kiváló klisékészítői, szedői és gépmesterei állították elő.

A zsürinek tehát némileg ellentmondva, az elmúlt év legszebb művészeti kiadványának a Leningrád és környéke cí-

mű munkát tartom, melléje úgyszólván holtversenyben sorakozik fel a Török miniatúrák című kötet, és e kettő mellett harmadik helyre szorul a Rodcsen-

kőről szóló, tipográfiaiilag kissé szerényebb sikerrel megoldott munka.

Kéki Béla

könyvekről

Fejlődő országok, haladó eszmék

Megváltozott, vagy változóban van a növekvő világpolitikai érdeklődés földrajzi iránya. Természetes, hogy az érdeklődést mindig az események ébresztik-szítják, ám a tömegtájékoztatók figyelemfelkeltő jelentéseinek hatásán túl észrevehető: már régóta nem követi nálunk sem a világpolitikai érdeklődés a klasszikus, a megszokott irányt. Figyelünk persze a nagy és a közeli dolgokra is, de mind többet és többet kérdezzünk a fejlődő országokról. (Fejlődő országok — ez pontosabb fogalom, találébb is mint az idegen nyelvekből fordított „harmadik világ” kifejezés, amely még megtevesztő is lehet, azt sugallhatja, hogy van a szocialista és a kapitalista út mellett még egy harmadik is...) Kérdezzünk, mert keveset tudunk, s amit tudunk, az is gyakran késett, pontatlan, mert lemaradt az események, folyamatok, változások mögött. Pedig nem kellene lemaradnunk. Van Magyarországon jó néhány olyan tudós, szakember, aki jól és naprakészen eligazít a fejlődő országok témakörének legtöbb ágazatában. (Valószínűleg a kérdés legjobb összefoglaló művei között tartják számon Sík Endre Fekete-Afrika történetével foglalkozó négykötetes könyvét. Bognár József gazdaságpolitikai munkáiból is több tárgyalja a fejlődő országok kérdéseit. Magyarul jelent meg először a világon ennek a témának önálló enciklopédiája, az ezerháromszáz oldalas *Fejlődő Országok Lexikona*.) Az utóbbi mű főszerkesztője, Kende István szerkesztette a *Fejlődő országok, haladó eszmék* című chrestomathiát (szöveggyűjteményt), amely alapvetően fontos tanulmányokat, cikkeket, dokumentumokat közöl. Ő írta a kötet bevezető tanulmányát is. *A fejlődő országok politikai eszmevilága* címmel.

A Kommunista Kiáltvány első fejezete ezzel a mondattal indul: „Minden eddigi társadalom története osztályharcok története.” A fejlődő országok politikai eszmevilágának fejlődésében mindig akkor kerül sor sorsfordító változásra, va-

lói előrelépésre, amikor ennek az 1847—48-as fordulóján Marx és Engels által megfogalmazott mondatnak az igazát, oltani érvényét is megértik.

Kende István tanulmányának a legérdekesebb, vissza-visszatérő gondolata, hogy — néha még csak nem is a társadalmi ellentétek tagadásából fakadóan — valamelyik egyébként sok más kérdésben helyesen állást foglaló politikus *torzítva* látja hazájának vagy más társadalmaknak az osztályszerkezetét. „Érdekes, hogy olyan, az antikapitalista fejlődés híveinek sorából kiemelkedő politikusok, mint Nasser, Nyerere, Sékou Touré egyaránt átmentek fejlődésük azon fázisán, amelyben nyíltan tagadták, legalábbis a maguk országát illetően, az osztályok és az osztályharc létezését; ők mind túl is jutottak ezen a fázison” — jegyzi meg a tanulmány írója. (Az osztályok létét és az osztályelleneteket tagadó nézetek különben szabályos „tudományos alátámasztást” is kaptak Rostow amerikai és Gurwitch francia szociológusoknál; ők, a „korszerűség” elméletének jegyében kifejtik, hogy „nem ipari társadalmakban nem létezhetnek társadalmi osztályok” és egyszerűen *figyelman kívül hagyják az embereknek a termelés folyamatában kialakult viszonyait*.) Kende tanulmánya a *Léopold Sedar Senghor és Frantz Fanon* társadalomelemzését vizsgálva e nézeteknek a fejlődő országokbeli jelentkezésére figyelmeztet. „Senghor is, Fanon is hamis nyomon jár. Csak míg Senghor a forradalmi tüzet akarja oltani elméletével, Fanon éppen szítani kívánja. Senghor a jobboldali szociáldemokráciával kerül elvi rokonságba — politikai gyökerei francia viszonylatban oda is nyúlnak vissza — Fanont az orosz narodnyikokhoz közelíthetnénk” — jegyzi meg. A helyes utat a fejlődő országokban is az lelte meg, aki a *Kiáltvány hatszavas mondatát* megértette.

A Kende-tanulmány egyik legszemesebben megírott részlete a szocialista jelző sokféle használatáról szóló fejezet.

„A »szocialista« jelző »divatos« lett — írja Kende —, és végigpillant azoknak a közéleti embereknek a szinte végtelen során, akik a legkülönfélébb osztályállásponttal, politikai színezettel, mind »szocialistának« mondják magukat.” A szerző idézi *Nehrut, aki 1946-ban a szocializmus felé haladó Indióról beszélt* s gyorsan hozzátette: „Hogy milyen formája legyen ennek a szocializmusnak, ez ismét más, megvizsgálandó kérdés.” Nehru pontosan tudta, hogy országában a feudalizmus ezer jegyét viselő *kapitalista* rend van, jegyzi meg a tanulmány. *Konan Bedine*, az Elefántcsontpart pénzügyminisztere 1966-ban Washingtonban, a Nemzeti Újságíróklubban mondta: „az afrikai szocializmus doktrínáját választó számos afrikai ország közül az elefántcsontparti gyakorlat bizonyítja a legjobban a kapitalista rendszer és a szabad vállalkozás sikerét”. Más szóval a miniszter közli: *ne tessék komolyan venni*, ha szocializmusról beszélek. Kende István egyébként — hangsúlyozva, hogy ez nem jelent merev osztályozást — három fő csoportra osztja a fejlődő országokban a szocialista jelző mögött rejtőző áramlatokat. Az első csoport az elnevezésen kívül még az *antikapitalizmus egyetlen jegyét sem mutatja*, a második a reformkereső *„szubjektív szocialisták”* csoportja, a harmadik a *változtatásra képes és hajlamos forradalmi demokratáké*. Feltűnhet, hogy nem esett szó a többféle „szocializmus” emlegetésénél a termelési eszközök tulajdonviszonyának és a hatalom birtoklásának kérdéséről. Nem csak az emlegetésnél hiányoznak ezek a kérdések: *a politikai gyakorlatból is...*

Mindjárt a címdoldal után ez áll a könyvben: „E kötet szerzői közül életüket vesztették az imperializmus és a reakció elleni forradalmi harcban” — és aztán tíz olyan név ábécérendben, amelyet az elmúlt esztendőben világszerte, nálunk is számtalanszor emlegettek. *Aldit, Allende, Ben Barka, Amílcar Cabral, Abram Fischer, Che Guevara, Lumumba, Mondlane, Mudzsibur Rahman és Camilo Restrepo Torres* neve. Még két férfi, a meggyőződése miatt börtönben selymődő chilei kommunista, *Luis Corvalán* és a dél-afrikai nacionalista *Nelson R. Mandela*-neve olvasható ezen az oldalon. A kötetben *harmincnegyzet*, a fejlődő országokban kiemelkedően fontos szerepet betöltött vagy betöltő férfi írásait, tanulmányait, cikkeit olvashatjuk. A harmincnegyzetből *tíz* halt meg harc közben, *kettő* börtönben vannak — az arány személyük, az általuk képviselt politikai vonal fontosságát is jelzi.

A kötet háromnegyede a szöveggyűjtemény. A legtöbb cikk, tanulmány, be-

szédészlet itt jelenik meg először magyarul. Az olvasót alighanem a kötet első átlapozásánál már megragadja két jelenet felidézése, a régi hatalmasok és az új vezetők nyilvános szembekerülésének két, immár történelmi epizódja. Az első 1958-ban *Guineában* történt, ahol a múltat *de Gaulle* tábornok-elnök képviselte, az újat pedig *Sékou Touré*. *De Gaulle* a Francia Közösségbe való belépésre szólított fel; *Sékou Touré* az ő jelenlétében utasította ezt vissza és állt ki a *függetlenség mellett*. Nem sokkal később a *de Gaulle* alkotmánytervezetere megrendezett népszavazáson *Guinea* csaknem egyhangú nimmal felelt. A második jelenet színhelye a *kongói parlament* volt, időpontja 1960. június 30. *Baudouin* belga király „üdvözölte” a belga gyarmat helyén itt éppen létrejött új országot. „Kongó függetlensége annak a munkának a betetőzése, amelyet a nagyszerű II. Lipót állhatatos bátorsággal elkezdett...” — mondta a király, szerényen elhallgatva, hogy II. Lipót gazdálkodása — magánbirtokán 1885 és 1908 között — *nyolcmillió kongói kiirtását* is jelentette és a mai *Zaire* csak a nemzetközi közvélemény nyomására lett királyi tulajdonból belga gyarmattá. A királyi beszéd és *Kaszavubu* kongói elnök udvarias köszöntőszavai után váratlanul szólamra emelkedett *Patrice Lumumba*, a fiatal miniszterelnök. Így kezdte a beszédét: „Még túl frissek és túl fájdalmasak a 80 éves gyarmati uralom idején osztályrésznkünl jutott sebek, semhogy kiúzhathatnánk őket emlékezetünkből. Megismertük a kimerítő munkákat... Megismertük a gúnyolódást, a sértegetést, az ütlegetést, s mindezt csupán azért kellett reggel, délben, este elviselnünk, mert négerék vagyunk. Ki tudná elfelejtetni azt, hogy a feketéket mindig tegeztek, persze nem barátságából, hanem azért, mert az előkelő »Ön«-t a fehéreknek tartották fenn?...”

Kende István tanulmányának egyik fő megállapítása, és a szöveggyűjteményből újra meg újra, néhol nyíltan, néhol csak utalásként kicsendül, hogy a gyarmatosítás elleni áramlatok harca *két nacionalista eszmekör összejöttése*: az elnyomó és az elnyomott nemzeteké. Kende: „Az elnyomók nacionalizmusával való szembeszállás a marxizmus alapvető elve, az elnyomott nemzet nacionalizmusára köre szükségszerűen jegecesedik ki a széles, antikolonialista, tartalmában antiimperialista és antifeudális, tehát haladó front.” A kötet — a tanulmány is, a szöveggyűjteményben közölt anyag is — az imperializmus, a gyarmatosítás ellen küzdő óriási harci tábor osztagainak *sokféleségéről*, eszmeviláguk ellentmondásokban sem szegény *sokszínűségéről* tá-

jékoztat. Olyan, egymástól gondolkodásban és térben egyaránt távol küzdött férfiak és csoportok szava szól a kötet lapjairól, mint *Ho Si Minh* és *Guevara*, *Frantz Fanon* és *Rodney Arismendi*, a cordobai katolikus egyetem szociológusdiákjainak csoportja és a Dél-Afrikai Kommunista Párt Központi Bizottsága. A világpolitikai tájékozódás teljességéhez és alaposágához a napi sajtó, a hetilapok és folyóiratok információi mellett elengedhetetlen a marxista—leninista elemzést adó könyv, és az adott téma

legfontosabb dokumentumainak ismerete is. Aki a fejlődő országokban folyó, a világ holnapját meghatározóan befolyásoló harc iránt az egyszerű eseményhíren túl érdeklődik, a tájékozódáshoz a legjobb alapkönyvként tudja használni a Fejlődő országok, haladó eszmék című kötetet. Elgondolkodtató, hogy a könyv csak ötezer példányban jelent meg, pedig az ilyen fajta politikai ismeretterjesztő alapműnek ott kell lennie a könyvtárak polcain. (Kossuth, 407 l. 60 Ft)

Gárdos Miklós

A testedzés és a természetjárás könyvei

Olimpia évében vagyunk, összeállítá-sunk mégsem a versenysportok világába vezet, hanem olyan kiadványokra hívja fel a figyelmet, melyek mozgásra, testedzésre és a szabad idő egészséges eltöltésére buzdítanak, vagy ahhoz adnak tanácsot.

A testedzés kézikönyvei

Ha az olvasó sportra gondol, a fogalmat stadionnal vagy legalábbis tágabb épülettel társítja, s máris eszébe jut a helyhiány. Am az emberi elme nem ismer lehetetlent, s ebben izmaink is támogatnak bennünket. *Ilse Buck* bebizonyítja ezt *Játékos testedzés* c. könyvében, ami az ún. izometriás gyakorlatokkal ismerteti meg az olvasót. Reggel ágyban fekve, majd a fürdőszobában, munkába menet, autóvezetés közben, vonaton utazva, munkahelyünkön — tehát gyakorlatilag mindenütt — végezhetőek ezek a gyakorlatok. Az izometria sport, mozgás nélkül. Lényege: 6—6 másodpercig megfeszítve kell tartanunk kéz-, láb-, váll-, nyak- stb. izmunkat (napi 90 másodperc gyakorlás már elég!). Életkor, hely- és időhiány tehát nem lehet akadály a gyakorlatok elvégzésének.

Végezhetjük a lakásban, zárt, viszonylag kis helyen, a jóga gyakorlatokat is, de ezekhez több türelem, s nem kevés gyakorlás kell. *Dely Károly Jógagyakorlatok* c. kötete hátygyakorlatokat, nyújtózkodó, kéz-, láb-, hasgyakorlatokat, s légzőgyakorlatokat ismerteti fotókkal illusztrálva. A kötetnek elsősorban az veszi hasznát, aki a jóga alapelemeit már elsajátította.

Adrian N. Ionescu Sportmasszázs c. kötete részletesen leírja a masszázst technikáját (simítás, dörzsölés, gyúrás, ütögetés, húzás, nyomás stb.), a részleges- és az általános masszázst, az önmasszázst stb. Ezeknek ismerete nemcsak a versenysportolók számára fontos. Fáradtság vagy sérülés után néhány egyszerű massz-

szírozó művelettől az izmok újra frissek lesznek, a fájdalom mérséklődik vagy megszűnik.

Immár másodsor jelent meg — javított, bővített kiadásban — a *Sport a családban* c. kiadvány. A kicsinyektől a felnőttekig mindenki használhatja. Rajzokkal, fotókkal illusztrálva sok száz olyan gyakorlatot mutat be, amelyek a lakásban vagy a szabadban végezhetőek. Szülni készülő nők, elhízás ellen harcolók vagy idős emberek, s bárki, aki edzett, egészséges akar lenni, haszonnal forgathatja ezt a kötetet. Új szempontokra, véleményekre is felhívja a figyelmet: megtud-

ható belőle például, hogy a csecsemőket nem kell tornáztatni, holott ezt régebben minden csecsemőápolási munka előírta. A természetjárás, az autós turisztika és a vízitúra fejezetei azonban — melyeknek jelentőségét aligha kell bizonygatni — a kocogást bemutató résszel együtt sajnos nem az átlagember teljesítőképességét, idejét, lehetőségeit veszik tekintetbe.

Horgászoknak — természetjáróknak

Vigh József könyve, a *Horgászni szeretnék!* arról győzi meg az olvasót, hogy ez a népszerű időtöltés csak látszólag egyszerű dolog. A horgásznak tisztában kell lennie a bonyolult felszerelésekkel (botok, zsinegek, csörlők, hálók, csalik stb.), a horgászegyesületekkel, engedélyekkel, a kifogható halak fajtáival, méreteivel, súlyával, tilalmi időkkel stb. Ez a költséges hobby nem kevés kitartást, ügyességet, leleményességet kíván. A kitűnően illusztrált kötet a kezdő és haladó horgászok alapkönyve. A horgászat iránt érdeklődőknek egyébként figyelmükbe ajánljuk a havonta megjelenő *Magyar Horgász* c. folyóiratot és a *Horgászati évkönyveket* (1974 és 1975) is.

A túrákönyvek ismertetésének élére kívánczik Kovács Nemere *Táborozók könyvének* említése. A természetjárás alapvető tudnivalóitól (térképismeret, tú-

ravezetés stb.) a táborozás előkészítéséig, felszerelési útmutatásokig, a tábori élet megszervezéséig sok-sok tanácsot olvashatunk benne. Hasonló kötet eddig még nem jelent meg, s az e tárgykört érintők régen könyvritkaságokká váltak.

Izléses műanyag kötésben jelent meg az *Aggteleki karsztvidék útikalauz* c. kiadvány. Írói kiváló szakemberek, akik nemcsak a híres barlangokat, hanem a felszíni túrautakat is leírták könyvükben.

Az egész ország területét átfogja a Medicina kiadó *Vártúrák kalauza* c. kétkötetes összeállítása. Népszerűségére jellemző, hogy kötetei második kiadásban is megjelennek (az 1. kötet már napvilágot látott, a második az év végére várható). De míg az első kötet a középkori várakon kívül az őskoriakat és római koriakat is ismerteti, addig a második lezűkíti vizsgálódási körét a középkori erődítményekre. Sajnos, jó néhány vár leírása hiányzik mindkét kötetből, és sok olyané is belekerült, amely nem lehet túracélpont. A túraleírások is pontatlanok, sok a hibás történeti adat és az elírás, még a második kiadásban is. A kötetek azonban minden hibájuk ellenére hézagpótló szerepet töltenek be.

A Medicina kiadó Panoráma szerkesztőségének újszerű sorozata a „mini útikönyvek” Közülük Cseke László a *Dunakanyart*, Zákonyi Ferenc a *Balatont*, Szombathy Viktor *Szlovákiát* bemutató kötete jelent meg eddig. A „mini” megjelölés meglehetősen, mert sem a formátum nem kicsi, sem a tartalom nem szűkös. A kiadónak ezek eddig a legjobb útikönyvei. A számozott térképek, a jól tagolt szöveg, a bőséges gyakorlati útmutatók, az adatok pontossága hamar kedvelté tette a köteteket.

A kirándulók nélkülözhetetlen útítársa a térkép. Az új és új kiadású autóatlasz, a hegyi turistatérképek és várostérképek mellett a Kartográfiai Vállalat regionális atlaszszorozatot is indított. *Budapest atlasza* után megjelent az *Országjárók atlaszának Balaton—Nyugat-Magyarország* c. kötete. A címből úgy tűnik, a Kartográfiai Vállalat a közfelfogástól eltérően alkalmazza a „nyugat” megjelölést. A kötetben ugyanis megtaláljuk a Balaton-környék, a Velencei-hegység, a Kőszegi-hegység térképét, de a Soproni-hegységét, a Vasi-domságát, a Zalai-domságát vagy a Vértes-hegységét nem. A résztérképek sokkal pontatlanabbak és nehezebben áttekinthetőek, mint a hegyi turistatérképek. A szöveges tájismertető rész nagyon hiányos. Tény azonban, hogy sok olyan térkép is van benne, ami csak ebben a kiadványban hozzáférhető.

A külföldi tájakat ismertető útikönyvek szinte kizárólag az autósok szem-

pontjai szerint készülnek, a hegyvidékek jelzett turistaújtait, sétaújtait nem tüntetik fel, illetve ezekből igen keveset. Ezért öröndetes, hogy szlovák-magyar közös kiadásban megjelent a magyar nyelvű *Magas-Tátra térkép*, bő szöveges útmutatóval. A Romániában kiadott néhány magyar nyelvű útikönyv közül említésre méltó *Kisgyörgy Zoltán Erdővidék útikalauz* c. munkája, valamint a *Hargita megye útikönyve* c. kiadvány. A román hegyi útikalauz sorozat (Munții nostri) kötetei közül a *Gyergyói havasok* című megjelent magyarul is.

A természetben barangoló ember sok olyan kisebb-nagyobb érdekességgel találkozhat, amely fölkelti érdeklődését. Kérdéseire feleletet talál *dr. Xántus János A természet kalendáriuma* c. kis enciklopédiájában. Megtudja belőle, milyen általában az egyes hónapok időjárása,

hogyan alakul a madarak vonulásának menetrendje. Szép, színes képek illusztrálják a „virágkalendáriumot”, amely a virágok nyílási idejéről ad felvilágosítást. Gyógynövény gyűjtési naptár, kozmikus krónika, gombakalendárium és sokszáz egyéb apróság teszi hasznossá a kis kötetet.

Ha a kiránduló a „természeti emberek” módján magakészítette ételmelet szeretne fogyasztani, figyelmébe ajánljuk *Erdei Ferenc Néprajzi ínyesmesterség* c. kis kötetét. A hűsítő nyárs vagy rostély, a bogrács kitűnő szerszám annak a kezében, aki ért hozzá. Erdi ínycsiklandozó ötletei alkalmasak arra, hogy egy-egy túrra ne csak a szép tájban, a műemlékekben való gyönyörködés, hanem gasztronómiai örömök forrása is legyen.

dr. Csorba Csaba

AZ ISMERTETETT MŰVEK

- Buck, Ilse: Játékos testedzés. Izometriás gyakorlatok. 1975. Medicina, 141 l. 16 Ft
 Cseke László: Dunakanyar (Panoráma „mini” utikönyvek). 1973. Panoráma, 142 l. 22,50 Ft
 Dely Károly: Jógagyakorlatok. 1973. Sport, 437 l. 41 Ft
 dr. Dénes György — dr. Jakucs László — dr. Jakucs Pál: Aggteleki karsztvidék útikalauz. 1975. Sport, 506 l. 2 térk. 66 Ft
 Erdi Ferenc: Néprajzi ínyesmesterség. 1971. Minerva, 110 l. 8 Ft
 Hargita megye útikönyve. 1973. Hargita megye Néptanácsa, Művelődési és Szocialista Nevelési Bizottsága, Csíkszereda. 191 l. 1 térk.
 Horgász Évkönyv '74 160 l. 15 Ft; Horgász Évkönyv '75 160 l. 15 Ft
 Ionescu, dr. Adrian N.: Sportmasszázs. 1974. Sport. 286 l. 26 Ft
 Kisgyörgy Zoltán: Erdővidék útikalauz. 1973. Sepsiszentgyörgy, 176 l.
 Kovács Nemere: Táborozók könyve. 1974. Kriterion, Bukarest, 275 l.
 Magas-Tátra turistatérkép. 1974. Slovenská kartográfia (Bratislava) és a Kartográfiai Vállalat, (Budapest) közös kiadása, 22 Ft
 Marcu, Oliviu—Rátz Zoltán—Borda, Mircea: A Gyergyói-havasok (Hazánk hegyei sorozat 7.) 1974. Turisztikai Könyvkiadó, Bukarest, 102 l. 1 térk.
 Országjárók atlasza. Balaton—Nyugat-Magyarország. 1974. Kartográfiai Vállalat, 84 l. 37 térk. 95 Ft
 Sport a családban. Szerk. Takács László. 2. jav., bővített kiadás. 1975. Sport, 382 l. 57 Ft
 Szombathy Viktor: Szlovákiai utazások (Panoráma „mini” utikönyvek) 1975. Panoráma, 214 l. 30 Ft
 Várturák kalauza. Szerk. Dely Károly. 1. köt. 2. jav. kiadás. 1975. Sport, 375 l. 45 Ft; 2. köt. 1973. 380 l. 44 Ft
 Vigh József: Horgászni szeretnék! 1972. Natura, 183 l. 14 Ft
 dr. Xántus János: A természet kalendáriuma. 1972. Kriterion, Bukarest, 527 l.
 Zákonyi Ferenc: Balaton (Panoráma „mini” utikönyvek) 1973. Panoráma, 159 l. 24,50 Ft

Három könyv a magyar reneszánszról

Kovács Sándor Iván, a Kortárs felelős szerkesztője és az Eötvös Loránd Tudományegyetem régi magyar irodalomtörténeti tanszékének adjunktusa tanulmányait *Pannóniából Európába* című kötetében gyűjtötte össze. A gazdag tematikában elmélyült tanulmány foglalkozik a nyughatatlan utazó, *Szepsi Csombor Mártonnal*, aki elsőnek rajzolt képet a kor változatos Európájáról a XVII. század elején *Europica varietas* című útleírásában, és éppúgy Magyarországot értette Pannónián, mint a humanista nevével is erre utaló *Janus Pannonius* vagy a reneszánsz későbbi szakaszában a másik bolyongó, *Szenci Molnár Albert*.

Magyarország és Európa kapcsolata a Pannóniából Európába alakzatban nemcsak távolságot és törekvést, de állapotot is jelöl, a megközelítés, a befogadás helyzetét. Az utazást is. Pannónia és Európa tágabb értelmű metaforák is: a magyar és az európai távlat összehangolásának mindenkori vezérszavai *Janus Pannoniustól Szenci Molnár Albertig*. Búcsúzás, vándorlás, utazás ezért telítődnek patrióta tartalommal az ember belső világát, a természetet és a földkerekséget fölfedező reneszánsz idején.

A kötet írásai közül kettő túlmutat a vándorlás, bűjdóság szülte kapcsolatteremtés kérdéskörén. Az egyik *Dante Isteni színjátékának* reneszánsz kori magyarországi sorsáról tár fel új adatokat, s ezek nyomán föllelhető Dante földrajzi világképet tágitó, megismerésre buzdító hatása. A másik ilyen tanulmány *József Attila* egyetemi szemináriumra készült dolgozatát vizsgálja, mely *Csáti Demeter „Ének Pannónia megvételéről”* című művéről szól. A téma kapcsán feltárul József Attila egész szegedi pályafutása, búcsúvétele, s kibontakoznak a Horger-ügy hiteles, kevésbé ismert részletei. A tanulmány azt is megmutatja, hogy milyen éleslátással fedezte fel József Attila a népköltészetnek azt a lappangó gazdagságát, melyből a magyar reformáció írói merítettek.

Kovács Sándor Iván a filológus esszé műfajában ír, szépen, olvasmányosan, nem szakemberek számára is élvezhetően. Kötete irodalomtörténet-írásunk nagy nyeresége.

Bálint Sándor Szeged reneszánsz kori műveltsége című könyve a város reneszánsz kori társadalmát és műveltségét, literátus világát rajzolja meg a szegedi béke (1444) és a „szegedi veszedelem” (1552) közötti korszak idején. A dokumentumok és eredmények mozaikszerűségükben is figyelemre tarthatnak igényt. A könyv forrásanyagának jó részét ugyan ismerték a kutatók, de csak tágabb, országos összefüggésekben használták fel, és akkor is hiányosan. Ezek a szétszórt mozaikszemek azonban sokkal fontosabbak, mint eddigi gondoltuk. Az eddigi véleményekkel, a művelt közfelfogással ellentétben kideríthető belőlük, hogy a korai polgárosodás hazai kultúrája, a kezdődő humanista műveltség nemcsak a német polgárok városaira volt jellemző, mert íme, Szeged egykori magyar parasztpolgárságának igen biztató szellemi életéről is vannak bizonyítékaink. E szellemi élet kibontakozását ugyan a hódoltság megakadályozhatta, a XVI. század magyar közműveltségének építéséből mégis részt kérnek a város utóbb diaszpórába kényszerülő lakói.

A szerző legfőbb feladatának a dokumentációt, a források összegyűjtését tekintette.

A Magyarországi reneszánsz és barokk (alcíme szerint: Művészettörténeti tanulmányok) című kötet három évszázadot fog át a XV. század utolsó harmadától a XVIII. század végéig. A közölt írások célja — művészeti múltunk teljesebb megismeretése mellett —, hogy a Magyar Tudományos Akadémia művészettörténeti kutatócsoportjának, elsősorban *Aradi Nórának* szervezésében készülő, több kötetes művészettörténeti összefoglalás számára előkészítse és megkönnyítse a reneszánsz és barokk korszak feldolgozását. A jelen kötetet *Galavics Géza* szerkesztette. A kor szakértőinek többségét megszólaltató kötet képet ad a tudományos előmunkálatok helyzetéről.

A magyarországi művészet története csak az egyetemes művészet történetének keretei között vizsgálható és írható meg. S valóban, a kötet szinte minden tanulmányában helyet kaptak a magyar és az európai művészet kapcsolatai, szintúgy a hazai művészeti jelenségek összehasonlító elemzései. A legsokoldalúbban az itáliai vonatkozások bontakoznak ki. Külön tanulmány foglalkozik néhány, Mátyás király udvarában tevékenykedő olasz művésszel, az itáliai épülettípusok gazdag hazai változatainak elemzésével, *Garas Klára* kitűnő tanulmányában pedig korai barokk művészetünk kiemelkedő olasz alkotóival. Helyet kapott a magyarországi barokk francia vonatkozásainak feldolgozása is, s a hazai fejlődés európai kapcsolatainak kutatásában érvényesül a tudatos, régóta esedékes kelet-európai összehasonlítás igénye.

A másik fontos kutatási szempont a képzőművészet társadalmi kapcsolatainak vizsgálata. Az érintett főbb problémakörök: a képzőművészet szerepe a korszak politikai küzdelmeiben, a barokk udvari kultúra jellegzetességeinek felmérése egy főúri kincstár összetételének tükrében, a művészek és a megrendelők viszonya, az alkotómesterek együttműködése, továbbá kapcsolatuk növendékeikkel, segédeikkel és a városok társadalmi életével.

A kötet tanulmányai az építészet, képzőművészet és iparművészet témáit dolgozzák föl; a reneszánsz függőkerttől a várkastélyokig, a geometrikus mintájú szötte-sektől a monumentális falképekig, a gazdagon faragott oltároktól az aranyozott ötvösreemekekig régi művészetünk számos kiemelkedő alkotását mutatják be.

K a t o n a J e n ő

KÖZPONTI CÍMJEGYZÉKET adott ki a kémia és a vegyipar külföldi folyóiratairól az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, vala-

mint a Veszprémi Vegyipari Egyetem könyvtára. A kiadvány 32 könyvtár állományában fellelhető csaknem 4000 periodikát sorol fel. Gazdag információs bá-

zis, és a könyvtárközi kölcsönzés, a szakirodalmi együttműködés elősegítője. A kötetet Benedek Jenő és dr. Kovács Zoltán szerkesztette.

Csibra István—Szerdahelyi István: Esztétikai alapfogalmak

Közoktatási rendszerünkben fontos szerepet játszik az esztétikai nevelés. Az utolsó tizenöt évben több esztétikai könyvet adtak ki Magyarországon, mint megelőzőleg bármikor. Különösen a Gondolat és a Kossuth érdemel említést esztétikai kiadványaiért. Ezúttal a Tankönyvkiadó új könyvére szeretnénk felhívni a figyelmet: Csibra István és Szerdahelyi István *Esztétikai alapfogalmak* című kislexikonára, mely az 1972-ben megjelent *Esztétikai kislexikon* anyagára épít, de az ott tárgyalt fogalmakat tágabb körhöz szándékozik eljuttatni, elsősorban az iskolai oktatást kívánja segíteni. Ezért stílusa oldottabb. A mű marxista ismereteket ad az általános esztétika területéről, a szakági esztétikák egy-egy fontosabb címszót kapnak; a külön címszó nélkül, de nagyobb kategóriáknál tárgyalt fogalmak a bő tárgymutató segítségével kereshetők ki. A szócikkek esztétikatörténeti visszatérítést is tartalmaznak, és érintik az adott kérdés filozófiai vonatkozásait.

Alkotás, befogadás, esztétika, esztétikum, fenség, komikum, műalkotás, művészet, művészség és művészetlenség, pártosság, realizmus, szépség és rútság, tartalom és forma, tipikusság, tükrözés — ime a legfontosabb címszavak rövid felsorolása a teljességre való törekvés nélkül.

Hogy a könyv tartalmából némi ízelítőt adjunk, vázlatosan bemutatjuk néhány fontos címszó feldolgozását.

A pártosság elemzésénél a szerzők kimutatják, hogy ez a kategória Lenintől származik, akinek 1905-ből való idevonatkozó megállapításai ma is időszerűek. A Lenin által ott kifejtett jelenség azonban voltaképpen egyidős az osztálytársadalmak művészetével: mióta a társadalmi osztályok kialakultak, a művészek így vagy úgy mindig állást foglaltak valamely osztály érdekei mellett, s ezen keresztül koruk problémáiban — írják, majd emlékeztetnek arra, hogy a pártosságot korábban inkább irányzatosság-

nak nevezték. Engels is foglalkozott ezzel a kategóriával, s többek között kimutatta Arisztophanész, Aiszkhülosz, Dante és Cervantes irányzatosságát. Engels szerint az irányzatosságnak a művészi szituációból, a szereplők jelleméből kell következnie, és nem szabad a szereplőket a korszellem képviselőiként szerepeltetni. Engels felfogásában tehát — hangsúlyozzák — az irányzatosság elválaszthatatlan társadalmi objektivitástól, s így okfejtése a lenini pártosságfogalom előlegezésének is tekinthető.

A realizmus címszó alatt kimutatják, hogyan alkotta meg ezt az alapvető esztétikai fogalmat Marx és Engels, sőt idézik Engelsnek a realizmusról adott meghatározását („magában foglalja a részletek hűségén kívül a tipikus jellemek tipikus körülmények között való hű ábrázolását”). Bemutatják a realista irányzat és a realista módszer közötti különbséget, elemzik a realizmus három történelmi formáját (naiv realizmus, kritikai realizmus, szocialista realizmus) is. Foglalkoznak a realizmus-antirealizmus problémával, kifejtik, miért bírálta Marx és Engels a „schillereskedést”, a naturalizmust. Bírálják Garaudynak a partalan realizmust hirdető antimarxista koncepcióját is.

A kötetből nemcsak Marx és Engels, valamint Lenin állásfoglalását ismerjük meg a legfontosabb esztétikai kérdésekről, hanem a későbbi marxista esztéták: Plehanov, Lafargue, Mehring, Gorkij, Lunacsarszkij, Lifsic és Lukács György esztétikai nézeteit, illetve munkásságát is.

Ez az értékes munka, amely jól összeállított, az 1974-es évvel lezárt irodalomjegyzéket, továbbá részletes annotált névmutatót és tárgymutatót is tartalmaz, egyaránt hasznos pedagógusoknak, egyetemi hallgatóknak és mindenkinek, akit érdekelnek a művészetelméleti, esztétikai kérdések. (1975. Tankönyvkiadó, 273 l. 17,50 Ft)

Dr. Lakatos György

KOZMŰVELŐDÉSI cikk-bibliográfiájának 2. számát adta ki Bertók László összeállításában a Pécsi Tanárképző Főiskola könyvtára kiadványosorozatának

19., témabibliográfiáinak 4. számaként. A jegyzék a közművelődési szakirodalom tárgykörében 1975. októbertől 1976. februárjáig jelent cikkek, tanulmányok

válogatott gyűjteménye, s összeállításával a könyvtár a főiskola oktatóinak és hallgatóinak a témában való tájékozódását kívánja segíteni.

Könyvtár- és irodalomnépszerűsítés

A könyvtárosok egy része nem tartja fontosnak és szükségesnek a könyvtári propagandát, mondván, „a jó bornak nem kell cégér”, tehát a jó ügynek, így a könyvtárügynek sincs szüksége népszerűsítésre.

A valóság azonban más: a lakosság egy része még ma sem eléggé tájékozott a könyvtárak sokoldalú szolgáltatásait illetően: csak a könyvkölcsönzés és esetleg a helybenolvasás lehetőségéről tudnak. Nem tekinthetjük véletlennek azt sem, hogy részben a könyvtári reklám egysíkúsága és alacsony színvonala következtében — még ma is sokan élnek köztünk olyanok, akik életükben sem lépték még át egy könyvtár küszöbét, miként ezt szociológiai felmérések adatai bizonyítják.

Ezért öröndetes, hogy a Könyvtárudományi és Módszertani Központ pályázatokkal és az ott sikert aratott tanulmányok fenti című közreadásával kívánja segíteni a könyvtárak reklám és propaganda tevékenységét.

Ez azonban még mindig kevés, hiszen ha a könyvtári propaganda anyagi lehetőségeit összevetjük más intézmények reklámra fordított költségeivel, kiderül, hogy a könyvtárak a mások által felhasznált összegek alig egy-két százalékának megfelelő anyagiakat fordíthatnak erre a célra. A gazdaságosság sokszor hangoztatott követelménye itt fokozottan érvényes: elengedhetetlen, hogy ezt a kis keretet hasznosan és célrátörően használjuk fel, s ehhez nyújt segítséget és hasznos indításokat a szóban forgó tanulmánykötet.

A közzétett négy tanulmány a KMK 1972/73-as pályázatára érkezett. A pályázat egyik célja az volt, hogy fiatal könyvtárosokat vonjon be az országos kutatási terv feladatainak kidolgozásába, ennek megfelelően a szerzők többsége fiatal.

Pályázatokról lévén szó, érthető, hogy a közzétett tanulmányok eltérő színvonalúak, a szerzők különféle módszertani nézeteket és elképzeléseket vallanak. A munkák sokfélesége figyelmeztet arra, hogy milyen nagy a tárgyalat terület és kapcsolata más témákkal mennyire sokrétű.

Dénes Pál tanulmánya a munkások olvasóvá neveléséről szól. Kezdetben szokványosnak tűnik, midőn azonban bemutatja a propagandaformákat, illetve

hatásukat elemzi, értékes tapasztalatok átadásával segíti a téma iránt érdeklődő könyvtárosokat: így pl. másutt is megvalósítható az a módszer, amely az újságírók és üzemi lapszerkesztők részére indított pályázatokkal a sajtót a könyvtárak érdekében aktivizálja.

A sorrendben következő tanulmány az egyetemi hallgatók körében végzett könyvtári propaganda formáival, azok hatásával és e hatás mérésének lehetőségeivel foglalkozik.

Szerzője Kovács Melinda saját vizsgálódásaiból merítve közli tapasztalatait, helyenként azonban csak általánosságokat említ. Úgy érzem, az egyetemi könyvtárakban már nagyobb feladatok is ki-tűzhetők a könyvtári propaganda elé, mint a könyvtárhasználati ismeretek elsajátíttatása, illetve népszerűsítése; és az sem sajátos probléma, hogy az egyetemi hallgatók hajlamosak a könyvrongálásra. Viszont figyelemre méltó megállapítása az új könyvek propagálásával kapcsolatban, hogy a szemléltető bemutatás mellett még ma is fontosak az írásos könyvismertető: az Új könyvek a könyvtárban c. összeállítás — mint írja — igen eredményes volt, az ismertett könyvek 30%-át elvitték az olvasók.

Nógrádi Gábor tanulmánya a klubkönyvtárakban végzett propagandamunkáról szándékozik képet adni. A cím azonban megtévesztő, ugyanis a tanulmány nem a sajátos, klubkönyvtárban végzendő propagandaformákkal foglalkozik (a 105/1968. MM utasítás szerint ez a létesítmény kifejezetten a kis települések művelődési intézménye), hanem általánosságban foglalja össze a közművelődési reklám és a propaganda fajtáit és eszközeit. Új módszert is bemutat: a telefonkampány hazánkban ismeretlen, alkalmazásáról csak külföldi reklám-szakkönyvekből tudtunk eddig. (Ez az új reklámmódszer elősegíti ugyan, hogy az előre összeállított névsor alapján telefonon felhívott olvasó és a könyvtáros között személyes kapcsolat jöjjön létre, vagyis, hogy az intézmény személyessé váljék; alkalmat ad a rábeszélésre; hátránya viszont, hogy csak a telefonnal rendelkezők érhetők el általa; és kockázatos, hogy zavarásnak tekintik a hívást, azonkívül sok időt is igényel.)

A tanulmány tömör fogalmazása és didaktikus felépítése lehetővé teszi, hogy

ne csak a kis települések könyvtárosai, hanem más közművelődési intézmények dolgozói is hasznos tanulságokat meríthessenek belőle és példái nyomán az eddig kevésbé ismert formák alkalmazásával bővíthessék propagandaszakozataikat.

A kötet befejező tanulmánya a legszínvonalasabb. *Mándy Gábor* írása témájában is újszerű: önköltség elemzéssel egybekötött hatásvizsgálat és értékelés. A Könyvtári Magazin 1972. évi 2. számának költségvizsgálata új nézőpontokat ad; egészen bizonyos, hogy érdemes lenne más kiadványoknál is hasonló elemzést végezni, mert így a rendelkezésre álló propagandaköltséget az ér-

tékesebb, nagyobb hatásfokú termékek előállítására lehetne összpontosítani.

A kötetről az olvasó összbenyomása kedvező, bár a címlap — szennycímlap sorrendjének cseréje úgy látszik állandó kísérője lesz a sorozatnak: az előző, „Reprográfia és kiadványkészítés a könyvtárban” című kiadványnál is hasonló hibával találkozunk.

A kötetet *Pelejtei Tibor* szerkesztette és látta el értékelő előszóval, a grafikai munkákat *Varga Hajdú István* végezte; a könyvben ugyanis sok ötletes ábrát, plakát reprodukciót, kiadvány-, műsorfüzet címlapot találunk (KMK—NPI, 1975. 148 l. 16 Ft) *Mezei György*

Kamarás István: Az irodalmi érték esélye lektúrolvasóknál. Kilenc olvasóportré

(Esettanulmányok)

Az olvasáskutatás hazai termékeit, az olvasási indítékokat-szokásokat vizsgáló felméréseket kimondatlanul (de kimondva is) gyakran éri az a vád, hogy a feltárt tények, adatok nehezen fordíthatók le az olvasónevelés gyakorlatának nyelvére, hogy az átlagszámok mögött nem vagy alig tapintható ki ember és könyv sajátos kapcsolata. Akik így vélekednek, nem látják be, hogy az átlagszámok és tipikus viselkedésmódok elemzése nélkül az egyedi esetek is nehezebben, bizonytalanabban értelmezhetők.

Kétségtelen, hogy olvasáskutatásunknak — az alapozó és átfogó jellegű extenzív korszak után — előbb-utóbb el kellett jutnia egy olyan kutatási szakaszhoz, ahol az extenzív felméréseket az egyedi példákat tanulmányozó intenzív vizsgálatok egészítik ki. Ezek a vizsgálatok a már korábban megismert általánosabb törvényszerűségeket „működés közben” mutatják be, megrajzolva egy-egy ember olvasói arculatát. Persze az így nyert portré is inkább csak mozaikkép, s nem élethű fotográfia, ezek az „olvasóportrék” — ha jók! — egyedi és sok esetleges vonásuk mellett tipikus jegyeket is hordoznak: nemcsak illusztrálják, hanem gazdagítják is az olvasókról eddig begyűjtött általános ismereteinket.

Ilyen portrékat mutat be Kamarás István több kutatási műhely (OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központ; Szakszervezetek Elméleti Kutató Intézete; KISZ KB Ifjúságkutató Csoport) összefogásából sarjadt újabb tanulmánya, követendő és rangos példát állítva az olvasáskutatás jövőjébe beható vizsgálódásai elé. A tanulmány egyben

az extenzív és intenzív olvasáskutatási módszerek egymásraépülését, szerves kapcsolatát is példázza: a kiadványban közzé tett kilenc olvasóportré ugyanis egy átfogóbb és hasonló címen publikált felmérés (Kamarás I.: Az irodalmi érték esélye lektúrolvasóknál. NPI 1974. 1. Könyvtáros, 1975. 3. sz. Kárpáti Zoltán — újabb kiadása folyamatban!) „melléktermékének” is tekinthető. (Az alapfelmérés legfontosabb eredményeit — az olvasóportrék tanulságerejének fokozása céljából — a jelen kiadvány bevezetője is tartalmazza.)

A korábbi felmérés népelesebb, elsősorban *lektűrkedvelő, könyvtárt látogató munkásfiatalokat* bemutat mintájából kiválasztott kilenc ifjú nagytitka alá helyezett olvasói arcképe — ahogy azt a szerző maga is hangsúlyozza — nem azt akarja mondani és ábrázolni, hogy „ez van”, hanem azt, hogy: „ilyen is van”. Ugyanakkor Kamarás nem furcsa figurákat mutogató panoptikumba kalauzol el minket: még a látszólag különleges sorsú (beszédhibás, nevelőotthonban felnövő stb.) interjúalanyainak szorongásai, hányatottságai mögött is társadalmilag érvényes problémafedezet rejlik.

Az ímént interjúalanyoknak neveztem a portrék modelljeit, de a megnevezés nem volt pontos. Igaz, hogy jobb megismerésük érdekében interjúkészítők is felkeresték őket, és a tanulmány nagy része az ő kérdéseikre adott válasz. De a kilenc fiatalról külön-külön készített esettanulmányok e beszélgetéseken kívül sok minden mást is elmondanak: a speciális tesztvizsgálatok eredményeit (ezek közül legfontosabbak az irodalmi művekkel kapcsolatos viselkedési stra-

tégiát nyomozó vizsgálatok); a kedvelt szabadidő-tevékenységek és a nagy élményt adó olvasmányok listáját; a 2000-ben keltezett képzeletbeli önéletrajzot; a könyvtárosok által — kísérleti jelleggel — kézbeadott különböző típusú, lehetőleg az adott személyiségre szabott értékesebb olvasmányok — általában kedvező — olvasói fogadtatására vonatkozó dokumentumokat stb., végül a szerző elemzéseit: a vizsgálati apparátus által feltárt információk személyenkénti (és tanulmányzáró) összegezése *az irodalmi érték, az ízlésfejlesztési erőfeszítések esélyéről és módjairól* szóló elmélkedésekben csúcsosodik ki.

Az esettanulmányok fiatal munkásalakjai más szempontból sem tekinthetők pusztán interjúalanyoknak. Amikor könnyebb-nehezebb sorsukkal, emlékekkel, életkörülményeikkel ismerkedünk, amikor bepillantunk könyvekkel való találkozásaiuk intim pillanataiba, szinte elfelejtjük, hogy egy tudományos vizsgálat eredményeit tanulmányozzuk. Kamarás számára ugyanis — a szakmai követelmények érvényesítése mellett — az esettanulmányok „hősei” nem csupán kísérleti alanyok, hanem élő, gondokat

és örömeiket hordozó emberek, összetett személyiségek. Ez az egész elemzésen végigvonuló humán jelleg nemcsak erkölcsi, hanem követésre méltó tudományos érték is: a bemutatott esetek meggyőzően bizonyítják, hogy az olvasói magatartást nem lehet megbízhatóan megítélni egy-egy részjelenségéből (pl. a lektúr-orientációból), s hogy az egész olvasói magatartásrendszer milyen nagy mértékben túlmutat önmagán, mert erős szálak fűzik például az életmód, értékrend, személyiség kérdéseire.

Ez a szemlélet a gyakorlati kultúra-közvetítő munkában azt jelenti, hogy az ízlésfejlesztő és olvasónevelő tevékenység hatáskórának emeléséhez a könyvtárosoknak jobban és sokoldalúbban meg kell ismerniük a könyvtárlátogatót mint olvasót — ehhez viszont jobban meg kell ismerniük mint embert, mint személyiséget is. Hogy mi mindenre kiterjedően és hogyan: erre vonatkozólag a tanulmány egésze nyújt továbbgondolásra és továbbfejlesztésre serkentő útmutatást. (Népművelési Propaganda Iroda, 1975. 114 l. 11,50 Ft)

Gereben Ferenc

bibliográfiák

V. I. Lenin kultúr- és művelődéspolitikai írásainak válogatott bibliográfiája.

A fejlett szocialista társadalom

Válogatott bibliográfia

Lapunknak éppen ebben a számában mutatjuk be az MSZMP Politikai Főiskolájának könyvtárát. A cikkben is említés történik arról, hogy a könyvtárnak két kiadványsorozata jelenik meg rendszeresen, s ezek egyike a *Bibliográfiai füzetek* című, melynek keretében eddig a fenti két összeállítás látott napvilágot.

Az első, mint az előszó is jelzi, tulajdonképpen sajátos lelőhelyjegyzék. Tárgymutatóval kezdődik, mely tartalomjegyzék is, s a 88 tárgyszó mindegyike egy-egy témakört ölel fel. A jelzett oldalon pedig megtalálható, hogy melyik Lenin-mű hányadik oldalán fordul elő az adott téma. A lehető legegyszerűbb megoldás, s éppen ezért a legcélravezetőbb. A bibliográfia Leninnek az utóbbi 15 évben Magyarországon megjelent Összes művei-ből, valamint az egy-egy nagyobb témakörrel foglalkozó (mint például Az ideológiai munkáról, a

Könyvekről, könyvtárakról, a Művészet-ről, irodalomról. A szocialista gazdálkodásról, A tudományos munkaszervezésről stb. című) gyűjteményes munkákból válogat.

Elég egy pillantást vetni a felsorolt tárgyszavakra, s az olvasó elé tárul a mindenre nyitott érdeklődésnek az a roppant gazdagsága, egyetemessége, mely Lenin szellemi arculatára oly jellemző volt. Szinte megfejthetetlen, hogy életének alig több mint fél évszázada alatt — miközben kora ifjúságától részt vett politikai tevékenységben, majd személyesen vezette-irányította a forradalmi harcot, később a szocialista állam alapjainak lerakását — miként maradt ideje olyan kérdések tanulmányozására is, mint például a film szerepe a kommunista nevelésben. Elmélyülten foglalkozott a szépirodalommal, és — ez könyvtárosok számára különösen fontos —,

maig érvényes iránymutató megállapításokat tett a könyvtárügy megszervezését illetően.

A kiadvány címével kapcsolatban azonban meg kell kérdeznünk: mit jelent a „kültür- és művelődéspolitikai” megkülönböztetés? Másik megjegyzésünk tartalmi jellegű: A tárgymutatóba, illetve a feldolgozandó témák közé felvettek olyanokat is, amelyek csak nagyon közvetve kapcsolódnak a művelődéshez. Ilyenek például az antimilitarizmus, a káderek kiválasztása, a munkaverseny, a női munka, a villamosítás stb. Az összeállítás *Valkó Ödön*né munkája.

A sorozat második füzeté a szocialista társadalom építésének fontos kérdéseivel foglalkozó könyvekről, folyóiratcikkekről kíván áttekintést nyújtani. A válogatás az 1970. január 1. és 1975. ok-

tóber 31. közötti fél évtizedet fogja át. Felsorol mintegy 35 magyar, illetve külföldi könyvet, továbbá 85 féle periodika cikkeiből válogat. Ez utóbbiak között külföldiek is találhatóak, a szocialista országok lapjai mellett osztrák, francia, valamint olasz sajtótermékek.

A bibliográfia szerzői betűrendes; kombinált mutató segíti a tájékozódást. Ebben együtt szerepelnek a társszerzők nevei, valamint a földrajzi nevek és a 43 tárgyszó (ami ugyanannyi témakört jelent), ez utóbbi felőleli a társadalmi és gazdasági élet szinte minden részterületét. A kiadványt *Praznovszky Mihály* állította össze. (A Magyar Szocialista Munkáspárt Politikai Főiskolája könyvtárának bibliográfiai füzetei 1., 2. 1976. 30, illetve 60 l.)

Simay Norbert

Huszonöt éves a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa és a magyar—szovjet tudományos—műszaki együttműködés

Válogatott bibliográfia

A bibliográfiát lapozgató közgazdász, vagy egyéb területen érdekelt szakember valószínűleg meglepéssel állapítja meg, hogy *Rohla Márton*, a kiadvány összeállítója és szerkesztője 132 könyvre, továbbá 105 magyar nyelvű periodikum csaknem 1500 cikkére hívja fel figyelmét. A témára vonatkozó irodalmat tehát bőkezűen, abból gazdag választékot nyújtva ismerteti. S mint minden válogatás esetében, most is sok szakember hiányolja majd feltehetően, hogy ez vagy az a szerinte mellőzhető mû hiányzik a felsorolásból. A könyvtáros pedig „bibliográfiában gondolkodva” azt vizsgálja, megfelel-e a kiadvány a szakmai követelményeknek. Eligazodik-e benne könnyen a majdani használó? A könyvek felsorolását az első fejezetben a szerzők betűrendjében találja. Másfél száz címből nem gond rálelni a keresett műre. (Itt kell elmondani: elismerést érdemel a kiadvány tipográfiája; jól tagolt, a két hasábos szedés lehetővé teszi egy-egy oldal gyors áttekintését.) A csaknem 1500 folyóiratcikk címét 29 téma szerint csoportosítva, az egyes témákon belül a szerzők betűrendjében sorolja fel a bibliográfia. Ezt követi a cikkek szerzői betűrendes mutatója, s a feldolgozott periodikumok jegyzéke. Végül — mintegy másfél oldalon — a KGST szervezetek ismertetése következik.

Az elmondottakból kitűnik, hogy a bibliográfia szerkezetében megfelel a használói igényeknek, nem gond eligazodni benne. A szerkesztő, illetve a kiadó ezt a rendkívül gazdag összeállítást — az előszó szerint — kutatóknak, közgazdászoknak és a külkereskedelem szakembereinek, valamint a felsőfokú oktatási intézmények oktatóinak és diákjainak szánta. Vajon nem vonták meg kissé túlságosan szűken-szerényen a lehetséges használók körét? A nem (közgazdász, műszaki stb.) szakember a bibliográfiát lapozgatva a feldolgozott folyóiratok jegyzékében meglepetten találkozik országos napilapok, népszerű hetilapok, sőt még irodalmi folyóiratok (pl. a *Kortárs*) címével. S ekkor eszébe jutnak gyakran hallott, olvasott fogalmak, elnevezések, mint alumínium-egyezmény, olefinprogram, Barátság-olajvezeték. Íme, mennyi mindent tud „kapásból” a magyar—szovjet gazdasági kapcsolatokról. S máris „elvonatb” fogalmakat dob felszínre az emlékezet: KGST-szakosodás, kooperáció, tagországok tervegyeztetése. Tudna-e minderről, ha csak a szakfolyóiratok foglalkoznának ezekkel a kérdésekkel? S hogy foglalkoznak, annak kézenfekvő a magyarázata: népgazdaságunknak, végső soron között magánéletünknek alig van olyan területe, amelyet közvetve-közvetlenül ne

érintene a szocialista országokkal, köztük is első helyen a Szovjetunióval való gazdasági kapcsolataink alakulása. (Nyersanyagokban szegény ország vagyunk; külgazdasági kapcsolatainknak döntő hányadát a KGST-ben tömörült szocialista országokkal folytatott együttműködés alkotja.)

Ezek után nem csodálkozhatunk azon, hogy a bibliográfia folyóiratjegyzéke akadémiai kiadványt (Acta Oeconomica Hungaricae), népszerű ismeretterjesztő hetilapot (Élet és Tudomány) csakúgy felsorol a témába vágó írások lelőhelyeként, mint a legkülönbébb szakterületek folyóiratait a Bankszemléltől a Vízgazdálkodásig.

Mindez, s főleg az a 29 témacsoport, amely szerint a bibliográfiában feltárt

mintegy másfél ezer cikk tagolódik, híven tükrözi a KGST kapcsolatok sokféleségét (együttműködés a gépiparban, a járműiparban, a vegyiparban, az élelmiszeriparban, a számítástechnikában, a szabványosításban, a felsorolás szinte a végtelenségig folytatható).

Ez a bibliográfia tehát a használók szélesebb körére számíthat, mint akire szerkesztője gondolt. Bizonyos, hogy a pártmunkások, az állami és a tanácsi területen dolgozók, a pedagógusok, az újságírók, ha csak alkalmilag is, találnak benne olyan információkat, amelyeket fel tudnak használni munkájukban. (Kohó- és Gépipari Tudományos Műszaki Tájékoztató Intézet Műszaki Könyvtár, 1975. 153 l.) (S. N.)

BALATONALMÁDIBAN A NAGYKÖZSÉGI

KÖNYVTÁRBAN már öt éve rendeznek kéthetenként lemezhallgatást a felnőtteknek. Tekintettel a nagy érdeklődésre, most gyerekeknek is tartanak foglalkozásokat a zenei műfajokról. Az elhangzó művek kiválasztása és a hozzájuk fűzött magyarázat az az iskolai tananyaghoz kapcsolódik. (hb)

SZOCIALISTA BRIGÁDOK számára félévenként megjelenő, annotált ajánló bibliográfia-sorozatot indított a Hajdúböszörményi

Hírek

Városi Könyvtár. László Géza, az első jegyzék összeállítója a legutóbbi két év könyvterméséből válogatott, s fő szempontja a sokféleség volt. Így a jegyzék történelmi munkákat, versesköteteket, regényeket, emlékiratokat, de még a háztáji kertészkedéshez tanácsot adó könyvet is ajánl.

ÚJ SZABÓ ERVIN FIÓK-KÖNYVTÁR kezdte meg működését Pesterzsébeten, a Vécsey uti lakótelepen. A

27/4-es számú, 150 négyzetméteres alapterületen működő, felnőtt- és gyermekrészlegről álló könyvtárat **Bojtár László**, a XX. kerületi tanács elnökhelyettese adta át. (Z. I.)

RÁKÓCZI EMLÉKKI-ÁLLÍTÁST RENDEZETT a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár a Győr-Sopron megyei I. sz. Levéltárral közösen. A megnyitóra külön meghívót kaptak az územek „Rákóczi” brigádjai, továbbá a Bercsényi Miklós és a Zrínyi Ilona Gimnázium tanulói. (A. Zs.)

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

ÚJ KÜLFÖLDI kézikönyvek c. állománygyarapítási tájékoztatójának idei első jegyzékét bocsátotta ki a Könyvtártudományi és Módszertani Központ. A Kulcsár Szabó Ernő szerkesztésében megjelent kiadvány az általános munkáktól (dokumentáció, írás, tömegkommunikáció) a történelemig, az ETO szerint csoportosított 33 témakörbe tartozó kézikönyv jellegű külföldi szakkönyvet ismeret, így többek között a

könyvtári szakkifejezések orosz nyelvű szótárát, amely mintegy 500 szakkifejezést tartalmaz, kibővítve az olvasásszociológia és -pszichológia, valamint a könyvtárgépesítés és állományvizsgálat terminológiájával.

A **TÖMEGKOMMUNIKÁCIÓS KUTATÓKÖZPONT** könyvtára megjelentette 1976. február-márciusi Gyorstájékoztatóját a külföldi lapokban és folyóiratokban napvilágot látott, a tömegkommunikáció szakembereit érdeklő cikkekről. A füzetet csaknem 250 tárgyszóból összeállított tárgymutató egészíti ki.

Andruskó Károly
ex libris

A „Felszabadulási emlékkönyvtár” akció keretében épült a közelmúltban felavatott szegedi gyermekkönyvtár. (MTI Fotó — Tóth Béla felvételei)

Ára: 6 forint